

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ
ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ
ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

*Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ὁ Ἐφημέριος»
τῶν ἐτῶν 1988-1989. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς
Ἀποστολικῆς Διακονίας.*

ΑΘΗΝΑ 1989

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ Ποιμαντικὴ ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τοῦ ἱατροῦ καὶ θεραπευτοῦ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν εἶναι πάντα θεραπευτικὴ. Ὅποιος ὑπηρετεῖ αὐτὴ τὴν τέχνη καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ λαμβάνει ὑπόψη του αὐτὸν τὸν στόχο. Ὁ ἴδιος πρέπει νὰ ἔχει ἐπιμεληθεῖ προηγουμένως τὴ δική του θεραπεία. Ἡ θεραπεία του δὲν σταματᾷ καὶ ὅταν ἀκόμα ἀσκεῖ θεραπευτικὴ ἀγωγή σιὸς ἄλλους. Ἡ θεραπεία ποὺ θέλει νὰ προσφέρει σιὸς ἄλλους δεῖ ἀναδραστικὰ καὶ τὸν θεραπεύει

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ ὅταν ἐπιλέξει τὸ γράψιμο ὡς μέθοδο προβολῆς θεραπευτικῶν προτάσεων. Ἔτσι καὶ ἂν ὄλ' αὐτὰ ποὺ διδάσκει δὲν ἔχουν δώσει θεραπευτικὸς καρπὸς πάνω του εἶναι πιθανὸ λέγοντάς τα καὶ διδάσκοντας νὰ γραφεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ λόγια καὶ ν' ἀρχίσει καὶ αὐτὸς νὰ διορθώνεται ὅπως ὑποσηρῖζει καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος (Λόγος ΚΣΤ', Περὶ διακρίσεως, ιβ'). Τὸ γράψιμο, λοιπόν, εἶναι αὐτοθεραπεία.

Ἔτσι ὅπως βλέπω τὰ ἄρθρα μου ποὺ φιλοξενήθηκαν τοὺς δεκαπέντε τελευταίους μῆνες —καλοκαίρι τοῦ 1988 μὲ φθινόπωρο τοῦ 1989— στὸν «Ἐφημέριο», διαβλέπω ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν αὐτοθεραπευτικὴ λειτουργία τοῦ γραψίματος, ἢ ὅποια ὅμως τελικὰ δεῖ καὶ ὡς θεραπευτικὴ ἐπικοινωνία.

Ὁ ἐαυτός μας εἶναι, θὰ ἔλεγα, ἓνα «πέρασμα» στὸ ὁποῖο ἀφήνουν ἴχνη τόσοι καὶ τόσα ποὺ περνοῦν. Αὐτὰ ποὺ γίνονται ἔξω περνᾶνε μέσα μας καὶ αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς διώνομε τὰ περνᾶμε πρὸς τὰ ἔξω. Γινό-

μαστε ένα εργαστήριο μέσα στο οποίο γίνεται ή επεξεργασία και ή μεταποίηση τόσων και τόσων υλικών. "Αν θέλουμε να παραλλάξουμε τή γνωστή ρήση του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, «από γάρ απόβλητον ἀθεράπευτον», θά μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πώς μόνον ό,τι προσλαμβάνεται ολοκληρωμένα μέσα μας μπορεί να λειτουργήσει θεραπευτικά τόσο για τον εαυτό μας όσο και για τους άλλους. Τα άρθρα, λοιπόν, του παρόντος τόμου κατανέμονται σε δύο ενότητες. Το πρώτο μέρος επιγράφεται Α υ τ ο θ ε ρ α π ε υ τ ι κ ἄ και το δεύτερο Θ ε ρ α π ε υ τ ι κ ἡ ἐ π ι κ ο ι ν ω ν ί α. Και τα δύο καλύπτουν ποικίλες πτυχές τής θεραπευτικής διακονίας τής Ἐκκλησίας. Για το λόγο αυτό προσδώσαμε τον τίτλο «Θεραπευτική διακονία» στον ανά χειρας τόμο.

Εκκινώντας από χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νεοέλληνα και τής νεοελληνικής κοινωνίας και τις επιπτώσεις που μπορούν να έχουν επάνω μας, επιχειρούμε μιὰ ἐμβάθυνση στα φαινόμενα αυτά με πρόθεση να επισημάνουμε διαδικασίες που θά μᾶς βοηθήσουν να τὰ ξεπεράσουμε. Βασική βοήθεια μπορεί να αποτελέσει ή εύρεση ενός μέτρου στή ζωή μας. Αυτό θά μᾶς κάνει να μη ταλαιπωρούμεθα σε ένα συνεχές τρέξιμο· ἔστω κι ἂν τρέχουν οἱ πάντες ἐμεῖς να μπορούμε να σταματᾶμε ἀπό καιρό σε καιρό. Νά παίρνουμε ἀπόφαση ότι δέν μᾶς χρειάζεται ο τίτλος του πρωταθλητή στήν ἄρση βαρέων βαρῶν, όταν δέν ἀνήκουμε σ' αὐτήν τήν κατηγορία ἀθλητῶν. "Ας ἐλαφρύνουμε τὰ φορτία και τόν κόπο μας. Αυτό πάλι δέν θά πρέπει να μᾶς ὀδηγήσει σε ἀδιαφορία και να πιστέψουμε ότι τὰ καλὰ μή... κόποις κτώνται. Θά πρέπει να ξαναβρούμε τή χαρὰ τής δημιουργικής ἐρ-

γασίας ἔστω κι ἂν αὐτό πηγαίνει ἀντίθετα στο ρεῦμα μή... εργασίας που επικρατεῖ γύρω μας. Αυτό πάλι δέν σημαίνει ότι δέν πρέπει να διακρίνουμε ἀνάμεσα σε σχόλες και καθημερινές. Μποροῦμε ὅμως να μάθουμε ότι ή ζωή ἀποτελεῖται ἀπό κορυφαίες στιγμές ἔξαρσης και στιγμές ἡπίας σταθερότητας. Ἡ ζωή ἐναλλάσσει τήν ἐνταση με τήν ἄσκηση διαρκείας. Τοῦτο δέν σημαίνει ότι κάποιες ὥρες δέν ἐπιβάλλεται μιὰ σχετική χαλάρωση και ποιμαντική ἀγρᾶπανση, ή ὁποία και θά καταντήσῃ πύλο ζωηρό το ἐνδιαφέρον μας για τὰ πρωταρχικά, θά μᾶς κάνει να θυμηθοῦμε ἀλήθειες και ρυθμούς ξεχασμένους.

Θά ὀδηγηθοῦμε ἐτοι ἀνανεωμένοι σε μιὰ νήφουσα στάση που ἀναγνωρίζει τήν ὑπαρξη του ἄλλου και τή ζωή σὰ συν-ὑπαρξη που μᾶς δεσμεύει να ἐνεργοποιήσουμε ὅλες μας τίς αἰσθήσεις και να μη τίς ἔχουμε μόνο για τὰ μάτια, ἀλλά να ἔχουμε τ' αὐτιά μας κυρίως για ν' ἀκοῦμε. Κι ἂν εἶναι φορῆς που πρέπει να ἔχουμε τὰ μάτια δεκατέσσερα, ἕνα (αὐτίο αὐτί) που συν-ακροᾶται διευκολύνει ἀφάνταστα τίς ἀνθρώπινες σχέσεις. "Αν πρέπει να εἶμαστε προσεκτικοί σιούς συνανθρώπους μας, ὀφείλουμε να εἶμαστε το ἴδιο προσεκτικοί και σιὰ πρόσωπα τής ἱστορίας και να μη ξεχνᾶμε ότι «μνήμη» ἄγειν ἐτάχθημε» ὅλων αὐτῶν τῶν θαυμαστῶν ἀνθρώπων που ἔζησαν πριν ἀπό ἐμᾶς. Το «βιβλιόδραμα» μπορεί να μᾶς βοηθήσει πολύ σ' αὐτό κατά τέτοιο τρόπο ὥστε παρελθόντα γεγονότα να τὰ θιώσουμε ἐπίκαιρα. Μὲ τὰ μαθήματα τής ἱστορίας θά μπορούμε να ἐρμηνεύουμε με σωστό τρόπο γεγονότα σημερινὰ και ἐπίκαιρα που μᾶς σφραγίζουν ἀνεξίτηλα και να ἀποσαφηνίζουμε το νόημα που ἔχουν για μᾶς και τους συγχρόνους μας. Ἐάν

τὰ συμβαίοντα ἔξω «περνᾶνε» μέσα μας, τὰ συμβαίοντα μέσα μας «περνᾶνε» ἔξω. Ἡ Θεολογία τὴν ὁποία ὑπηρετοῦμε συνιστᾷ τότε ἓνα «πέραςμα» στὸν κόσμο καὶ ὑποβάλλει ἀποφάσεις «πολιτικές», πὸν ἀφοροῦν σὰ κοινά. Ἐἴτε παίρνοντας θέση ἐνάντια στὴ βία, εἴτε καταγγέλοντας ὑποσχέσεις πὸν δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ τηρηθοῦν, εἴτε συμπορευόμενη σὲ πορεῖες μὲ δίκαια αἰτήματα καὶ ὑποδεικνύοντας τὴ μεταμόρφωση τοῦ καθημερινοῦ ἔτσι ὅπως αὐτὸ συντελεῖται μέσα στὴ Θεία Λειτουργία. Ἡ Θεολογία γίνεται κατὰ ταῦτα θεραπευτικὴ ἐπικοινωνία καὶ διακονεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο.

Σὲ π α ρ ᾶ τ η μ α δώσαμε καρπὸς μιᾶς ἀμφίδρομης ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ συγγραφέα καὶ τῶν ἀναγνωστῶν. Μερικὰ ἄρθρα μας φαίνεται ὅτι προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τους καὶ ἀνταποκρίνονται μὲ τὴν ὑλοποίηση ἰδεῶν πὸν προτάθηκαν ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ.

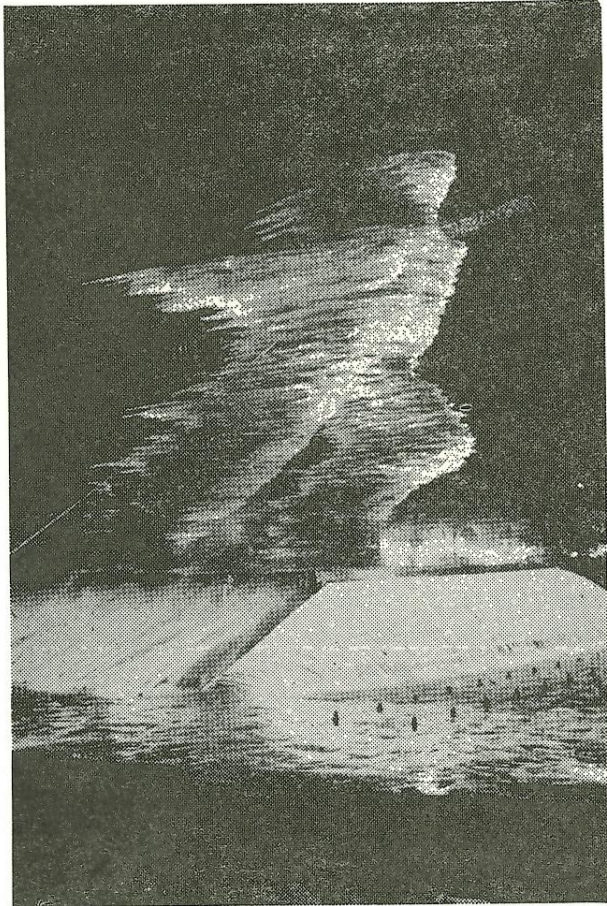
Κι αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ βιβλίον κομμεῖται μὲ σκίτσα καὶ φωτογραφίες. Θὰ ἦταν παράλειψή μας νὰ μὴν εὐχαριστήσουμε ὅλους ἐκείνους πὸν μᾶς ἐπέτρεψαν τὴν ἀναπαραγωγή τους. Γνωρίζουν ἀσφαλῶς πόσο συμβάλλουν στὴν ἀριότερη ἐμφάνιση τοῦ παρόντος πονήματος.

Θεσμότητες εὐχαριστίες οφείλονται γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ στὸν σεβαστὸ ὁμότιμο καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διευθυντὴ τῶν περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Ε. Δ. Θεοδώρου γιὰ τὴν δημοσίευση τῶν ἄρθρων στὸν «Ἐφημέριον».

Α. Μ. Στανρόπουλος

Μήλοσι Ἀττικῆς, 15 Αὐγούστου 1989

ΑΥΤΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ

ΠΑΝΤΕΣ ΤΡΕΧΟΥΣΙ

Ένα έργο τέχνης και ή σημασία του

Το χαρακτηριστικό τής μεγάλης τέχνης είναι ότι μπορεί και αναπαριστά με λιτά μέσα και σύμβολα πραγματικές καταστάσεις τής ζωής, τις όποιες ξεωραΐζει και μās τις προβάλλει αφαιρώντας την τραγικότητά τους. Κάπως έτσι αντιλαμβάνομαι και την λειτουργία του «Δρομέα», έργου σύγχρονης τέχνης και κατασκευής του γλύπτη Κ. Βαρώτσου, που ο Δήμαρχος Αθηναίων είχε την φαινή ιδέα να τοποθετήσει στο μέσο τής Πλατείας Όμοιοίας εις θέαν πολλών Αθηναίων και των παρεπιδημούντων ξένων. Έκεινο που είναι δύσκολο είναι να βρεθεί κάποιος τόπος εις τὰ περίξ, όπου και να σταθείς, να τόν περιεργασθείς και να τόν θαυμάσεις. Τόν Δρομέα μόνο εν ριπαίς οφθαλμών τρέχοντας είτε με τὰ πόδια είτε με τὸ αυτοκίνητο μπορείς να τόν αντικρύσεις.

Πρέπει να είναι από τὰ λίγα καλλιτεχνικά έργα που κατά τρόπον απόλυτο ανταποκρίνονται στις προθέσεις του δημιουργού, του χορηγού, και του θεατού. Ο τελευταίος τὸ παίρνει προσωπικά και συντονίζοντας τὸν δηματισμό του προχωρεῖ τροχάδην τὸν δρόμο του, όταν μάλιστα παίρνει τὴν ὁδὸν Σταδίου...

Μάθημα γραμματικῆς ἐπὶ τόπου

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ περίπτωση νεαροῦ πατέ-

ρα, ο οποίος έφερε επί τόπου το μικρό παιδάκι του που συναντούσε δυσκολίες στην εκμάθηση των ρημάτων, για να του διδάξει εποπτικά, με παράδειγμα από την τρέχουσα χρήση, το ρήμα τρέχω και τις κλίσεις του.

«Έγώ παιδί μου τί κάνω τώρα; Τρέχω. Έσύ; Τρέχεις. Ο κόσμος που πάει κι έρχεται; Κι αυτός τρέχει. Όλοι μας λοιπόν τρέχουμε. Έσείς εκεί, πώς τρέχετε έτσι; Μά όλοι τρέχουν, κύριε, του άπαντου», έμεις θα είμαστε ή εξαίρεση»;

Πράγματι στον κανόνα αυτό δεν υπάρχουν εξαιρέσεις, κι αν πιθανόν υπάρξουν τότε απλώς θα τονίζουν τον κανόνα.

Θέατρο παραλόγου

Αν επιλέξαμε την Ομόνοια και τον Δρομέα της, το κάναμε γιατί προσφέρεται σαν σκηνικό ένος θεατρικού έργου που ο τίτλος του θα μπορούσε να ήταν: «Μιά ζωή σε θυμάμαι να τρέχεις», με όλον τον θίασο των νεοελλήνων επί σκηνής να τραγουδάει, με συγχωρείτε, να κλίνει το ρήμα τρέχω με όλες τις προσωπικές αντωνυμίες, με όλους τους χρόνους και προς πάσαν κατεύθυνση. Ίδιαίτερα προς εκείνην της όδοϋ Σταδίου, όπου ο στρατηγός Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μάς δείχνει προς ένα επικλινές ανθοστόλιστο τεραστίων διαστάσεων ωρολόγιο την ώρα που περνάει και κατά ταύτα μάς υπενθυμίζει ότι όφειλουμε να θιαστούμε και να τρέξουμε.

Αγώνας δρόμου, λοιπόν, που από βισπάλης κάματος προωθείται στην κατηγορία του αθλήματος, εξιδανικεύεται, έξευγενίζεται. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στην θεσμοθέτηση του «γύρου της Αθήνας» κάθε Μάη, για τον όποιο αθλοθετούνται και απονέμονται ειδικά

βραβεία. Μετά, βέβαια, ή ζωή συνεχίζεται χωρίς βραβεία, χωρίς ευγένειες χωρίς ιδανικά, ο κόσμος γυρίζει στα ίδια και τρέχει σαν την άδικη κατάρρα για να θυμηθούμε και μιá έκφραση του λαού μας που αποδίδει τέλεια αυτό το τρεχαλητό.

Τρέχουμε σε ευθεία, σε τεθλασμένη, σε κύκλο, μπρός, πίσω, πάνω, κάτω, γυρίζουμε σε σούρα με κομμένη την ανάσα, λαχανιασμένοι, χωρίς να παίρνουμε αναπνοή, κυριολεκτικά αλαφιασμένοι.

Απρόσμενο μάθημα

Βρισκόμαστε στον Ηλεκτρικό Σταθμό του Νέου Φαλήρου. Έτσι, όπως κάποιος κατεβαίνει τις σκάλες που οδηγούν στην αποβάθρα, κατευθείαν μπροστά, με βαρυφορτωμένη την τσάντα του και με μία άλλη σακούλα υπομάλης, τον πλησιάζει ένας άλλος κύριος, λίγο ηλικιωμένος και του κάνει καλοσυνάτα ένα πρωινό μάθημα όρθης καθόδου της κλίμακος του Σταθμού.

«Με συγχωρείτε» του ψιθυρίζει. Ο άλλος, έχοντας την σχετική επιτάχυνση λόγω βαρύτητος παρά λίγο να πέσει κάτω. Ποιός ήταν αυτός που τολμούσε να του ανακόψει την κάθοδο; Στρέφεται προς τον άγνωστο, που του ζητούσε συγγνώμη, θέλοντας να του ζητήσει τον λόγο γιατί κινδύνευε α) να πέσει με το άποτομο σταμάτημα· β) να πέσουν πάνω του και άλλοι που έρχόντουσαν από πίσω και να τον τσαλαπατήσουν· γ) να χάσει το τραίνο που ήδη άκουγόταν να καταφθάνει· δ) να μην αγοράσει εφημερίδα και ε) να μην προλάβει να πιάσει θέση ώστε να την διαβάσει. Όλοι αυτοί οι κίνδυνοι πέρασαν αστραπιαία από το μυαλό του, τον έπιασε πανικός και ήταν έτοιμος να ξεσπάσει.

ζουν την αγωνιστική πορεία του ανθρώπου για μία έν Θεῷ ζωή, από μία απρόσπεκτη στάση μας είναι δυνατό να εκπέσουν από την τάξη αυτή, να χάσουν δηλαδή το ανάλογο αντίκρυσμα.

Ἐδῶ κυρίως ἐγκείται ἡ συμβολή τῆς ποιμαντικῆς φροντίδος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, ἢ Ὅποια ὑποδεικνύοντας τὸν Σωτῆρα Χριστὸ ὡς τὴν μόνην Ὁδὸν (Ἰωάν. ιδ' 6), ὀφείλει νὰ τὸν ὀδηγεῖ πρὸς αὐτὴν καὶ νὰ τὸν ἐμπνέει «νὰ τρέχει μὲ ὑπομονὴ τὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου ποὺ εἶναι ἐμπρὸς του» (Ἐβρ. ιβ' 1), βοηθώντας τον νὰ καταλάβει ὅτι, πραγματικὰ καὶ μεταφορικὰ, ἡ ἐπιτυχία μας στὴ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία μας δὲν εἶναι κατόρθωμα «τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ» (Ρωμ. θ' 16).

ΚΟΠΙΩΝΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΦΟΡΤΙΣΜΕΝΟΙ

Φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα

Στὸ περαισιμένο τεῦχος διαπιστώσαμε τὴν ἀγωνία καὶ τὸ τρέξιμο τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας ποὺ ἔχει ἀποδυθεῖ σὲ ἕναν ἀγώνα δρόμου χωρὶς τελειωμό. Τρέχει ἀκατάπαυστα, χωρὶς ἐλπίδα ἀναπαύσεως, σ' ἕνα φαῦλο κύκλο πατώντας στὶς ἴδιες πάντα πατημασιές.

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἂν τὸν ρωτήσετε πῶς αἰσθάνεται, θὰ σᾶς ἀπαντήσει ὅτι εἶναι κουρασμένος καὶ φορτωμένος (πρὸβλ. Ματθαίου ια' 28). Ἄλλὰ καὶ ὁ καθένας μας ἂν ρωτήσῃ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ θὰ διαπιστώσῃ πῶς αἰσθάνεται βαρυφορτωμένος μὲ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα (Ματθαίου κγ' 4). Θὰ ἔλεγα ὅτι οἱ ὑποχρεώσεις μας μαζεύονται σὰν σὲ χιονοστιβάδα ποὺ ὁ ὄγκος τῆς ὀλονὲν καὶ αὐξάνει καὶ μᾶς παρασύρει πρὸς τὰ κάτω.

Ὅλα αὐτὰ τὰ βάρη προέρχονται ἀπὸ ποικίλες ὑποχρεώσεις. Συσσωρεύονται τὸ ἕνα πάλιν στὸ ἄλλο ὅπως οἱ σακκούλες τῶν ἀπορριμάτων μὲ τὴν τελευταία ἀπεργία τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων ποὺ κινδύνεψαν νὰ μᾶς πνίξουν στὴν κυριολεξία. Βάρη ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ἐργασίας μας, οἰκογενειακὰ βάρη, κοινωνικὰ βάρη, βάρη ἀτομικὰ ποὺ τὰ φορτῶνουμε μόνοι μας πάνω μας χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ ἀπαλλαγούμε.

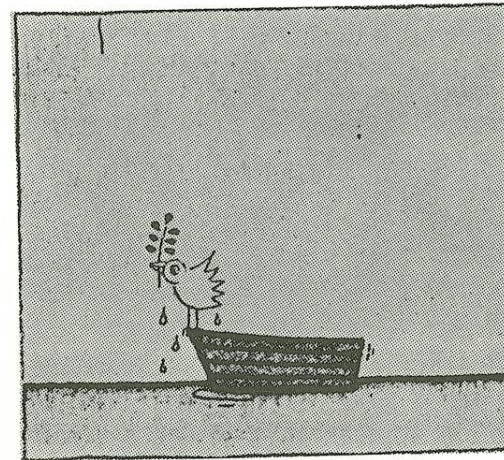
Ἐπάρχουν ἀκόμα βάρη ποὺ ἀνήκουν σὲ ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἕμεις σπεύδουν προθυμότατοι νὰ μᾶς τὰ φορτώ-

σουν. Χάρη στην ολιγωρία των άλλων καταλήγει να αΐρουμε εμείς μόνοι τὰ θάρη πολλών. Ένδεχομένως, ὅλοι μας, ἀπὸ τὴ συναίσθηση ὅτι εἴμαστε ὑπερβολικὰ φορτωμένοι φροντίζουμε νὰ ξεφορτώσουμε μερικὸ θάρος μας στὶς πλάτες τῶν ἄλλων καὶ τὸ φορτίο μας νὰ γίνεται ἐλαφρότερο εἰς θάρος... τῶν ἄλλων. Ἡ κατανομὴ τῶν βαρῶν γίνεται μερικὲς φορές μὲ λειψὰ ζύγια καὶ τὸ γνωστὸ «ἀλλήλων τὰ θάρη βαστάζετε» (Γαλάτας 5' 2) καταλήγει νὰ γίνεται «ἀλλήλων τὰ θάρη βαστάζεις...».

Ἄλλες φορές πάλι, ἀπὸ ὑπερβάλλοντα ζῆλο —φαινόμενο ἀρκετὰ σπάνιο σήμερον— ἢ ἀπὸ ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα ὑπερβολικὴ ἐκτίμηση τῶν ἰκανοτήτων καὶ δυνατοτήτων μας, ἀναλαμβάνουμε ὑποχρεώσεις πού μᾶς ξεπερνοῦν. Κι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ζυγίζοντας τὰ πράγματα πιστέψαμε ὅτι μὲ τὶς δυνάμεις πού διαθέταμε θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ φέρουμε σὲ πέρας τὸ συγκεκριμένο ἔργο πού μᾶς ζητήθηκε, στὴν συνέχεια διαπιστώνουμε ὅτι αὐτὸ πού ἐπωμισθήκαμε εἶναι ἀδύνατο νὰ ὀλοκληρωθεῖ. Τότε ἢ σπεύδουμε νὰ ἀρνηθοῦμε καὶ ἐκτιθέμεθα ἀνεπαγόρθωτα ἢ συνεχίζουμε γειμίζοντας μὲ ἀγχος, ἀγωνία, στρές, ἔνταση, πίεση καὶ τὰ γνωστὰ ἐπακολουθοῦντα φαινόμενα.

Πάντως εἴτε μὲ τὸν ἕνα τρόπο εἴτε μὲ τὸν ἄλλο τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτό. Εἴτε, δηλαδή, τὰ θάρη προέρχονται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, εἴτε ἀπὸ πίεση τῶν ἄλλων, εἴτε ἀπὸ ἀμέλεια ἢ ἀνευθυνότητα τῶν τρίτων, ἐμεῖς βρισκόμαστε σὲ κατάσταση ἀπελπιστικὴ. Τὸ σκάφος τῆς ζωῆς μας κινδυνεύει νὰ βυθιστεῖ καὶ νὰ χάσουμε καὶ τὸ φορτίο μαζί του. Σὲ ἀνάλογες περιπτώσεις οἱ καλοὶ ναυτικοὶ πέταγαν ὄλο τὸ φορτίο καὶ ἀκόμα καὶ τὸ ἔρμα (σαβούρα) ὥστε νὰ ἐλαφρώσει τὸ σκά-

φος γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ ζωὲς τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιβατῶν. Μετὰ ἀσφαλῶς ἀπὸ ἐνός τέτοιου τύπου ξαλάφρωμα, παρὰ τὶς ἀπώλειες σὲ πράγματα, ὅλοι αἰσθάνονταν κυριολεκτικὰ ἀνακουφισμένοι.

Σκίτσο τοῦ W. SCHLOTE γιὰ τὸν OXFAM.

Εἶναι, ὅμως, ἀνάγκη νὰ φθάσουμε σὲ τέτοιου εἶδους ἀκραῖες καταστάσεις, ἔχοντας ἐξαντλήσει τὰ τελευταῖα περιθώρια μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, γιὰ νὰ ἔλθουμε στὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ κανονίσουμε τὴν περαιτέρω πορεία μας; Νομίζω πὼς ὄχι.

Ταξιδιώτης χωρὶς ἀποσκευές;

Στὸ σημεῖο ἴσως πού βρισκόμαστε χρειάζεται νὰ κάνουμε μίαν ἀναθεώρηση ὡς πρὸς τὰ φορτία πού μποροῦμε νὰ σηκώσουμε. Ἐδῶ χρειάζεται πραγματικὰ νὰ ζυγίσουμε τὶς δυνάμεις μας. Τί μπορῶ νὰ σηκώσω;

Ποιές είναι οι δυνατότητές μου; Να εκτιμήσω αυτό που μπορώ να καταφέρω σήμερα και τώρα. "Οχι αυτό που μπορούσα χθές ή θα κατάφερα αύριο. Να εκτιμήσω σημαίνει ούτε να υπερ-εκτιμήσω ούτε να υπο-τιμήσω.

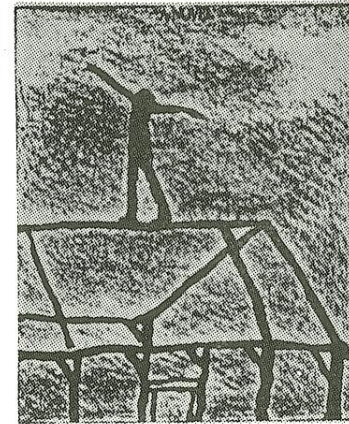
Η παραβολή των ταλάντων μένει καθοριστική (Ματθαίου κε' 14-30). Αυτός που έχει τα πέντε, να τα κάνει άλλα πέντε· αυτός που έχει τα δύο, άλλα δύο· κι ο τρίτος που του εμπιστεύθηκαν το ένα να το κάνει άλλο ένα. Μά και η παραβολή του ανθρώπου που αποφάσισε να οικοδομήσει έναν πύργο ή του βασιλέως που ξεκινάει για πόλεμο είναι εξίσου βοηθητική (Λουκά ιδ' 28-33). Δεν πρέπει να ξεκινήσει πριν ψηφίσει την δαπάνη και υπολογίσει αν μπορεί να φέρει σε πέρας είτε την οικοδομή είτε τον πόλεμο.

Μια τέτοια στάθμιση των δυνάμεων σε σχέση με το υπό ανάληψη έργο είναι πολύ βοηθητική για όλους. Για τον Ίερέα πρωτίστως. Αυτός είναι εκείνος από τον οποίο οι ποιμαινόμενοι θα ζητήσουν συμβουλή και γνώμη για το πώς θα κατανεύμουν τις δυνάμεις τους. Σε τέτοιου είδους αμφιβολίες ο **Π ο ι μ έ ν α ς** είναι εκείνος που καλείται να χειραγωγήσει σε λεπτές ισορροπίες.

Να μάθει και να μάθει

"Αν, όμως, δεν έχει καταφέρει την δική του ισορροπία θαρών και κινήσεων· αν ο ίδιος βρίσκεται σε κατάσταση που δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις δικές του έφέςεις καθώς και τα αιτήματα που προέρχονται απ' έξω, τότε θα απαιτεί, αυτά που ο ίδιος δεν μπορεί να επιτελέσει από μόνος του να τα πραγματοποιούν οι άλλ-

λοι στη ζωή τους. "Όντας ουσιαστικά δυσαρεστημένος με τον εαυτό του θα εκφράζει αδυσώπητη δυσαρέσκεια με τα αποτελέσματα των άλλων.

«Αγαπητόν γάρ, αγαπητόν, πάντα ταῦτα διακόψαντα τὰ σχοινία δυνηθῆναι ἐπιλαβέσθαι τῆς ἄνω πόλεως»
(ἱερὸς Χρυσόστομος)*.

"Όλοι μας έχουμε παρατηρήσει ότι, όσο περνούν τα χρόνια και αποκτούμε πείρα περί τα ανθρώπινα, όσο γνωρίζουμε καλλίτερα τον εαυτό μας τόσο απαιτούμε απ' αυτόν εκείνο που παλιότερα απαιτούσαμε από τους άλλους. "Όσο συμβιβαζόμαστε με την πραγματική εικόνα του εαυτού μας: αυτό είμαι και αυτό μπορώ να κάνω με την βοήθεια του Θεού, τόσο απαιτούμε από τον άλλο αυτό που μπορεί ν' αποδώσει κι εκείνος με τη χάρη Του.

Δεν ζητάω να σηκώσει εκείνος τα βάρη τὰ δικά μου, τις ελλείψεις τις δικές μου να τις πραγματοποιήσω

μέσφ ἐκείνου. Οὔτε πάλι ἐπειδὴ ἐγὼ μπορῶ νὰ πραγματοποιήσω κάτι σπουδαῖο, νὰ εἶμαι πρωταθλητὴς θαρῶν θαρῶν γιὰ παράδειγμα, νὰ ζητῶ ὄλοι νὰ γίνουν πρωταθλητὲς θαρῶν ἢ νὰ καυχιέμαι μάλιστα γι' αὐτό. Ἡ ὑπόμνηση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μᾶς ἐπαναφέρει στὴν σωστὴ τάξη. Στὸ κάτω κάτω, «ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον θαστάσει» (Γαλάτας 5' 5).

Ὅταν προσπαθῶ νὰ δῶ στὶς σωστές του διαστάσεις καὶ δυνατότητες τὸν ἑαυτό μου τότε συνηθίζω νὰ βλέπω στὶς σωστές τους διαστάσεις καὶ δυνατότητες καὶ τοὺς ἄλλους. Νὰ ἀπαιτῶ οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο ἀπὸ ἐκείνο ποὺ μπορῶ ν' ἀποδώσουν. Καθοδηγώντας ἑμῶς τοὺς ἄλλους πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση τοὺς βοηθῶ νὰ ὀργανώσουν καὶ τίς διαπροσωπικὲς σχέσεις ἀναλόγως. Νὰ μὴν φορτώνουν δηλαδὴ φορτία θαρέα καὶ δυσβάστακτα στὴν οἰκογένειά τους, στοὺς συνεργάτες τους, στοὺς γείτονες, στοὺς συμπολίτες τους καὶ αὐτὸ σὲ ὅλα τὰ πιθανὰ ἐπίπεδα σχέσεων καὶ καταστάσεων. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπιτυγχάνεται μία σταδιακὴ ἐκφόρτιση καὶ ἀνακούφιση ἡμῶν τῶν ἰδίων καὶ ὄλων ὅσοι συναλλάσσονται μαζί μας.

Μεταξὺ ἀποθέσεως καὶ παραθέσεως

Ἡ περίοδος τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Σαρακοστῆς ποὺ ἀνοίγεται μπροστά μας ἄς γίνῃ ἕνα στάδιο προσπάθειας πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς ὀρθῆς ἀνακατανομῆς τῶν φορτίων μας. Στὴν Θεία Λειτουργία ζοῦμε καὶ κινούμεθα καθημερινὰ μεταξὺ «ἀποθέσεως» καὶ «παραθέσεως», ἀποθέσεως τῆς βιοτικῆς μέριμνας καὶ παραθέσεως τῆς ζωῆς μας στὸν Χριστό. Τὰ δύο παραγγέλματα, ἐφόσον τὰ ἐνστερνισθοῦμε κρύβουν μυστικὲς ἐπαγ-

γελίες: «Πᾶσαν, λοιπόν, τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν» καὶ «πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

Ὁ Κύριος ποὺ σηκώνει τὸ βάρος τῆς σωτηρίας μας μᾶς καλεῖ ἰδιαίτερα τώρα ἀπευθυνόμενος στὸν καθένα μας χωριστά:

«Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν» (Ματθαίου 11' 28-30).

* Παράθεση ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου, Ἡ Θεία Λειτουργία, Σχόλια, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Δόμος», 21985, σ. 235. Τὸ σκίτσο προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου τοῦ W. MAXWELL, SO LONG, SEE YOU TOMORROW, Ἐκδ. KNOPF (βιβλιοκρισία στὸ περιοδικὸ «AMERICAN WAY», τεύχος Ἰανουαρίου 1980, σ. 79).

ΤΟ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τὰ καλὰ μὴ... κόποις κτῶνται

Ἐνα φαινόμενο πού ὅλοι σήμερα διαπιστώνουμε καί μᾶς ἀπασχολεῖ ὅλους, δέν εἶναι τόσο τὸ φαινόμενο τῆς ἀνεργίας τοῦ ὁποίου οἱ συνέπειες εἶναι σοβαρότατες στήν ἀτομική καί ἐθνική ζωή, ἀλλά ἐκεῖνο τῆς ἀεργίας. Τὸ φαινόμενο δηλαδή ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο καί ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι «ἐργαζόμενοι», εὐρίσκονται σέ ἐργασιακή σχέση, ἔχουν δουλειά, ἐντούτοις δέν δουλεύουν. Πραγματικά, ἐκεῖνο πού παρατηροῦμε σέ ὅλους τοὺς τομεῖς εἶναι μία ἐγκατάλειψη, μία νωθρότητα, νωχέλεια, ραθυμία, μία ἔλλειψη ἐπιμονῆς στήν προσπάθεια. Ὁ ἄνθρωπος φοβᾶται νὰ κοπιᾶσει, εἶναι φυγόπονος· μὲ τὴν πρώτη δυσκολία ἢ καί χωρὶς δυσκολία τὰ παρατάει. Ἀκόμα κι ὅταν ἔχει ἀρχίσει μὲ προθυμία τὸ ἔργο του κουράζεται γρήγορα καί δέν ἔχει διάθεση νὰ τὸ περατώσει.

Θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ νὰ κερδίσει γρήγορα τοὺς καρπούς τῶν μὴ... κόπων του. Θέλει νὰ εἰσπράττει τὸν μισθὸ του μὴ δεδουλευμένα, στήν ἀρχή, στὸ χέρι ἢ καί μὲ ἐπιταγή, χωρὶς μάλιστα νὰ παρέχει καί κάποια ἀντιμισθία ὥστε νὰ εἶναι καί ἀξιόμισθος.

Τὸ σύνθημα λοιπὸν εἶναι «περισσότερα κέρδη μὲ λιγότερο κόπο». Ἡ ἀρχὴ τῆς ἡσόνος προσπάθειας ἔχει μεταδληθεῖ μᾶλλον σέ ἀρχὴ τῆς οὐδεμιᾶς προσπάθειας. Κερδίστε ὅσα μπορεῖτε περισσότερο, γιατί δέν γνωρί-

ζετε τί τέξεται ἢ ἐπιούσα καί πρέπει νὰ ἐξασφαλίσετε ἀπὸ τώρα τὸν ἄρτον σας τὸν «ἐπιούσιον», ἀλλὰ καί τὸ ψωμί τὸ δικό σας καί τῶν δικῶν σας γιὰ πολλές γενιές.

Αὐτασφάλιση καί ἀνασφάλεια

Εἶναι φυσικό, σέ μιὰ ἐποχὴ ἀνασφάλειας πού μαστίζει τὸν κόσμο, ὁ ἄνθρωπος νὰ θέλει νὰ ἐξασφαλίσει τὸν ἑαυτό του ὅσο γίνεται περισσότερο. Αἰσθανόμενος ὅτι δέν εἶναι ἐπαρκῶς ἀσφαλισμένος καί ἐξασφαλισμένος προβαίνει σέ μιὰ «αὐτασφάλιση», γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦμε ἕναν σύγχρονο καί ἐπίκαιρο ὄρο τοῦ ἀσφαλιστικοῦ δικαίου. Μὴ προσδοκώντας τίποτα ἀπὸ κανέναν στηρίζεται στὶς δικές του καί μόνον δυνάμεις, ἔχοντας τὴν συναίσθηση ὅτι ἔτσι κάνει τὸ καλλίτερο. Ἀκόμα ὅμως καί τότε βασανίζεται ἀπὸ ἕνα διαρκές αἶσθημα ἀνασφάλειας. Σοῦ ἔρχεται τότε στὸ νοῦ, ἀσυναίσθητα, αὐτὸ πού ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔγραφε στοὺς Θεσσαλονικεῖς: «ὅταν γὰρ λέγωσιν, εἰρήνη καί ἀσφάλεια...» (Α' Θεσσαλονικεῖς ε' 3) νὰ τὸ ἐρμηνεύσεις, ὅτι ὅταν ὅλα πηγαινῶν μιὰ χαρά, ὅταν ἐπικρατεῖ τάξις καί ἀσφάλεια, μέσα σου σέ τριβιλίζει ἡ σκέψη γιὰ αἰφνίδια καταστροφή καί ἀπώλεια.

Στὴν ψυχολογία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἔτσι κάπως συμβαίνουν τὰ πράγματα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καί δέν ἔχει πεποιθήση στήν ἀγαθὴ Πρόνοιά Του καί στηρίζεται στήν δική του μόνο πρόνοια καταλαμιδάνεται ἀπὸ ἀγχος καί ἀγωνία, ἀπὸ μόνιμο αἶσθημα ἀνασφάλειας. Παρ' ὅλο δὲ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἀνασφάλεια τὸν ὠθεῖ νὰ κάνει μιὰ προσπάθεια, νὰ ἐργασθεῖ πάρα πάνω, ἐν τούτοις μιὰ ἀντίρροπη κίνηση τὸν ἀδρανικοποιεῖ, τὸν ἀκίνητοποιεῖ, τὸν καθηλώνει σέ μιὰ ἐλλειπῆ ἐκτέλεση αὐ-

του πού πρέπει να κάνει, του διώχνει το ενδιαφέρον, τον απομακρύνει από τους στόχους του. Ο άνθρωπος έτσι συμπεριφέρεται άδουλα, άγεται και φέρεται, ριέται, απρόθυμος να δράσει, βουτηγμένος σε μια βαριεστημάρα, ανία, πλήξη και παντελή άδιαφορία. Και μέρα μεσημέρι είναι σά να έχει καταληφθεί «υπό δαυμονίου μεσημβρινού» (Ψαλμός 90,6).

Δαιμόνιο μεσημβρινό

Ένω, λοιπόν, έχει κάθε συμφέρον να δραστηριοποιηθεί, να εργασθεί, να αποδώσει, παραιτείται από κάθε προσπάθεια, άδιαφορεί για κάθε τι. Προς τί να ενδιαφερωθώ, λέγει σά να μήν τον άφορα. Τί μ' ενδιαφέρει; τί με μέλει; τί με κόβει; τί με νοιάζει; Ένω και τον ενδιαφέρει, και τον μέλει και τον κόβει και τον νοιάζει.

Αυτή ή άρρώστια δέν είναι άπλη έπιδημία. Πρόκειται για ένδημική νόσο. Έχει καταλάβει τους πάντες και τά πάντα. Μικρούς και μεγάλους, άνδρες και γυναίκες, προϊσταμένους και ύφισταμένους, εργοδότες και εργαζομένους, δασκάλους και μαθητές, καθηγητές και φοιτητές, πολλές φορές ποιμένες και ποιμαιομένους. Είναι καταπληκτικό ν' άκους παιδιά του δημοτικού σχολείου όταν τά ρωτάς «τί κάνουν», να σου άπαντούν: «βαριέμαι!» Η άπάντηση αυτή χαρακτηρίζει κατ'ά τρόπο επιγραμματικό, άλλους λίγο άλλους πολύ, όλους μας. Και ό γράφων ακόμα επιχειρεί σήμερα με τό γράψιμό του μιάν «αύτοθεραπεία». Γιατί, αλλοίμονο, όποιος δέν θεραπευθεί αυτοκαταστρέφεται.

Άλλαγή νοοτροπίας

Έδω όμως άπαιτείται μία ριζική μεταστροφή

φ ή νοοτροπίας, στάσεως και πράξεως. Δέν χρειάζεται άπλώς να δρμήσουμε σε μία υπερδραστηριότητα, σ' έναν άκτιβισμό του τύπου «ή δράση για τή δράση». Γρήγορα μιá τέτοια ενέργεια θα έξατισθει. Ούτε πάλι χρειάζεται να προσποιηθώ και να δείξω ότι ενεργώ, ότι κινητοποιούμαι προς τό θεαθήναι τοίς ανθρώποις. Κι αυτή ή στάση σαν στάση θα κουράσει και θα μεταβληθεί τελικά σε «στάση... εργασίας». Χρειάζεται κυρίως μία άλλαγή νοοτροπίας, μεταβολή του τρόπου του σκέπτεσθαι, κυριολεκτικά μία μετάνοια.

Νά ξανακερδίσω τό ενδιαφέρον μου για τον έαυτό μου, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο. Νά λάθω στα σοβαρά τήν κατηγορική προστακτική, ότι ως άνθρωπος είμαι έντολοδόχος του Θεού να εργάζωμαι και να φυλάσσω τον κόσμο (Γένεση 6' 15). Σ' αυτή μου τήν εργασία δέν είμαι μόνος. Μπορώ να έπαναλαμβάνω με τον πρωτότοκο Άδελφό μου ότι «ό Πατήρ μου έως άρτι εργάζεται, κάγω εργάζομαι» (Ίωάν. ε' 17). Μάλιστα μπορώ να ξέρω ότι κύριο έργο μου άποτελεί ή εργασία των έντολών του Θεού. Κάθε άλλο έργο συνιστά πάρεργο, δηλαδή έργο δίπλα στο πρωταρχικό έργο πού έχω να επιτελέσω, ένα έργο πού να μου έξασφαλίζει τά προς τό ζήν. Η εργασία των έντολών του Θεού μου έξασφαλίζει τό εϋ ζήν. Όταν λοιπόν εργάζωμαι με τέτοια νοοτροπία πώς μπορώ να βαριέμαι, πώς μπορώ να άδιαφορώ γι' αυτά πού συμβαίνουν γύρω μου;

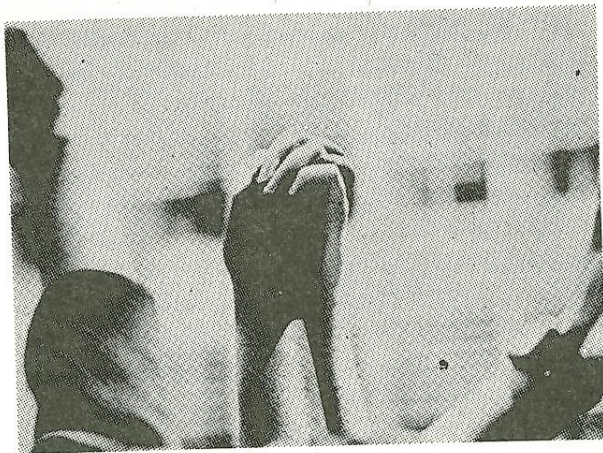
Άδιαφορία και ένδιαφέρον

Κάποτε, ένας φίλος πού είχε εκφράσει στον Πνευματικό του τον ένδοιασμό του ν' άσχοληθεί με κάτι σημαντικό πού του είχαν προτείνει να κάνει «γιατί δέν

περικλειόταν στον κύκλο των αμέσων ενδιαφερόντων του», εκείνος τον αποπήρε λέγοντάς του: «δὲν ντρέπεσαι, τί εἶναι αὐτὰ πού λές, ἐπιτρέπεται ἕνας χριστιανὸς νὰ λέει ὅτι ὑπάρχουν πράγματα στὸν κόσμον πού δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν»;

Σκέφτηκα πολὺ αὐτὴν τὴν ἐρώτηση - ἀπάντηση καὶ εἶδα ὅτι ἡ ἀδιαφορία καθὼς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι πράγματα μεταδοτικά. Στὸν ἕνα ἀδιάφορο κολλᾷ ὁ ἄλλος ἀδιάφορος καὶ σχηματίζεται μία τεράστια σειρά ἀδιαφόρων. Παράλληλα σχηματίζεται μία ἄλλη ἀντίθετη σειρά ἀπὸ ἐκείνους πού δείχνουν ἐνδιαφέρον, τοὺς ἐνδιαφερομένους. Ποιά σειρά θὰ ἐπικρατήσει; Εἶναι ἕνας παράξενος ἀγώνας διεκυστήδων.

Ἄν ὁ κόσμος καταστραφεῖ κάποτε δὲν θὰ εἶναι

Ἐνδιαφέρον ἢ ἀδιαφορία;

Ἐνας ἀγώνας ἐπικρατήσεως.

Ἡ φωτογραφία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ δανέζικου περιοδικοῦ «Frivilling» (Ἐθελοντής), τεύχος Φεβρ. 1989.

ἀπὸ μίσος. Θυμοῦμαι τὴν ἀφήγηση μιᾶς ὀλλανδέζας συνεργάτιδος πρὶν λίγο καιρὸ. Εἶχε θρεθεῖ μὲ ἀποστολή στὰ πιὸ ψηλὰ βουνὰ τῆς Βολιβίας, καὶ ἐκεῖ γύρω ἀπὸ τὴν βραδυνὴ φωτιά σ' ἕνα χωριὸ ἀπομακρυσμένο ἕνας γέρο Ἰνδιάνος τὴν ρώτησε: «Δὲν μοῦ λές ἐσύ, πού ξέρεις πολλὰ καὶ ἤρθες μέχρῃς ἐδῶ νὰ μᾶς βοηθήσεις, ποιὸ εἶναι τὸ ἀντίθετό τῆς ἀγάπης;». Ἐκείνη σάσισε πρὸς στιγμὴν, ἀλλὰ ἀπάντησε ἀμέσως μὲ θαυμαστὴ ἐτοιμότητα: «Τὸ μίσος», εἶπε. «Κάνεις λάθος καλὴ μου κυρία, τὸ ἀντίθετό τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ἀδιαφορία».

Πιὸ θετικὴ πάντως ἀπάντηση, ἀντίδοτο φάρμακο θὰ λέγαμε, γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἀδιαφορίας δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ πού δίνει ὁ Ἄββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σῦρος γιὰ τὴν ἐλεήμονα καρδιά. Στὴν οὐσία του τὸ ἐνδιαφέρον συνίσταται στὴν «καῦσιν καρδίας». Ἄς δοῦμε ὅμως πλήρη τὸν ὀρισμὸ τοῦ Ἄββᾶ.

«Ἐρωτήθη, τί εἶναι καρδιά ἐλεήμων; καὶ εἶπε: Καρδιά ἐλεήμων εἶναι καῦσις καρδίας ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως, ἤγουν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὀρνέων, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ ὑπὲρ παντὸς κτίσματος, ἐκ τῆς ἐνθυμήσεως καὶ τῆς θεωρίας τῶν ὀπίων ρέουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ δάκρυα, καὶ ἐκ τῆς πολλῆς συμπαιείας καὶ ἐλεημοσύνης ομικρύνεται ἡ καρδιά τοῦ ἐλεήμονος, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑποφέρει ἢ νὰ ἴδῃ, ἢ ν' ἀκούσῃ βλάβην τινά, ἢ λυπηρὸν τι γινόμενον εἰς τὴν κτίσιν καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας, καὶ ὑπὲρ τῶν βλα-

πίοντων αὐτόν, εὐχεται κατὰ πᾶσαν ὥραν μετὰ
δακρύων, ὅπως φυλάξῃ αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἐ-
λεήσει αὐτούς· ἐπίσης εὐχεται καὶ ὑπὲρ τῶν ἐρ-
πειῶν ὡς ἐκ τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἐλεημοσύνης,
ἣτις κινεῖται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀμέτρως,
καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ» (Λόγος ΠΑ', σ. 270).

Ὅσο εἶναι καιρός, λοιπόν, ἄς ξαναμάθουμε νὰ πο-
ρευώμαστε μὲ ἐνδιὰφρογ πᾶνω σὲ τούτη
τῆ γῆ κι ἄς μάθουμε τοὺς ἄλλους νὰ ἐνδιαφέρωνται
καὶ νὰ νοιάζονται. Ἐγὼ πάντως ἔμαθα νὰ μὲ νοιάζει
καὶ νὰ μὲ νοιάζουν ὅλοι καὶ ὅλα. Νὰ ἐνδιαφέρωμαι.
Εἶπαμε, «αὐτοθεραπεία»!

ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Διακοπές, τέλος

Μιλούσαμε σὲ περασμένο ἄρθρο μας γιὰ τὴ δυσκο-
λία ποὺ ἔχει ὁ νεοέλληνας νὰ στρωθεῖ στὴ δουλειά¹.
«Γεφυρώνοντας» μάλιστα τὶς ἀργίες καὶ ἐπίσημα, ὅ-
πως γιὰ παράδειγμα ἐκείνην τῆς Δευτέρας 14ης Αὐ-
γούστου μεταξὺ Κυριακῆς καὶ Παναγίας, αἰωρεῖται
μεταξὺ ὀκνηρίας καὶ ραθυμίας ἀνταποκρινόμενος στὸ
γενικότερο κλίμα ποὺ ἐπικρατεῖ. Καὶ νὰ θέλει νὰ ἐρ-
γασθεῖ, ἢ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα μὴ... ἐργασίας τὸν
ἐμποδίζει. Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι τὶς περισσότερες φορές δὲν
θέλει καὶ τώρα μάλιστα μετὰ τὴν περίοδο τῶν διακο-
πῶν δὲν διακόπτει, δὲν διακόπτει... Ὁ διακόπτης λει-
τούργησε ἄπαξ, γιὰ νὰ διακόψει τὴ δουλειὰ ὅχι ὅμως
καὶ τὶς διακοπές.

Παρ' ὅλες τὶς ἐσωτερικὲς διαθέσεις ἢ φωνὴ τῆς
πραγματικότητος μᾶς καλεῖ. Παρὰ τὶς παρατάσεις, τὶς
ὑπεκφυγῆς ξαναπαίνομε στὴν καθιερωμένη καθημε-
ρινὴ ρουτίνα: δουλειά, σπíti, σπíti, δουλειά. Τὸ ὥρά-
ριο ὅποιο κι ἂν εἶναι, θερινό, χειμερινό, πρωινό, ἀπο-
γευματινό, συνεχές, ἐλαστικὸ ἢ μὴ, μᾶς ὑποδεικνύει
ἔνα σύγολο ὥρῶν ποὺ πρέπει πάντως νὰ δουλευτοῦν
μὲ κάποια σχετικὴ ἐπίδοση ἐκ μέρους μας. Θὰ μᾶς
ζητηθεῖ κάποια ἀποδοτικότητα γιὰ νὰ ἀπολάβουμε τὸν
μισθὸ μας. Εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ δουλεύουμε ἀφοῦ
δὲν ἐφευρέθηκε ἀκόμα κατὰ τρόπο νόμιμο τὸ σύστημα

+ εκείνο με τὸ ὁποῖο «ὁ μὴ ἐργαζόμενος, ἐσθιέτω» (πρόβλ. Β' Θεσσαλονικεῖς γ' 10).

Τὸ ὕφος ἐργασίας ὑποχρεώνει

Τὴν ἀνάγκην, λοιπόν, φιλοτιμίαν ποιούμενοι ἄς δείξουμε ἓνα ἄλλο ὕφους γιὰ νὰ ἀκολουθήσει καὶ ἓνα ἄλλο ἡθους ἐργασίας. Τὰ ἐξωτερικὰ ὅπως εἶναι γνωστὸ ἐπηρεάζουν τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ὄχι μόνον τὰ ἐσωτερικὰ τὰ ἐξωτερικά. «Κλαίω γιατί εἶμαι λυπημένος ἢ εἶμαι λυπημένος γιατί κλαίω;» «Εἶμαι χαρούμενος γιατί γελάω ἢ γελάω γιατί εἶναι χαρούμενος;» Τὰ γνωστὰ ἐρωτήματα πού πρέπει νὰ ἀπαντήσει μίαν Ψυχολογία τῶν συναισθημάτων τίθενται καὶ στὸ χῶρο τῆς ἐργασίας. «Ἐργάζομαι γιατί ἔχω κέφι νὰ ἐργασθῶ ἢ ἀποκτῶ κέφι ἐπειδὴ ἐργάζομαι;»

+ Ἄξιζει, μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ φθινοπώρου νὰ δοκιμάσουμε μίαν καινούρια τακτική. Στους ἀνθρώπους πού μᾶς πλησιάζουν νὰ δείχνουμε κεφάλτοι, ἐνεργητικοί, δραστήριοι, ἐπίμογοι. Αὐτὸ πού μπορούμε νὰ κάνουμε σήμερα νὰ μὴ τὸ ἀναβάλλουμε γιὰ αὔριο· πρόθυμοι νὰ διεκπεραιώνουμε ἀμέσως τίς δουλειές πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες πού μᾶς παραπέμπουν οἱ ἄλλοι λόγῳ ἀρμοδιότητός μας. Τὸ νέο σύνθημά μας ἄς εἶναι: «ἀναβάλλονται οἱ ἀναβολές».

+ Πόσες φορές δὲν σερνόμαστε ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ἄβουλοι, ἀναδλητικοί καὶ δὲν τελειώνουμε τίποτα; Ταλαιπωροῦμε τοὺς συναλλασσόμενους μὲ μᾶς γιὰ πράγματα πού μπορούμε νὰ διεκπεραιώσουμε ταχέως. Πολλές φορές αὐτὸ ἔχει καταστῆ ν ο ο τ ρ ο π ί α ἐ ρ γ α σ ί α ς (μὴ ἐργασίας, δηλαδή). Περᾶστε αὔριο, μεθαύριο, μετὰ ἀπὸ τόσες ἡμέρες ἢ ἐβδομάδες. Κι ὅταν περάσει αὐτὸ χρονικὸ διάστημα πάλι τοὺς λέμε νὰ

περάσουν πάλι καὶ πάλι μέχρις ὅτου νὰ ἐξαντληθεῖ ἡ ὑπομονὴ τῶν «ὕπηκων». Κι ὅλοι συνηθίζουμε ὅτι ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα, ἔτσι πρέπει νὰ κυλᾶνε οἱ ὑποθέσεις. «Ὅσα πᾶνε κι ὅσα ἔρθουν».

Ἔτσι εἶναι, ἂν ἔτσι νομίζετε

Γνωρίζετε, ὅμως, ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸ νὰ εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα. Μόνον τότε, ἂν «ἔτσι νομίζετε, εἶναι κι ἔτσι», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸν ἰταλὸ θεατρικὸ συγγραφέα Πιραντέλλο. Ἄν νομίζετε ἄλλοιῶς, τότε μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἄλλοιῶς. Σὲ πείσμα λοιπόν μιᾶς ἀντικειμενικῆς καταστάσεως πού λειτουργεῖ ἔτσι, ἡμεῖς ἄς νομίσουμε ἄλλοιῶς. Ἐξᾴλλου κάθε νόμισμα... ἔχει δύο ὄψεις. Τὸ πᾶν εἶναι ποιὰ ὄψη θὰ διαλέξεις κι ὄχι νὰ περιμένεις στὴν τύχη ποιὰ θὰ σοῦ τύχει ὅταν πετάξεις τὸ νόμισμα καὶ τὸ περιμένεις νὰ προσγειωθεῖ.

Διαλέγουμε λοιπόν καὶ παίρνουμε τὴν ἄλλη ὄψη, τὴν ἀσυνήθη.

Ἐπιδεικνύουμε ἐνδιαφέρον, στὸ πρόσωπό μας διαγράφεται μίαν ἀποφασιστικότητα. Δὲν κλαῖμε τὴ μοῖρα μας οὔτε κατηγοροῦμε τὴν κοινωνία σὰ νὰ φταίει γιὰ ὅλα. Φορᾶμε στὸ πρόσωπό μας ἓνα χαμόγελο. Δὲν καθόμαστε νωχελικὰ στὴν καρέκλα μας ἢ τὴν πολυθρόνα μας φοβούμενοι μὴ τυχὸν καὶ μᾶς τὴν πάρουν ἂν τυχὸν καὶ σπρωθοῦμε.

Καθὼς ἔχει διαπιστωθεῖ, οἱ καρέκλες καὶ οἱ πολυθρόνες στὴν Ἑλλάδα εἶναι προῖδν ἐν ἐπαρκείᾳ καὶ ὁ καθένας μας χρησιμοποιεῖ μάλιστα περισσότερες τῆς μιᾶς γιὰ νὰ σιγουρευτεῖ. Μὴ ξεχνᾶμε πάντως ὅτι οἱ ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια πλανόδιοι γυρολόγοι φρόντισαν νὰ ἐξασφαλίσουν ὅλους μας μὲ φτηνές καρέκλες καὶ

πολυθρόνες εισαγωγής — Έταλίας, όπως διαφήμιζε εκείνος που περιόδευε στο μέρος που παραθερίζαμε.

Θά πρέπει όμως να καθόμαστε... όταν πρέπει, και όχι πάση θυσία. Αυτό, βέβαια, είναι δύσκολο, όταν τη στιγμή που πᾶς να σηκωθείς για να πᾶς κάπου να κάνεις κάτι, ακούς ως ἐν χορῶν να σου λένε πραγματικά και μεταφορικά: «που πᾶς καυμένε, κάτσε κάτω». Τὸ κ α θ ι σ ι ὀ ἔχει γίνει, όπως υποστηρίζουμε, ἔθνικὸ σπόρ! Πιθανόν, μαζί με τὰ «πολιτιστικά» που θά προτείνουμε να συμπεριληφθοῦν για τὴν ἀναδίωση τοῦ ἀρχαίου ὀλυμπιακοῦ πνεύματος στὴν Ὀλυμπιάδα τοῦ 1996, να τὸ προτείνουμε κι αὐτὸ δίπλα στὸ ἄλμα εἰς μῆκος ἀνευ... φορᾶς!

Τὸ ἦθος ἐργασίας ἀκολουθεῖ

Εἴπαμε, όμως, να κάνουμε ἄλλες προτάσεις πὺθ δημιουργικές. Καὶ τὸ κέφι ἐργασίας μπορεί να μεταδοθεῖ. Καὶ τὸ ἐργασιακὸ πρόβλημα να γίνει ἕνα κεφᾶτο

περιβάλλον. Καὶ τὸ κέφι αὐτὸ καὶ τὸ νέο ὕφος να ἀποδώσει ἕνα νέο ἦθος. Ξέρουμε ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ ὑποχρεώνουν να ἀνταποκριθοῦμε καὶ ἐσωτερικά.

Πὼς ἔχοντας δείξει πρόθυμοι καὶ ἐργατικοὶ θά ἀρνηθοῦμε μιὰ ὑπηρεσία, μιὰ ἐκδούλευση; Δείχοντας ὅτι δουλεύουμε καὶ συμμορφούμενοι ἐξωτερικὰ θ' ἀναγκαστοῦμε να κάνουμε ἀναθεώρηση τῆς παλιάς μας νοοτροπίας, να συνεξηγηθοῦμε με τὴν διπροσωπία μας. Ἄλλοιως δειχνόμαστε, ἄλλοιως αἰσθανόμαστε, κάτι πρέπει να κάνουμε ἐπιτέλους καὶ να προσαρμόσουμε τὴν ἐσωτερικὴ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ μας στάση.

Μὰ εἶναι «παλαβὸ» ἐσὺ να δουλεύεις ὅταν ὄλοι οἱ ἄλλοι τεμπελιάζουν, ἐσὺ να προθυμοποιεῖσαι ὅταν ὄλοι εἶναι ἀπρόθυμοι. Ἄς ποῦμε ὅτι αὐτὸ προσεγγίζει τὰ ὅρια τῆς σαλότητας, να κάνεις δηλαδὴ κάτι που προκαλεῖ τοὺς ἄλλους γιατί πηγαίνει ἀντίθετα στὸ ρεῦμα, ἀντίθετα στοὺς μέσους ὅρους, ἀντίθετα σ' αὐτὸ που συνηθίζεται, σ' αὐτὸ που γίνεται. Εἶναι πραγματικὰ τρελλὸ καὶ παλαβὸ. Μὲ συνέπεια να σὲ κοιτᾶνε λοξά, να σὲ ὑποβλέπουν καὶ να στὸ λένε κατὰμουτρα. «Μὰ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι εἶσαι τρελλός, καὶ μᾶς ἐκθέτεις ὄλους ἐργαζόμενος ἔτσι;» ἔλεγαν σὲ πρωτοδιορισθέντα σὲ κάποιον Ὑπουργεῖο συγγενῆ μου, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε αὐτονομία να ἐπιδείξει ζῆλο μὲν εἶχε πιάσει δουλειὰ ὁ ἄνθρωπος. Ἐσὺ όμως «κάνεις» τὸν τρελλό. Δὲν δίνεις σημασία. Ἐξακολουθεῖς να δουλεύεις.

Δὲν μπορεί, βέβαια, μιὰ τέτοια στάση κάπου θά βοηθήσει καὶ σένα καὶ τοὺς ἄλλους. Κάτι καινούριο θά προβάλλει στὸν ὀρίζοντα καὶ θά ἐπακολουθήσει ἐσωτερικὴ χαρὰ για τὴ δημιουργία. Κάθε ἐργασία ἔχει κάτι τὸ δημιουργικὸ καὶ δίνει χαρὰ ὅταν ξέρεις ὅτι δὲν γίνεται μόνο για τὸ μεροκάματο ἢ για τὸ κέρδος ἀλλὰ

είναι και άσκηση τών δυνατοτήτων σου και προσφορά στο σύγολο.

Αυτό τὸ κοινὸ καλὸ εἶναι ἕνα πολὺ θετικὸ κίνητρο και ἕνα ὄραμα στὸ ὁποῖο ἀποβλέποντας δουλεύεις πιὸ χαρούμενα. Μπορεῖς ἔτσι νὰ μετατρέπεις τὴ φορτικὴ ἀπαιτητικὴ τῶν ἄλλων — τοῦ κράτους, τοῦ ἐργοδότη, τῶν συναδέλφων — σὲ δική σου διαθεσιμότητα και νὰ βρίσκεις χαρὰ στὴν ἐργασία πὺ κάνεις γι' αὐτούς².

Δουλειά, χαρὰ λοιπόν. Χαρὰ και ἐργασία! Κι ἂς μᾶς δουλεύουν οἱ ἄλλοι ἀνεπαίσχυντα. Θὰ ἔλεγα, ὅτι ὄλη ἡ ντροπὴ εἶναι δική τους. Αὐτοί, χωρὶς περίσκεψη, χωρὶς λύπη, χωρὶς αἰδῶ, τὸ μόνο πὺ ξέρουν νὰ κάνουν εἶναι νὰ χιτίζουν ὑψηλὰ τριγύρω τους τείχη. Αὐτοαποκλείονται, δηλαδή. Ἐμεῖς ὅμως χρειάζεται νὰ προσέξουμε γιὰ νὰ μὴν ἔχει πᾶν μας πέραση ὁ καθαφικὸς λόγος³. "Ἄλλωστε, ἔμεῖς μὲ τὴν ἐργασία μας μπαίνουμε μέσα στὸν κόσμο, ἐργαζόμαστε και τὸν φυλάμε σύμφωνα μάλιστα μὲ ἀρχαία ἐντολὴ (Γένεση 6' 15)!

1. Τὸ ἀντίθετο τῆς ἀγάπης, «Ὁ Ἐφημέριος» 1/15 Ἀπριλίου 1989, σ. 112 - 114. Στὸν παρόντα τόμο βλ. σ. 24 - 30.

2. «Ἐδῶ κυρίως ἀποκαλύπτεται ἡ βαθειὰ φύση τῆς ἐργασίας», ὅπως σχολιάζει ὁ OLIVIER CLÉMENT ὅταν ἀναπτύσσει ἀπόψεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Σολζενίτσιν γιὰ τὴν ἐργασία, πὺ ἐκτίθενται στὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο. Ὁ Σολζενίτσιν ἐκθέτει τὴν πατροπαράδοτη χριστιανικὴ ἀποψη περὶ ἐργασίας. Πρόκειται γιὰ «γαληνευτικὴ ἀσκηση» και «προσπέλαση τῆς συνειδήσεως μέσω τοῦ σώματος». Βλ. τὴν παράγραφο 4 πὺ ἐπιγράφεται «Ἡ δημιουργικὴ πράξη» (σ. 66-90) τοῦ δοκιμίου τοῦ O. CLÉMENT, Τὸ πνεῦμα τοῦ Σολζενίτσιν, Ἀθήνα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, χ.χ. Ἡ φράση πὺ παραθέσαμε εἶναι ἀπὸ τὴ σ. 70.

3. Βλ. τὸ ποίημά του «Τείχη».

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

Ἐπὸ τὴν ἔνταση στὴ χαλάρωση

Μετὰ ἀπὸ περιόδους μεγάλης ἔντασης ἀκολουθεῖ πάντα μία περίοδος χαλάρωσης. Ἡ ἔνταση προδιαθέτει σὲ ἐκτόνωση, σὲ ἀναζήτηση μᾶς ἀνεσης. Θὰ ὑποστήριζα τὴν ἀποψη ὅτι αὐτὸ δὲν συμβαίνει πάντα συνειδητά. Ἐρχεται σὰν φυσικὴ συνέπεια τῆς κόπωσης πὺ προηγήθηκε. Και θεωρεῖται συνεπῶς ὡς κάτι τὸ φυσικὸ τὸ νὰ πάρεις μιὰ ἀναπνοὴ μετὰ ἀπὸ ἕναν ἀγῶνα πὺ ἔγινε μὲ κοιμημένη τὴν ἀνάσα.

Ἐδῶ ἀκριβῶς θρίσκειται ὁ κίνδυνος. Νὰ θεωρήσουμε τὶς περιόδους τῆς ἔντασης ὡς τὶς μόνες ἀγωνιστικὲς και νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν ἀγῶνα μετὰ. Νὰ θεωρήσουμε ὡς αὐτονόητο ὅτι ὁ ἀγῶνας ἔχει τὴ θέση του μόνο σ' αὐτές, ἐνῶ ἀκριβῶς οἱ περίοδοι αὐτὲς εἶναι π ρ ο π α ι δ ε υ τ ι κ ἔ ς, περίοδοι προπονήσεως γιὰ νὰ πάρουμε φόρα και νὰ συνεχίσουμε. Και ἀπὸ τὶς καλὲς συνηθειες πὺ ἀποκτήσαμε, νὰ συνεχίσουμε τουλάχιστον μερικὲς σὲ κάποιον ἴσως λιγότερο ἐντατικὸ ρυθμὸ.

Συμβαίνει, ὅμως, ἀποκαμωμένοι ὅπως φθάνουμε μερικὲς φορὲς στὸ τέλος τῆς ἀγωνιστικῆς περιόδου, νὰ θεωροῦμε τὴν περίοδο πὺ ἀκολουθεῖ ὡς περίοδο ἀνάπαυλας και ἀνάπαυσης. Κι ἐνῶ ἔχουμε μάθει τὴν προπαίδεια ἀποφεύγουμε νὰ κάνουμε ὅποιαδήποτε πράξη στὴ συνέχεια. Σὰν ἡ προπαίδεια νὰ ἦταν αὐτοσκοπὸς. Ἐτσι οὔτε προσθέτουμε (+) ἀρετές, οὔτε ἀφαιροῦμε

(—) κακίες, οὔτε πολλαπλασιάζουμε (X) τὰ χαρίσματα, οὔτε διαιρούμε (:) καὶ ἀποδεκατοῦμε τὰ ὑπάρχοντά μας μὲ τούς ἄλλους.

Σκυταλοδρομία 4×4

Κάναμε γιὰ παράδειγμα στήν περίοδο τῆς Μεγάλης Σαρακοστής ἕναν ὥραϊο ἀγώνα νὰ ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὰ «κακά» πνεύματα σὰ ὁποῖα μᾶς εἶχε ἐπιστήσει τὴν προσοχὴ μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος. Καταπολεμήσαμε τὸ πνεῦμα τῆς ἀργίας, τῆς περιεργείας, τῆς φιλαρχίας, τῆς ἀργολογίας. Προσπαθήσαμε νὰ ζήσουμε βαθειὰ τὸ πνεῦμα τῆς σωφροσύνης, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀγάπης ποῦ μᾶς συνιστοῦσε.

Ἐαφνικὰ, ὅμως, μπαίνοντας στήν πασχαλινὴ περίοδο νομίσαμε ὅτι καταργήθηκαν ὅλα αὐτὰ τὰ «πνεύματα» σὰ νὰ συμπεριλαμβανόντο σὲ κάποια διάταξη τοῦ Νόμου ποῦ καθιέρωνε τὸ «μογονικό»... σύστημα. Ἀκριβῶς στήν περίπτωσή μας θὰ ἔπρεπε νὰ δοθεῖ ἡ «μάχη τῶν τόνων» ὥστε μὲ τὴν ἐπαναφορὰ τῶν διαφόρων τόνων νὰ τονίσουμε μὲ κάθε ἔμφαση τὴν ἀξία ἢ τὴν ἀπαξία αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων πνευμάτων. Ὁ τονισμὸς θὰ πρέπει μάλιστα νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἀνάλογη δξύτητα (') καὶ βαρύτητα (") ὡς ὅπως ἡ προσοχὴ μας νὰ μὴ περισπᾶται (').

Πάνω, δηλαδή, ποῦ εἶχαμε συνηθίσει σὲ μία ἀσκητικὴ στάση καὶ διάθεση ὀλιγωροῦμε καὶ τὰ ἀγαθὰ πνεύματα πᾶνε περίπατο, μᾶς ἐγκαταλείπουν μὲ κίνδυνο νὰ ἐπανέλθουν δριμύτερα τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας (πρὸβλ. Ματθαίου ιβ' 43-45).

Προσοχὴ καὶ ἐκτὸς στίβου

Πόσο σοφὰ διέταξε νὰ γίνωνται ὅλα ἡ Ἐκκλησία μας καὶ τί ὁμορφα τὰ διατύπωσε ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος! Σφυροκόπησε ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ σαράντα ἡμέρες μὲ τὸ βαρὺ πυροβολικὸ τὸ πεδίο τῆς μάχης γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὴν ἐπίθεση καὶ προέλασή μας, κι ἐμεῖς ἔχοντας κερδίσει μερικὲς μάχες συμπεριφερόμαστε σὰ νὰ ἔχουμε κερδίσει ἤδη τὸν πόλεμο. Καὶ εἰρήνη πάλι νὰ ἐπικρατεῖ «ἡ εἰρήνη θέλει δύναμη νὰ τὴν ἀντέξεις» καθὼς λέει καὶ ὁ ποιητῆς (Ὁ. Ἐλύτης).

Καταφέραμε, λοιπόν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου καὶ Δεσπότη τῆς ζωῆς μας, σὲ μέτρο ποῦ ἀγωνιστήκαμε, καὶ νὰ ἐργαστοῦμε, καὶ νὰ συγκεντρώσουμε τὴν προσοχή μας, καὶ νὰ μὴ προσφέρουμε ἄχρηστα καὶ περιττὰ λόγια ἀλλὰ τὸν καλὸ μας τὸν λόγο σὲ κάθε περίσταση καὶ νὰ ἐπιδειξοῦμε διάθεση διακονίας κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Χριστοῦ μας. Μπορέσαμε ἀκόμα συνετὰ καὶ ταπεινά, ὑπομονετικὰ καὶ μὲ ἀγάπη νὰ συμπεριφερθοῦμε πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας.

Καὶ ξαφνικὰ, στήν εὐφρόσυνη ἀτμόσφαιρα τῶν ἡμερῶν ποῦ ἀκολούθησαν, συμβαίνει νὰ σπαταλᾶμε ἄφρονα τὸν πλοῦτο ποῦ κερδίσαμε, νὰ φερώμαστε ἀλαζονικά, ἀνυπόμονα καὶ χωρὶς ἔλεος πρὸς τοὺς ἄλλους. Ταυτόχρονα γινόμαστε πάλι ὀκνοί, τριγυρνᾶμε ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀντὶ νὰ συγκεντρωθῶμε, δεσπόζουμε τῶν ἄλλων καὶ μιλάμε ἀνώφελα περὶ πάντων καὶ ἄλλων τινῶν. Κι ἂν εἶχαμε φροντίσει νὰ βλέπουμε τὴ δική μας εὐθύνη καὶ νὰ μὴ κατηγοροῦμε τὸν ἀδελφὸ μας, τώρα, ὅλο σὲ ἄλλοι μᾶς φταῖνε καὶ τὰ θάνουμε μ' αὐτούς δίκαια καὶ ἄδικο. Δὲν πρέπει, ὅμως, νὰ μείνουμε σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση.

Συνεχῶς ἐναλλασσόμενη ἔνταση καὶ ἀσκήση

Περιγράψαμε μέχρι τώρα κάτω ἀπὸ μιὰ ἀρνητικὴ σκοπιὰ αὐτὰ πὺ μπορεῖ νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ μιὰ περίοδο πνευματικῆς ἔντασης. Αὐτό, βέβαια, δὲν σημαίνει ὅτι κάποια χαλάρωση δὲν εἶναι χρήσιμη. Ὁ Μέγας Ἀντώνιος ὑπέδειξε ἀπὸ παλιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς χαλαρώσεως μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ τόξου («Γεροντικὸν» λόγος ιγ'). Ἄλλο ὅμως χαλάρωση καὶ ἄλλο «ξεχαρβάλωμα». Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐπιμένει ὅτι δὲν πρέπει νὰ φθάνουμε στὰ ἄκρα: «χαριεντιστέον τε, οὐ γελωτοποιητέον» («Παιδαγωγός» II, 45,4). Ἡ ἐποχὴ μας πάντως δὲν εὐνοεῖ καὶ πολὺ τὴν ἐντατικοποίηση. Εἶναι γνωστὸ τὸ σύνθημα τῶν φοιτητῶν μας: «Κάτω ἢ ἐντατικοποίηση τῶν σπουδῶν!» Ἐμεῖς, ὅμως, ἄς σπεύσουμε νὰ σπουδάσουμε τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενον μιᾶς σχετικῆς «συνεχῶς ἐναλλασσόμενης» ἐντάσεως στὴ ζωὴ μας.

Ἄν ἀναλύσαμε ὡς παράδειγμα στὸ σημερινὸ ἄρθρο μας τὴν προσευχὴ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ καὶ τὴ σημασία της γιὰ ὅλους τὶς ἐποχὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ μὲ τὸ γνωστὸ ἀσκητικὸ τρίπτυχο «νηστεία, ἀγρυπνία, προσευχή». Καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση ἢ ποιμαντικὴ διακρίση τοῦ ἱερέως μπορεῖ νὰ καθοδηγήσει σωστὰ τοὺς πιστοὺς στὴν διακριτικὴ χρησιμοποίησιν αὐτῶν τῶν τριῶν πνευματικῶν ψυχασωματικῶν ὄπλων πὺ θέτει στὴν διάθεσίν τους ἡ Ἐκκλησία.

Ἀξιοποιώντας κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸ τρόπο αὐτὴν τὴν «ἁγία τριάδα», πὺ στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ ἀσκησαν σὲ περιόδους ἰδιαίτερης πνευματικῆς ἔντασης, οἱ πιστοὶ μποροῦν νὰ γεύωνται καὶ ὁλοκλήρως

ἔτι οὖς τοὺς γλυκοὺς καρπούς της. Εἶναι πολὺ σημαντικό στίς συναντήσεις τους μὲ τοὺς πιστοὺς οἱ ἱερεῖς μας ν' ἀφήγουν τοὺς τελευταίους νὰ ἐκφράξουν τὶς δυσκολίες τους στὴν τήρησιν τῶν σχετικῶν κανόνων, διατάξεων καὶ ὁδηγιῶν. Πολλές φορές ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μας λείπει ἢ ἐκ τῶν ἔσω κατανόησιν αὐτῶν τῶν πραγματικότητων.

«Νὰ σηκώνεσαι πάλι καὶ πάλι...»

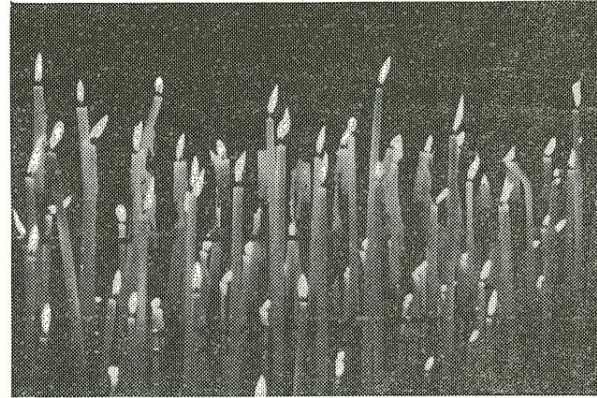
Ὁ ἱερέας πὺ ἔχει ἀφομοιώσει αὐτὲς τὶς καταστάσεις ζωῆς καὶ τὶς ζεῖ καθημερινὰ εἶναι ὁ καλλίτερος σύμβουλος. Ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του γνωρίζει ὅτι ὅλ' αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν κατακτήσεις ἅπαξ διὰ παντός. Γνωρίζει ὅτι στὰ πνευματικὰ ὑπάρχουν διακυμάνσεις, τὸ τέλος εἶναι πάντα μιὰ ἀρχή, ἢ πτώση εἶναι μιὰ ἀνάστασις ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλουμε καὶ νὰ τὸ ζητᾶμε.

Αὐτὸ τὸ ἐλπιδοφόρο μῆνυμα ἔδωσε στὰ πνευματικὰ του τέκνα φίλος ἐφημέριος μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα χρησιμοποιοῦντας γνωστὸ λόγο, τὸν λη', τοῦ ἀββᾶ Σισῶη: «Νὰ σηκώνεσαι πάλι καὶ πάλι ὅσες φορές κι ἂν πέφτεις». Ν' ἀρχίζεις πάλι καὶ πάλι ὅσο καὶ ἂν ἔχεις τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὅλα τέλειωσαν.

Τώρα, λοιπὸν, πὺ μὲ τὸ τέλος μιᾶς μεγάλῃς ἐορταστικῆς περιόδου φορᾶμε πάλι τὰ «καθημερινὰ» μας, ἄς θυμηθοῦμε ὅτι ὁ χριστιανικὸς ἀγὼνας εἶναι ἀσκήση διὰ βίου. Ὁ ἀνθρώπινος βίος πὺ ἐγγράφεται μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἔχει τὶς ἐποχὰς του ὅπως καὶ Ἐκείνη ἔχει τὶς περιόδους της. Ἐποχὰς καὶ περίοδοι δέγονται μεταξύ τους. Κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὰς ἔχει τὰ δικά της «ἐρὰ πράγματα καὶ ὅλα αὐτῆς τὰ χρεῖώδη καὶ πρέποντα».

Ἡ δυσκολία μας ἔγκειται στὸ νὰ μπορούμε νὰ διακρίνουμε τὸν καιρὸ στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ γίνεται τὸ κάθε πρᾶγμα καθὼς μάς διδάσκει ὁ Ἐκκλησιαστής (τρίτο κεφάλαιο)*. Ἄς μὴν ἀπελπιζώμαστε, ὅμως, καὶ κυρίως ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι μαζί μας πορεύεται «πάσας τὰς ἡμέρας» ὁ Ἄναστάς Κύριος καὶ Δεσπότης τῆς ζωῆς μας.

* Ἀριστοτεχνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος «εἰς ποῖον καιρὸν πρέπει νὰ γίνεται κάθε πρᾶγμα, καὶ τότε νὰ τὸ πράττωμεν ἀνυπερθέτως εἰς τὴν προσήμουσαν ὥραν του», κάνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος στὸ πρῶτο μέρος, παράγραφο νθ' τοῦ ΚΣΤ' Λόγου του, Περὶ διακρίσεως λογισμῶν, παθῶν καὶ ἀρετῶν. Πολύτιμος εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἀββᾶ, ιδιαίτερα γιὰ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ἔχει ἐμπιστευθεῖ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἔργο τῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν. Κυριολεκτικὰ πρόκειται γιὰ μιὰ «ποιητικὴ» μεταγραφὴ ἢ «ἀπομίμηση» τοῦ τρίτου κεφαλαίου τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ἐμπλουτισμένη μὲ τὴν πολυετῆ μοναχικὴ ἀσκητικὴ ἐμπειρία τοῦ δεξιότηχνη τῶν πνευματικῶν «κλιμακώσεων» Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου. Συνιστᾶται ἡ μελέτη τῆς παραγράφου ἔσω καὶ ἐκτός... καιροῦ ἀναγνώσεως τῆς Κλίμακος.

Ἄνάμεσα ξύπνου καὶ ὕπνου ὄνειρεύμαστε
ὅλες οἱ μέρες μας νὰ λαμπαδιάσουν
σὲ μιὰ καὶ μόνη φλόγα,
ν' ἀναλωθοῦν σὲ μιὰ βαθιὰν ἀνάσα
μέσα στὸ ζωντανὸ πῦρ τοῦ Θεοῦ,
οἱ τρόμοι μας ὄλοι νὰ γίνουν μιὰ κραυγὴ μεγάλη,
τοῦ μ' αὐτὴ θ' ἀναμετρήσουμε
τὴν ἄβυσσο τῆς Θείας Ἀγάπης
μέσα στὴν ἴδια τὴν καρδιά μας.

(Μελισσάνθης, Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὕπνου, Ἀθήναι 1950).

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ

Εὐσεβεῖς πόθοι

«Τί γὰ σὰς πῶ. Αἰσθάνομαι ἐξαντλημένος, σὰ γὰ ἔχω δώσει καὶ τὰ τελευταῖα ἀποθέματα πού διαθέτω. Εἰκοσιτέσσερις ὥρες στίς εἰκοσιτέσσερις αἰσθάνομαι πὼς δουλεύω σ' ἓνα συνεχές ὥραριο. Ἐπιθυμῶ μιὰ διακοπή, μία παύση ἐργασίας, γ' ἀσχοληθῶ μὲ κάτι ἄλλο ἐπὶ τέλος».

«Μὰ κοντεύουν οἱ διακοπές, ἔχεις καὶ σὺ τὴν ἄδειά σου. Θὰ μπορέσεις γ' ἀναπνεύσεις γιὰ λίγο».

«Κι οἱ διακοπές πολλές φορές εἶναι μαρτύριο. Θὰ πρέπει γὰ φροντίσεις τόσο πολὺ ἀπὸ πρὶν ὥστε στὸ τέλος φθάνεις κατάκοπος κι οὔτε αὐτὲς τίς λίγες μέρες πού ἔχεις στὴν διάθεσή σου δὲν μπορεῖς τελικὰ γὰ χαρεῖς. Οἱ συνθήκες πολλές φορές εἶναι τόσο ἀσχημες καὶ κουραστικές πού θὰ χρειάζεσονται στὸ τέλος διακοπές στίς διακοπές. Γιατὶ κι οἱ διακοπές ὅπως ἔχουν καταστήσει εἶναι ὑποχρέωση, καθήκον. Εἶναι φορές πού ὀνειρεύομαι γὰ ἡμουνά ἓνας ἀγρὸς σὲ ἀνάπαυση. Θερισμένος ὅπως εἶμαι, σύρριζα —οὔτε ἓνα ζωντανὸ δὲν μπορεῖ γὰ ἔρει γὰ βοσκήσει κάτι— γὰ ἴμενα ἐκτεθειμένος στὸν ἥλιο καὶ στὸν ἀέρα γ' ἀναζωογονηθῶ. Χωρὶς γὰ κάνω τίποτα γιὰ ἓνα διάστημα. Σὲ τέλεια ἀγρανάπαυση».

Κι αὐτὸς ἔχει ἀνάγκη ξεκούρασης

Τὰ λόγια αὐτὰ πού ἀντάλλαξα μὲ φίλον ἱερέα ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια περίπου ἔμειναν ἀνεξίτηλα στὴ μνήμη μου. Εἶναι, ἀλήθεια, ὅτι ἀπὸ τὸν ἱερέα τὰ περιμένουμε ὅλα καὶ δὲν τοῦ ἀφήνουμε περιθώρια γὰ τὸν δοῦμε κι αὐτὸν μὲ τὰ ὄριά του καὶ τίς δικές του δυνατότητες καὶ ἀνάγκες. Μαθημένοι γὰ μᾶς δίνει, δὲν μᾶς πηγαίνει τὸ μυαλὸ γὰ δοῦμε λίγο τί συμβαίνει καὶ σ' αὐτόν. Κι ἔτσι ἐνῶ ὅλοι μας φροντίζουμε καὶ μὲ τὸ παραπάνω τὴ δική μας ἀνάπαυση, ἀγνοοῦμε ἐκούσια ἢ ἀκούσια τὴν ἀνάπαυση τοῦ ἱερέα. Θεωροῦμε αὐτονόητη τὴν δική του παρουσία σὲ δικές μας στιγμὲς ἀναψυχῆς καὶ διακοπῶν. Καὶ εἶναι βέβαια πολὺτιμη μιὰ τέτοια παρουσία, ποῖός τὸ ἀρνεῖται;

Ἐεχνᾶμε ὅμως ὅτι κι αὐτὸς ἔχει ἀνάγκη ξεκούρασης, γὰ ποιμάνει τὸν ἑαυτό του ἔστω καὶ γιὰ λίγο, γιατί γιὰ πολὺ ἀντηχεῖ ἀπαγορευτικός ὁ λόγος τοῦ προφήτη «μὴ βόσκουσιν ποιμένες ἑαυτοὺς; οὐ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες;» (Ἰεζεκιήλ λγ' 2' πρὸβλ. Ἰούδα 12). Κι αὐτό, ὅμως, τὸ λίγο εἶναι φορές πού τοῦ τὸ ἀμφισβητοῦμε.

Κι ὄχι μόνο οἱ πιὸ ἔξω ἀλλὰ κι οἱ πιὸ δικοὶ του, ἢ ἴδια ἢ οἰκογένειά του, ἢ πρεσβυτέρα του, τὰ παιδιὰ του, οἱ γονεῖς του. Ἐχουν βέβαια κι αὐτοὶ τὰ δίκια τους. Ὁ παπᾶς δὲν εἶναι ἓνα συνηθισμένο ἐπάγγελμα. Πάρα πολλές φορές τὸν στεροῦνται οἱ δικοὶ του. Ἀσχολεῖται μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, μὲ ἄλλωνῶν γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ γονεῖς. Πόσες φορές δὲν δημιουργοῦνται καὶ ζηλίες γιὰ τὸ χρόνο πού διαθέτει στοὺς ξένους.

Τὰ παράπονα πολλές φορές εἶναι ἀντικειμενικά. Ἀκατάστατες ὥρες, ἀπουσίες μακρές, ὑπεραπασχόληση. Τὴ στιγμὴ μάλιστα πού ἐπιστρέφει κι ὅλοι προσμέ-

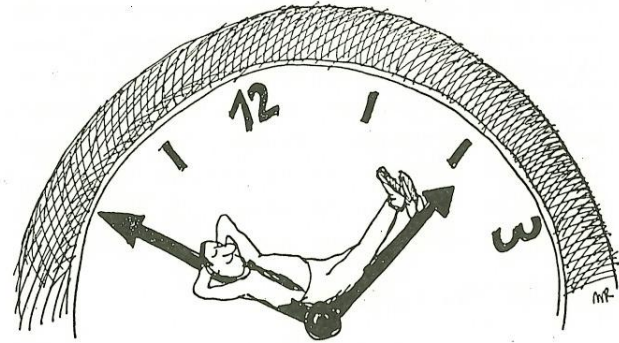
νον να τους διαθέσει λίγο χρόνο αυτός τολμά να θέλει να ξεκουραστεί. Το ίδιο ως θράσος βλέπουν ότι στο τέλος της χρονιάς εργασίας θα απαιτούσε λίγο χρόνο και για αυτόν. Γι' αυτή την αγρανάπαυση που μίλησε ο φίλος μας πιο πάνω. Αρχίζουν μάλιστα κατηγορητήρια ότι δεν μας θέλεις, μας περιφρονείς, κακόμαθες να είσαι όλο με τους άλλους και δεν έχεις στασιό στο σπίτι σου.

Τους αγαπάς, κι όμως...

Πώς να εξηγήσεις ότι τους αγαπάς, ότι τους θέλεις, ότι δεν τους θαρέθηκες καθόλου, ότι απεναντίας θέλεις πολύ να είσαι μαζί τους. Αλλά, νά, κάπως επιθυμείς και συ να θρεθείς λίγο με τον εαυτό σου, να μη νιώθεις ότι όλοι σε κοιτάνε στα χέρια τί τους έφερες, στα μάτια για να τους κοιτάξεις, στο στόμα για να τους μιλήσεις. "Ότι είναι ώρες που θέλεις να σιγήσουν οι αισθήσεις σου, να μην ακούς, να μη βλέπεις, να μη κινείσαι, να μην αγγίζεις τίποτα, να μην οσφραίνεσαι, να μη γεύεσαι ούτε πικρό ούτε γλυκό, τίποτα: σά να μπορούσες να σταματήσεις τον ήλιο να μη γυρίζει και να σταθεί, κι αυτή η στάση να μην υπολογισθεί στο γύρισμα του χρόνου να είναι ώρα δική σου καταδική σου ανέγγιχτη από τους άλλους, ή πιο μεγάλη μέρα της ζωής σου. Αλλά εσύ δεν είσαι ο Ίησους του Ναυή για να σ' ακούσει ο Θεός όταν του φωνάζεις:

«Στήτω ο ήλιος κατά Γαδαών
και ή σελήνη κατά φάραγγα Αιλών.
και έστη ο ήλιος και ή σελήνη εν στάσει...».
(Ίησους Ναυή ι' 12-13)

Γι' αυτό έκλιπαρείς λίγη κατανόηση που σπάνια την βρίσκεις.

Σαββατικό έτος για ιερείς

Κι όμως είναι τόσο ωραία αυτή ή ιδέα της αγρανάπαυσης. Βέβαια ο ιερέας είναι ο γεωργός και όχι ή γη για να ισχύσει το σαββατικόν έτος και για αυτόν ('Εξόδου κγ' 11). Έδώ όμως αυτή ή φιλάνθρωπη διάταξη έχει καθιερωθεί σε πολλούς τομείς εργασίας και όχι μόνο στα Πανεπιστήμια. Θα μπορούσε ένδεχομένως να μελετηθεί ένα τέτοιο σαββατικό έτος για τους ιερείς μας το όποϊον όμως για να μη δυσκολέψει την όμαλή λειτουργία των ένοριών θα μπορούσε να διαρκεί και μικρότερο χρονικό διάστημα και να διγόταν και συντομότερα, χωρίς κάποιος να περιμένει έξι δλόκληρα χρόνια. Αυτό λέγεται χωρίς ούδεμία ύποψία συνδικαλιστικής... διεκδίκησης.

Σ' αυτήν την τρεχάλα την συνεχή όπου «πάντες τρέχουσι»¹ ή ιδέα ένός σαββατικού χρόνου θα μπορούσε πρώτα - πρώτα να λειτουργήσει άγχιολυτικά. Αποδεμιέει από μία συνεχή πίεση για παραγωγικότητα χωρίς σταμάτημα. Δημιουργεί μία αίσθηση δημιουργικό-

τητος σέ περιοχές πού λόγω τῶν συνεχῶν πιέσεων πρὸς μία κατεύθυνση παραμελοῦνται. Θὰ μπορούσε ὁ ἱερεὺς νὰ καλλιεργήσει μὲ ἄνεση ἄλλου τύπου χαρίσματα πού οὔτε στὸ ὄνειρό του καὶ στὴν παιδ τολμηρὴ φαντασία του δὲν εἶχε ἐπιτρέψει στὸν ἑαυτό του νὰ συλλάβει. Ἔνα ὠραῖο ἐρώτημα πού θὰ μπορούσε νὰ τεθεῖ θὰ ἦταν τὸ ἀκόλουθο: «τί θὰ ἴκανα καὶ τί δὲν θὰ ἴκανα ἂν εἶχα ἕξι μῆνες, ἕνα χρόνο στὴ διάθεσή μου»;

Κερδίζω τὸν χαμένο χρόνο

Ὁ «χαμένος» χρόνος, ἔτσι ὅπως τὸν ἐκτιμοῦν πολλοί, θὰ ἦταν γιὰ μένα «κερδισμένος» χρόνος. Σίγουρα στὴν ἀρχὴ θὰ τὰ ἴχανες ὅταν ἔτσι ξαφνικὰ θὰ εἶχες ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τίς τόσες δεσμεύσεις. Θὰ εἶχες ὅμως μικρότερα ἢ μεγαλύτερα προβλήματα νὰ ἐπιλύσεις.

Θὰ προγραμματίσεις αὐτὴ σου τὴν σαββατικὴ ἄδεια ἢ δὲν θὰ τὴν προγραμματίσεις; Θὰ τὴν γεμίσεις ἀσφυχτικὰ γιὰ νὰ ξεπεράσεις ἐσὺ μόνος τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀδιαχωρήτου στοιβάζοντας ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ὅλα τὰ ἀνεκπλήρωτα, ὅλα τὰ χρεωμένα πού ἔχεις μαζέψει ὅλα τὰ ἄλλα χρόνια; Θὰ μειώσεις τίς ἀπαιτήσεις τίς δικές σου καὶ τῶν ἄλλων ἢ θὰ τίς αὐξήσεις ἢ θὰ στίς αὐξήσουν; Θὰ εἶναι χρόνος σπουδῆς, μελέτης, περιπλανήσεων, ἐμβαθύνσεως πνευματικῆς, περισυλλογῆς, θεραπευτικοῦ τουρισμοῦ, προετοιμασίας γιὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη;

Θὰ ἦταν ἐνδιαφέρον ἂν παίρναμε ἀπαντήσεις γιὰ τὸ πῶς θὰ γέμιζαν, τί θὰ ἔκαναν ἢ τί θὰ ἀπέφευγαν κατὰ τὸ χρόνο αὐτὸν τοῦ πιθανοῦ «σαββατισμοῦ» τους οἱ ἱερεῖς μας. Ἄν τοὺς τὸν ἔδιναν, ἂν, δηλαδή, ὑπῆρχε κάποτε «τράπεζα πίστεως χρόνου» ἀπὸ τὴν ὁποῖαν θὰ ἔπαιρναν ἕνα χαριστικὸ δάνειο χρόνου γιὰ νὰ «σχολάσουν»!

Τὸ ζητούμενον

Παρόλο, βέβαια, ὅτι στὸν ὀρίζοντα τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, προβάλλει τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον στὸ ἐγγὺς μέλλον θὰ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ἐκ τῶν πραγμάτων πλέον νὰ παίρνομε «σαββατικὲς ἄδειες»², ἐντούτοις ὑποστηρίζεται ἔγκυρα ὅτι ἡ δεκαετία τοῦ 1990, θὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν τάση ἀνευρέσεως ἐλεύθερου χρόνου, δηλαδή, σχολῆς καὶ ἀνάπαυσης, ὅπως ἡ δεκαετία τοῦ 1980 χαρακτηριζόταν ἀπὸ ἀναζήτηση κεφαλαίων, χρήματος³. Ἄλλωστε «ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα» καὶ τὰ δύο αὐτὰ μεγέθη καθὼς γνωρίζομε ἐναλλάσσονται συχνά.

Τὸ αἰώνιο ζητούμενον εἶναι πάντοτε λίγος χρόνος πάρα πάνω. Ἡ Βασίλισσα Ἐλισάβετ ἡ Α' τῆς Ἀγγλίας φέρεται νὰ εἶπε τὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου της στὰ 1603: «ὄ, τι ἔχω καὶ δὲν ἔχω τὸ δίνω γιὰ μιὰ στιγμὴ ζωῆς».

Ἄλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ γίνουμε μακάβριοι... Αὐτὴ τὴ στιγμὴ δὲν συζητᾶμε γιὰ χρόνο μετὰ θάνατον. Ἐκεῖ, θὰ ἔχομε στὴ διάθεσή μας ὅσο χρόνο χρειαζοῦμε καὶ ἀνάπαυση· παρόλο ὅτι καὶ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιο ἀλλιῶς δὲν θὰ εὐχόμεστε «ὁ Κύριος νὰ τὸν ἀναπαύσει» γιὰ κάποιον πού φεύγει ἀπὸ τούτῃ τὴ ζωὴ. Ἡ ἀνάπαυση ἐκεῖνη δὲν εἶναι ἀπροϋπόθετη (βλ. Ἀποκάλυψη εἰδ' 13).

Ἄν μιλήσαμε γιὰ «σαββατισμὸ» ἐννοοῦσαμε μιὰ κατάπαυση, μιὰ σχολὴ ὡς σχολὴ φιλοθέου ἡσυχίας, ἕνα διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο θὰ σχολάζομε, θὰ ἔχομε καιρὸ, ἄνεση, θὰ εὐκαιροῦμε νὰ κάνομε χωρὶς βιασύνη αὐτὸ πού μᾶς ἀναπαύει. Νὰ πάρομε τὸ χρόνο μας,

αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ κάτι. Στὸ συνεχές τρέξιμο, γ' ἀντιτάξουμε τὸ «σπεῦδε βραδέως».

Γιὰ ὅλα ὅμως τὰ παραπάνω χρειάζεται αὐτὸ ποὺ κατ' εὐφημισμὸν ὀνομάσαμε «ἀγρανάπαυση». Χρειάζεται μία «ποιμαντικὴ ἀγρανάπαυση»; Τί θὰ εἶχαν νὰ ποῦν οἱ ἀγαπητοί μας ἐφημέριοι γιὰ μιὰ τέτοια ἰδέα, γιὰ ἕναν τέτοιο θεσμὸ στὴν Ἐκκλησίᾳ μας; Μὲ ἔνδιαφέρον θὰ πάρουμε ἀπαντήσεις μὲ τίς ἀπόψεις τους. Πρὸς τὸ παρὸν εὐχόμεσθε καλὸ καλοκαίρι καὶ πολλὴ ξεκούραση!

1. Βλ. ὁμώνυμο ἄρθρο μας στὸν «Ἐφημέριο» τῆς 15 Φεβρουαρίου 1989, σ. 56-58. Στὸν παρόντα τόμο βλ. σ. 11-16.

2. Ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου ἐπιχειρεῖ ὁ Eric de Beliefroid σὲ ἄρθρο του στὸ ρόζ ἔνθετο τῆς ἐφημερίδος «Le Monde» τῆς 15 Ἀπριλίου 1989, σ. 21, ἀπ' ἔπου καὶ τὸ σκίτσο ποὺ δημοσιεύουμε.

3. Βλ. τὸ ἐμπεριστατωμένο ρεπορτάζ τῶν Marguerite Michaels καὶ James Willwerth, Ἡ Ἀμερικὴ ξέμεινε ἀπὸ χρονο, στὸ διεθνὲς «Time» τῆς 24 Ἀπριλίου 1989, σ. 52-54.

ΑΠΟ ΤΑ ΕΣΧΑΤΑ ΣΤΑ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΑ

Ἄνυποψίαστος βίος

Ἡ πραγματικότητα ξεπερνᾷ τὴν φαντασία. Αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν στὴ ζωὴ πολλὲς φορές οὔτε ἡ πιὸ δημιουργικὴ ἢ ἀκόμα καὶ ἡ πιὸ διεστραμμένη φαντασία δὲν μπορεῖ νὰ τὰ συλλάβει.

Ἄπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ κόσμος μας ἔχει χάσει τὴν ἄμεση ἐπαφὴ του μὲ τὴν φυσικὴ πραγματικότητα καὶ ζεῖ σ' ἕναν τεχνητὸ κόσμο τῆς Τεχνικῆς ποὺ τὸν ἐκλαμβάνει ὡς φυσικὸ καὶ αὐτονόητο. Ἰδιαίτερα, πολλὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουν ζήσει κοντὰ στὴ φύση, κι ὅσα ξέρουν τὰ ἔχουν μάθει ἕμμεσα μέσα ἀπὸ βιβλία ἢ πίσω ἀπὸ τὸ γυαλὶ τῆς τηλεόρασης, δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν πάντα τὴν ἀπόσταση μεταξὺ τεχνητοῦ καὶ φυσικοῦ καὶ μᾶς ἐπιφυλάσσουν δυσάρεστες ἐκπλήξεις μὲ τὰ ἐρωτήματά τους.

Μὲ τὴν τυποποίηση ποὺ ἐπικρατεῖ στὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ χάνουμε πολλὲς φορές τὴν ἄκρη, δηλαδὴ τὴν προέλευση τῶν προϊόντων. Εἶναι φορές ποὺ τὰ παιδιὰ βλέποντας ἀνάμικτα προϊόντα στὸ ἴδιο φακελλάκι φαντάζονται ὡς ἀφετηρία τους κάποια παράξενα φυτὰ ὕβριδια. Σιγὰ - σιγὰ δὲν ἀποκλείεται τὰ παιδιὰ νὰ νομίσουν ὅτι τὰ φαγητὰ δὲν μαγειρεύονται πιὰ στὸ σπίτι, ἀλλὰ ἐτοιμάζονται κάπως αὐτόματα σὲ χώρους ἄγνωστους καὶ ἀγοράζονται στὰ σουπερμάρκετς καὶ θερμαίνονται τὸ πολὺ - πολὺ σὲ φούρνους μικροκυμάτων. Μά-

λιστα δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀγοράζωνται καὶ κάθε μέρα γιατί μπορεῖ κάποιος νὰ τὰ ἀποθηκεύσει σ' ἕναν καταψύκτη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ λίγα - λίγα νὰ τὰ καταναλώνει.

Γιὰ τὸ ψωμί μπορεῖ νὰ συμβεῖ τὸ ἴδιο. Δὲν ἀποκλείεται πολλὰ παιδιὰ νὰ ἔχουν ἀκούσει καὶ γιὰ τὸ ἀλεύρι ὡς προϊόν. Ἀλλὰ προ-ἰὸν ἀπὸ ποῦ;

Χάνοντας τὴν ἀλληλουχία τῶν γεγονότων φθάνουμε νὰ πιστεύουμε σὲ μιὰ αὐτόματη γένεση τῶν πάντων ἐκ τοῦ... μηδενός. Καμιὰ σύνδεση μὲ τὴν πρωτογενῆ παραγωγή οὔτε καὶ μὲ τὴν δευτερογενῆ. Ὅχι μόνο καμιὰ σύνδεση ἀλλὰ καὶ καμιὰ ὑπόψια γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τὴν βιτρίνα τοῦ μεταπράτη σὲ διαδικασία μεταποίησης τοῦ πρώτου προϊόντος, σὲ κόπο τοῦ ἐργάτη ποῦ ξεκίνησε τὴν σπορά, συνέχισε μὲ τὴν ἄλλη φροντίδα, θέρισε, φόρτωσε, μετέφερε, ἄλεσε, ζύμωσε, ἔψησε. Ὅσο καὶ ἂν πολλές ἀπὸ τὶς ἐργασίες αὐτὲς γίνονται εὐκολώτερα μὲ τὴν βοήθεια τῆς τεχνολογίας, ὁ ἀνθρώπινος κόπος παραμένει καὶ ὁ ἀνθρώπος ἐξακολουθεῖ σ' ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου του νὰ τρώγει τὸν ἄρτον του. Γι' αὐτὸ εἶναι κρίμα ποῦ τὰ νέα παιδιὰ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ μεγαλύτεροι ἀγνοοῦμε τὴν σειρά τῶν πραγμάτων.

Καὶ μιᾶς καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸ ψωμί, πόσα ἄραγε παιδιὰ γνωρίζουν γιὰ τὸ πῶς γίνεται ἕνα π ρ ὁ σ φ ο ρ ο; Καὶ παιδιὰ ποῦ ὑπηρετοῦν στὸ ἱερὸ θῆμα μένουν μὲ τὴν ἐντύπωση —εὐτυχῶς ὄχι πάντα— ὅτι τὰ πρόσφορα τὰ φτιάχνει ὁ φούρναρης, ἔτσι ὅπως τὰ φέρνουν πολλοὶ ἐνορίτες μέσα σὲ χαρτσασακκοῦλες ποῦ γράφουν ἀπέξω «εἶδη ζαχαροπλαστικῆς - ἄρτοσκευάσματα». Τὸ πρόσφορο λοιπὸν εἶναι ἕνα «ἄρτοσκευάσμα» ὅπως καὶ τὰ ἄλλα, ἂν δέν... περιείχετο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη τῆς ταμειακῆς μηχανῆς, ποῦ πολλές φορές τὴν

ξεχνᾶμε μέσα, καὶ ἕνα ἄλλο χαρτί, τὸ χαρτί μὲ τὰ ὀνόματα ποῦ θέλουμε νὰ μνημονεύσει ὁ παπάς.

Εὐτυχῶς, ποῦ σὲ πάρα πολλές ἐνορίες λαμβάνεται πρόνοια τὰ πρόσφορα ὅταν δὲν ἐτοιμάζονται ἀπὸ τὴν πρεσβυτέρα νὰ ἐτοιμάζονται ἀπὸ ἕνα κύκλο ἐνοριτιστῶν ποῦ ἐναλλάξ ἀναλαμβάνουν αὐτὴν τὴν διακονία.

Μαθητεία στοὺς ρυθμούς τῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς

Καταλαβαίετε τώρα πόσο ὄλοι μας θὰ μέναμε ἐκπληκτοὶ γιὰ τὸ πῶς παρασκευάζεται ἕνα πρόσφορο, ἂν ἀπὸ τύχη ἔπεφτε στὰ χέρια μας ἕνα ἀξιόλογο κείμενο ποῦ νὰ μᾶς διηγεῖται τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ προσφορᾶρης στὸ ρουμανικὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας, μάζευε στάχυα γιὰ τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν.

Τὸ κείμενο τῆς διηγῆσεως αὐτῆς ἀρμόζει σ' ἕνα ἀναγνωστικὸ γιὰ μικρὰ καὶ μεγάλα... παιδιὰ. Εἶναι τέτοια ἡ ἀπλότητα καὶ ἀφελότητα καρδίας ποῦ ἀποπνέει ὥστε μᾶς ἀφοπλίζει, καὶ ἐνῶ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ χρησιμοποιήσουμε ὄλο μας τὸ φυσικὸ καὶ πνευματικὸ ὀπλοστάσιο καὶ νὰ ἐπιστρατεύσουμε τὶς ἀντιρρήσεις μας, τελικὰ κατεβάζουμε τὰ χέρια καὶ πορευόμαστε εἰρηνικοὶ ἀκολουθώντας τὸν κυριολεκτικὰ «πτωχὸν τῷ Πνεύματι» προσφορᾶρη μοναχὸ Παντελεήμονα. Τὸ μάθημα ποῦ παίρνουμε εἶναι μοναδικό. Χρειάζεται πρᾶγματι νὰ ξαναμάθουμε, μαθητεύοντας σὲ ἄλλου τύπου κοιτάγματα τῆς φύσης καὶ τῶν στοιχείων τῆς, τὴν λειτουργία τῆς μεταστοιχείωσης.

Ὁ Βιργκίλ Γκεωργκίου κατορθώνει στὴ συνάντησή τοῦ ἐπικληρυγμένου Πανσέληγου μὲ τὸν μοναχὸ Παντελεήμονα νὰ μᾶς δώσει ἕνα ἐξοχο μάθημα. Ὁ Πανσέληγος ἔχει καταφέρει νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὶς ἀστυνομικὲς

δυνάμεις πού τόν κυνηγοῦν' ξαπλωμένος κατάχαμα κοιτάζει τόν οὐρανὸ καὶ δνειρεύεται ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τὴν ἐλευθερία του, ὅταν λίγα μέτρα πιδ πέρα, στή μέση τοῦ χωραφιοῦ, ἐμφανίζεται ἕνας ἄνθρωπος. Ὁ Πανσέληνος, νομίζοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ὁ προπομπὸς τοῦ καταδιωκτικοῦ ἀποσπάσματος, περιμένει νὰ σιγουρευτεῖ ἂν τὸν ἀκολουθοῦν ἄλλοι. Ὅταν φτάνει σὲ δυὸ θήματα ἀπόσταση, ἐπιτίθεται πρῶτος πιηδώντας πρὸς τὸ μέρος του γιὰ νὰ τὸν ξαφνιάσει, καὶ ἀρπάζει ἀπὸ τὸν λαιμὸ τὸν ὑποτιθέμενο διώκτη του.

Ἄκολουθεῖ ἕνα ἀγωνιώδες ἀνακριτικὸ ἐρωτηματολόγιο κατὰ τὸ ὅποιο ὁ ἄλλος τοῦ ἀποκαλύπτει ὅτι εἶναι καλόγερος, δὲν ἔχει ἔρθει γιὰ νὰ τὸν κυνηγήσει ἀλλὰ γι' ἄλλη δουλειά, πολὺ πιδ σπουδαία καὶ σημαντικὴ. Στὰ ἀποσπάσματα πού δημοσιεύουμε μὲ ἔγκριση τῶν ἐκδόσεων «Ἀκρίτας», τίς ὁποῖες καὶ θερμὰ εὐχαριστοῦμε ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ, κρατᾶμε τὰ οὐσιώδη σημεῖα αὐτοῦ τοῦ «ποιμαντικοῦ διαλόγου» πού ἐκτυλίσσεται ἀνάμεσα στοὺς δύο.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ κάνουμε ἐκτενῆ ἀνάλυση τοῦ μυθιστορήματος «Ὁ δερμάτινος χιτῶνας», τοῦ γνωστοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλες μεταφράσεις ἔργων του στὰ ἑλληνικὰ ρουμάνου ὀρθόδοξου ἱερέα καὶ συγγραφέα Βιργκίλ Γκεωργκίου πού ζεῖ στὸ Παρίσι. Ὅσοι ἀγαποῦν τὸ ἀστυνομικὸ μυθιστόρημα θὰ περάσουν μερικὲς ὥρες ἀγωνίας στίς σελίδες του ὥσπου νὰ ξεδιαλύνουν τὸ μυστήριό πού καλύπτει τὴν ἱστορία τοῦ Πανσέληνου. Ἡ ὑπόθεση ἐκτυλίσσεται ἐμπλέκοντας πολλοὺς καὶ πολλὰ· ἐξελίσσεται σὲ ἕνα «ποιμαντικὸ» θρίλλερ τοῦ ὁποῦ τὴν λύση ἀποφεύγω νὰ ἐκθέσω χαρίζοντας τὴν στοὺς μελλοντικούς ἀναγνώστες τοῦ βιβλίου.

Ἐκεῖνο πού κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει, μὲ τὴν παρά-

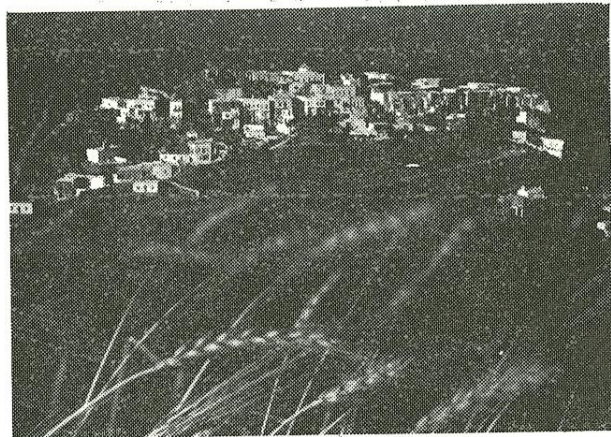
θεση αὐτοῦ τοῦ κεμένου στὸ παράρτημα (σ. 110-116) εἶναι νὰ ἐπιστήσουμε τὴν προσοχὴ σ' αὐτὲς τίς πρῶτες ἀλήθειες πού τείνουν νὰ ξεχαστοῦν στή ζωὴ μας. Ν ἂ ἐ ν δ ι α φ ε ρ θ ο ὦ μ ε γ ι' αὐτὰ τὰ πρωτ-αρχικὰ πού δὲν εἶναι αὐτονόητα στίς σημερινὲς κοινωνίες μας. Σὲ κοινωνίες στίς ὁποῖες, αὐτὰ πού πρέπει νὰ εἶναι πρῶτα γίνονται ἔσχατα, καὶ τὰ ἔσχατα γίνονται πρῶτα.

Στὴν ἀφήγηση - ξενάγηση τοῦ π. Βιργιλίου στίς παρυφῆς ἐνὸς παράξενου κόσμου ὑπὸ ἐξερεύνησιν, κατανοοῦμε στὸ βάθος του τὴν ἐκφώνηση τοῦ τελετουργοῦ ἱερέα «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν» καὶ ἀναπολοῦμε τὴν μορφή τοῦ προσφορᾶρη Παντελεήμονα πού καρποφορεῖ χωρὶς... νὰ καλλιεργεῖ, κοπιῶν καὶ φορτωμένος τὰ δεμάτια ἀπὸ τὰ στάχυα στοὺς ὄμους του.

Σὲ μέρες ὅπως οἱ σημερινές, τῆς ἀναμνήσεως τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὸν Κύριο τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας στὴν Ἐκκλησία Του, ἂς κάνουμε τὸν κόπο νὰ ξαναμάθουμε τοὺς ρυθμοὺς τῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς καὶ νὰ συμμετάσχουμε στὸ μυστήριό τοῦ κόκκου τοῦ σίτου πού πεθαίνει γιὰ νὰ φέρει πλεῖονα καρπόν. Τότε μποροῦμε νὰ «κοπιᾶσουμε» ἄφοβα μετὰ φόβου στὴν Βασιλεία Του. Ἡ εὐχὴ τῆς Διδαχῆς τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (9,4, ΒΕΠΕΣ 2, σ. 218) ἤχει ἐπίκαιρα:

«ὥσπερ ἦν τοῦτο τὸ κλάσμα διασκορπισθὲν ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἓν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν βασιλείαν...».

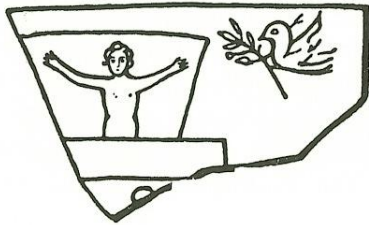
Χριστὸς ἀνέστη!

Κυκλάδες : Σίφνος. Φωτογραφία Ρ. Παρίση, από επιστολικό
δελτάριο των ΕΛΤΑ.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΥΠΑΡΧΩ, ΑΡΑ ... ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙΣ!

‘Η μέθοδος του «άρα»

‘Αν θά θέλαμε με τρόπο επίγραμματικό νά χαρακτηρίσουμε τήν βιοθεωρία του νεοέλληνα θά λέγαμε τόν συλλογισμό πού θέσαμε ως προμετωπίδα του σημερινού μας άρθρου. Τό σέ καρτεσιανό στίλ παράδοξο επίγραμμα «υπάρχω, άρα δέν υπάρχουν». Φαίνεται ότι, έμεϊς οί νεοέλληνες, ως μοναδικό όρο επιβίωσής μας, πού στοιχειοθετεί μιá δλόκληρη φιλοσοφία ζωής και τρόπο ζωής, θέτουμε τόν θάνατο του άλλου, τήν έξαφάνισή του. «‘Ο θάνατός σου, ζωή μου».

Αυτό θά λέγαμε δέν γίνεται πάντα συνειδητά. Στόχος μας δέν είναι ό συγκεκριμένος άλλος, ό διπλανός μας, ό πλησίον πού θέλουμε νά έξαφανίσουμε. ‘Η στάση μας έχει περάσει σέ αυτόματη συμπεριφορά επιπέδου άντανακλαστικῶν. Λαμβάνει ένα γενικό χαρακτήρα έναντίον όλων. Και μάλιστα όχι άκριβῶς έναντίον.

Πρίν τούς «έξαφανίσουμε» ἢ τούς «θανατώσουμε» έχουμε πεισθεϊ ότι για νά ζήσουμε έμεϊς πρέπει νά μὴν υπάρχει ό άλλος. Δέν είναι μάλιστα ανάγκη νά σκοτώσω αὐτόν τόν άλλο. Ζῶ σά νά μὴν υπάρχει. ‘Αγνοῶ τήν ύπαρξή του. Συμπεριφέρομαι σά νά εἶμαι ό μοναδικός κάτοικος αὐτοῦ του πλανήτη. ‘Ο κόσμος εἶμαι έγώ! ‘Η νοοτροπία αὐτή λειτουργεῖ ως μηχανι-

σμός άμύνης που μου εξασφαλίζει την επικράτησή μου στην επικράτειά μου... χωρίς σύνορα.

΄Οδηγώ μὴ ... ὑποχωρητικά

Χίλιες δυό εκφάνσεις του νεοελληνικού βίου είναι ένδεικτικές τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Πρόχειρο παράδειγμα ὁ τ ρ ό π ο ς π ο ὕ ὄ δ η γ ο ὕ μ ε και κυκλοφοροῦμε. "Όταν λοιπὸν ὀδηγοῦμε ἐπιβεβαιώνονται ὅλα ὅσα ἀναφέραμε πὶὸ πάνω.

— Ἀπόλυτη προτεραιότητα εἶτε ἀπὸ δεξιά ἔρχομαι εἶτε ἀπὸ ἀριστερὰ ἔχω ἔ γ ὶ.

— Οἱ δρόμοι, τὰ πεζοδρόμια, οἱ πλατεῖες, τὰ πάρκα μ ο ὕ ἀνήκουν και παρκάρω ὅπου θέλω κι ὅπου βρεθῶ.

— Τὰ σήματα κυκλοφορίας δὲν μὲ ἀφοροῦν. Ἐ γ ὶ κρίνω πότε θὰ περάσω, μὲ πράσινο ἢ κόκκινο, και ἂν θὰ περάσω.

— Εἶμαι ἓνας ἀναίσθητος ἄνθρωπος. Δὲν βλέπω, δὲν ἀκούω. Οἱ αἰσθήσεις μου καιτοι λειτουργοῦν δὲν λειτουργοῦν. Δὲν θέλω νὰ δῶ ἢ νὰ ἀκούσω τὸν ἄλλο πὸ μὲ ἐκλιπαρεῖ νὰ τοῦ ἀφήσω θέση νὰ περάσει. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ στάση κεφαλῆς πὸ δὲν γυρίζει οὔτε ἀριστερὰ οὔτε δεξιά, ἀλλὰ παίζοντας τὰ μάτια, ἐλέγχει τὴν κατάσταση μὴν ἀφήνοντας τὸν ἄλλο νὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι τὸν ἀντιληφθήκαμε ὥστε νὰ μὴν περιμένει καμμιά «ἀντίληψη» (βοήθεια) ἐκ μέρους μας.

— Σὲ πείσμα μιᾶς ἐστρατείας γιὰ τὴν πρόληψη τῶν τροχαίων ἀτυχημάτων πὸ κάνει ἐκκληση γιὰ ὑποχωρητικὴ ὀδήγηση («ὀδηγεῖτε ὑποχωρητικά»), ἐμεῖς... ὀδηγοῦμε ἀν-υποχώρητα. Ὁ χῶρος μὸ ἀνήκει δικαιοματικά και τὸν υπερασπίζομαι ὡς πάτριον

ἔδαφος, μὴν ἐπιτρέποντας οὔτε σπιθαμὴ γῆς νὰ μὸ ἀφαιρέσει ὁ ὑποτιθέμενος ἀντίπαλος.

ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ

Ἀνάλογη συμπεριφορὰ ἐπιδεικνύει βέβαια και ὁ πεζὸς ὁ ὅποιος κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του διεκδικεῖ ἀπόλυτη προτεραιότητα. «Πεζοῖ» ὅμως και «έποχούμενοι» κυκλοφοροῦν σὲ ὅλους τοὺς χῶρους τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας μας. Στὸ σπίτι, στὸ γραφεῖο, στὸ ἐργοστάσιο, στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες, στοὺς χῶρους ἀναψυχῆς και ψυχαγωγίας, στὰ γῆπεδα, στὶς πολιτιστικὲς και πολιτικὲς συγκεντρώσεις.

Ἐ μὴ ἀγάπη

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναλύσουμε τίς ἐπὶ μέρους συμπεριφορὲς πὸ ἐκδιπλώνονται στοὺς πάρα πάνω χῶρους. Οἱ ἀναγνώστες μας μποροῦν νὰ κάνουν οἱ ἴδιοι ἓνα πρόχειρο τέστ γιὰ καταγραφή τέτοιων δειγμάτων. Θὰ ἐκπλαγοῦν μέχρις ἀνησυχίας γιὰ τὸ εὔρος και τὴν ἔκταση πὸ παίρνει αὐτὸ τὸ φαινόμενο. Πρόκειται πράγματι γιὰ ἓνα ἀνησυχητικὸ φαινόμενο, γιὰ ἐκδηλώσεις τῆς μὴ ἀ γ ά π ης ὅπως θὰ τίς χαρακτηρίζαμε, πὸ ἐκτρέπουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ὑπέροχο

δρόμο, από την «καθ' υπερβολήν ὁδὸν» τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἄρνηση.

Ἐνα δεύτερο τῆς πού προτείνουμε στοὺς ἀναγνώστες μας εἶναι ἡ ὑπ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα μελέτη τοῦ ὕμνου τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ ιβ' 31 - ιδ' 1. Θὰ εἶναι ἀποκαλυπτικὴ καταστάσεων καὶ βοηθητικὴ γιὰ κάθε παρέμβαση πρὸς ποιμαίνοντες καὶ ποιμαινομένους.

Ὡς τίτλο τοῦ «ὕμνου» θὰ θέταμε τὴν ἀγάπη ἢ ὁποῖα «οὐ ζῆτε ἑαυτοῦς» (στίχος 5). Στὸ «ὑπάρχω, ἄρα... δὲν ὑπάρχεις» μόνο ἡ πρόταση «οὐ ζῆτῶ τὰ ἑαυτοῦ» μπορεῖ νὰ σταθεῖ ὡς πρὸς τὴν ζωὴς. Γιατὶ περὶ αὐτῆς πρόκειται. Στὸ «ὁ θάνατός σου, ζωὴ μου» προτείνεται τὸ «ἡ ζωὴ σου, ζωὴ μου». Αὐτὸ ἴσως εἶναι τὸ μήνυμα πού σὲ μία «κυκλοφοριακῆ» ἀγωγῇ — πού δὲν ἀφορᾷ μόνο στοὺς δρόμους — θὰ πρέπει νὰ περάσει.

Νήφω, ἄρα ὑπάρχω

Κυκλοφορῶ δὲν σημαίνει ὅτι «κι ὄπλοφορῶ». Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἄλλου δὲν ἐκμηδενίζει τὴν δική μου ὑπαρξή. Τὸ πατερικὸ «πρόσεχε σεαυτῶν» δὲν ἐξάντλεῖται στὸ νὰ προσέχω «μόνο» τὸν ἑαυτό μου. ἐπισημαίνει τὴν μεγάλην ἀξία τῆς νήψεως, τῆς ἐγρηγόρσεως γιὰ ἄλλους, γιὰ ὅλα. Πόσες φορές δὲν μπαίνουμε στὸ παιχνίδι τῶν ἄλλων τὸ ὁποῖο καταδικάζουμε θεωρητικά. Παρασυρόμαστε καὶ συμπεριφερόμαστε «ἀναλόγως» τῶν περιστάσεων. Μὴ τηρώντας τὶς ἀποστάσεις μπλεκόμαστε σὲ ἐπικίνδυνες συγκρούσεις. Ἄς μὴ λησμονοῦμε τὸν ἄλλο συλλογισμό, ἀποτέλεσμα μιᾶς ὀρθόδοξης βιοτῆς αἰώνων: «νήφω, ἄρα ὑπάρχω!»

Η ΣΥΝΑΚΡΟΑΣΗ

Τὸ «τρίτο αὐτί»

«Ἀκουσέ με καλὰ σ' αὐτὸ πού ἔχω νὰ σοῦ πῶ»!

Κάτι σημαντικὸ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς αὐτὸ πού ἔχουμε νὰ ποῦμε στὸν συνομιλητὴ μας γιὰ νὰ ἐπισύρουμε μὲ ἐμφαση τὴν προσοχὴ του. Καὶ συνεχίζουμε μὲ αὐτὸ τὸ σημαντικό... Δὲν γνωρίζω ὅμως κατὰ πόσον διερωτώμεθα γιὰ τὴν τυχὸν ἀπήχηση πού μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ λόγος μας σ' ἐκεῖνον.

Ἐκείνου τοῦ εἶπαμε ν' ἀνοίξει τ' αὐτιά του γιὰ ν' ἀκούσει. Τὰ δικά μας αὐτιά εἶναι ἀρκετὰ ἀνοιχτὰ γιὰ ν' ἀκούσουν, ὅχι μόνο μηχανικὰ τοὺς γλωσσικοὺς ἤχους πού ἐκπέμπουμε καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τρίτους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀκούσουμε ὅπως αὐτὸς ὁ τρίτος τοὺς ἀντιλαμβάνεται; Γιατὶ σίγουρα ἀλλιῶς ἤχουν στ' αὐτιά μας τὰ λόγια μας, διαφορετικὰ σ' ἕναν οὐδέτερο ἀκροατὴ καὶ ἀλλιῶτικα στ' αὐτιά ἐκείνου πού τὸν ἀφοροῦν ἄμεσα.

Γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ λόγια μας, σίγουρα τὰ δύο αὐτιά μας δὲν εἶναι ἐπαρκῆ. Γιατὶ τὰ δύο αὐτιά λειτουργοῦν ἐπὶ προσωπικῆς βάσεως, γιὰ μᾶς. Στὴν ἄλλη περίπτωση θὰ πρέπει «νὰ στήσουμε αὐτί» γιὰ ν' ἀκούσουμε ὅπως ὁ ἄλλος θ' ἀκουγε τὰ λόγια μας. Ἔχουμε δηλαδὴ ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα «τρίτο αὐτί» πού νὰ λειτουργεῖ μονοφωνικά, πού νὰ μπορεῖ νὰ μεταφέρει ὡς ἀκουσμα αὐτὸ πού μπόρεσε ν' ἀκούσει ὁ τρίτος ἀπὸ τὸν λόγο μας.

Σκεφθείτε όταν λείπει και το δεύτερο αδι... πώς θ' ακού-
σουμε πώς ακούει ο άλλος! Από το εξώφυλλο του βιβλίου,
La nouvelle communication, Paris Éd. du
Seuil, 1981.

Αυτό που ζητάμε δεν είναι καθόλου εύκολο. Αυτή
ή διαδικασία απαιτεί «εύηχον οὖς» (αυτί πρόθυμο ν'
ἀκούσει, Παροιμίες κε' 12). "Όπου συναγτᾶται συνι-
στᾶ θεῖο δῶρο κι αὐτὸς πού τὸ κατέχει μπορεῖ ν' ἀνα-
φωνήσῃ με τὸν Ἥσαϊα: «Κύριος... προσέθηκέν με ὠτίον
ἀκούειν» (Ἥσαϊας ν' 4). Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ
πρόσθεση, μιὰ προσθήκη, ὅπου τὸ ἕνα σὺν ἕνα κάνει...
τρία (1+1=3).

Ἡ μάχη τῶν ἐντυπώσεων

Αὐτὸ τὸ σὺν εἶναι πάρα πολλές φορές λυτρω-
τικό, γιατί λαμβάνοντας ὑπόψη τὸν ἀκροατὴ μας στὸν
τρόπο με τὸν ὁποῖο ἐνδεχομένως μπορεῖ ν' ἀκούσει τὰ
λεγόμενα, εἶναι δυνατόν νὰ προλάβουμε τυχὸν ἀντιδρά-
σεις του.

Γιατί δεν υπάρχουν μόνο τὰ λεγόμενα: υπάρχουν
καὶ τὰ συμφραζόμενα, καὶ τὰ κενὰ λόγου πού ὁ καθέ-
νας συμπληρώνει κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἔτσι ἡ δική μας
παρατήρηση γιὰ τὶς ἐλλείψεις ἢ τὴν ἀμέλεια τοῦ συνο-
μιλητῆ μας παρ' ὅλο ὅτι θέλει νὰ δώσει ἔμφαση σ' αὐ-
τὲς τὶς ἐλλείψεις ἢ τὴν ἀμέλειά του γιὰ λόγους παιδα-
γωγικούς τῆς στιγμῆς, ὑπονοεῖ ὡς αὐτονόητες τὶς ἀρε-
τὲς του σὲ ἄλλους τομείς ἢ σὲ κάποια ἄλλη χρονικὴ
περίοδο.

Ἡ παρατήρησή μας ὅμως μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλη ἀπή-
χηση στὸν ἴδιο τὸν παρατηρούμενο. Γιατί μπορεῖ νὰ
συναγτῆσῃ μιὰ βαρυθυμία στιγμιαία ἢ αἰσθησιμὴ μιᾶς
διαρκέστερης μειονεξίας πού προοδευτικὰ νὰ τὸν ὠθεῖ
σὲ μιὰ πεποιθήση γιὰ τὴν ἀναξιοτήτά του ὡς ἀνθρώπου.
Ἡ ἀντίδρασή του μετὰ ταῦτα, πού πιθανὸν νὰ χαρα-
κτηρισθεῖ ὡς ὑπερβολικὴ ἐκ μέρους μας, ἐγγράφεται
σὲ ἕνα τελειῶς διαφορετικὸ πλαίσιο ἀπ' αὐτὸ πού συνή-

θως φανταζόμαστε. Στην ουσία μένουμε άγνοοφίαστοι για τὸ τί μπορεῖ νὰ συμβαίνει στὸν ἄλλο.

Ἄν δὲν ἔχουμε αὐτὴν τὴν ἀκουστικὴ... εὐαισθησία ν' ἀκοῦμε αὐτὸ ποὺ ἀκούει ὁ ἄλλος, δὲν ἀποκλείεται νὰ μὴν ἀκοῦμε αὐτὰ ποὺ λέμε καὶ ὅπως τὰ λέμε.

Πόσες φορές δὲν ἔχουμε μείνει μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι μιλήσαμε πάρα πολὺ ἤρεμα· σ' ἓνα τόνο ἀπαλὸ καὶ χαμηλό· δὲν ὑψώσαμε οὔτε μία φωνὴ τῆ φωνῆ μας· ὅσα εἶπαμε ἦταν ἀπολύτως εὐκρινῆ καὶ σαφῆ· χωρὶς κομπιάσματα, μὲ μία ροὴ τοῦ λόγου μοναδική. Μάλιστα ἡ συνομιλία μας γινόταν μὲ πολλὰ διακοπὲς ὥστε νὰ δώσουμε τὴν εὐκαιρία καὶ στὸν ἄλλο νὰ μιλήσει, ν' ἀναπτύξει τὰ δικά του ἐπιχειρήματα καὶ ἀπόψεις. Διατηροῦμε ἀκόμα τὴν πεποίθηση ὅτι ἀναγκαστήκαμε νὰ ποῦμε στὸν ἄλλο νὰ μὴ φωνάζει καὶ νὰ μὴ χειρονομεῖ, γιατί κάτι τέτοιο δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐπρεπές.

Ἀπεναντίας ὁ ἄλλος ἔχει μείνει μὲ τελείως διαφορετικὲς ἐντυπώσεις. Λανθασμένες λοιπὸν ἐντυπώσεις ἐκατέρωθεν. Κινδυνεύουμε κυριολεκτικὰ νὰ χαθοῦμε σὲ μιὰ «μάχη τῶν ἐντυπώσεων».

Εἶπες ἐκεῖνο. Ἐγγουῦσα τὸ ἄλλο. Ὑπαινίχθηκες τὸ τρίτο. Πῶς μοῦ μίλησες ἐμένα ἔτσι; Δὲν σοῦ ἐπιτρέπω νὰ διατυπώνεις τέτοιες γνώμες γιὰ μένα. Ποιὸς εἶσαι ἐσὺ γιὰ νὰ μὲ προσβάλλεις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο;

Ἀνάλογα βέβαια μὲ τὴν συναισθηματικὴ φόρτιση τῆς στιγμῆς ἢ ὅλων ἐκείνων τῶν στιγμῶν ποὺ κουβαλάμε μέσα μας, ἡ ἐν - τύπωση εἶναι καὶ διαφορετικὴ, γιατί τὸ ἀκουσμα ἀπο - τυπώνεται θαυότερα, δημιουργεῖται ἓνα ἀλλάκι ποὺ εἰσχωρεῖ ἢ βελόνα, κολλάει καὶ ἐπαναλαμβάνει βασανιστικὰ ὅ,τι ἔχει γραφτεῖ στὸ χάρταγμα. Ἐνας τέτοιος «δίσκος» ἀχρηστεύεται ὡς πρὸς μιὰ ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση τοῦ διαλόγου.

Ἡ κασέτα

Πιθανὸν τὸ παράδειγμα τῆς κασέτας νὰ εἶναι πιὸ πρόσφορο γιὰ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων μελέτη τῶν ἀντιδράσεων μας στὴν διάρκεια μιᾶς συναντήσεως. Ἡ βιντεοκασέτα θὰ ἦταν τὸ τέλειο, γιατί ἐκεῖνη παίρνει πανοραμικὰ μὲ ἤχο καὶ φῶς, κινήσεις, χειρονομίες, μορφασμοὺς καὶ ἀποδίδει σκηναὶς ἀπὸ τὴν παράσταση. Μία ἀναπαράσταση χωρὶς ἠχητικὴ καὶ εἰκονικὴ ὑποστήριξη μένει στὸ κενό. Πλὴν ὅμως κάτι τέτοιο παρουσιάζει σοβαρὰς δυσκολίες λόγῳ ἐλλείψεως μιᾶς ἀνάλογης τεχνικῆς ὑποδομῆς. Πιθανὸν νὰ εἶχε νόημα σὲ μιὰ θεραπευτικὴ συνεδρία συμβουλευτικῆς συζύγων ἢ ὑπὸ ἐπιπλοὶα κατάρτιση ποιμαντικῶν συμβούλων στὰ πλαίσια μαθημάτων στὸ πανεπιστήμιο.

Πιὸ εὐκολὴ εἶναι ἡ κατόπιν συμφωνίας ἀποτύπωση ἐνὸς διαλόγου σὲ κασετόφωνο. Συμφωνοῦν ἐκ τῶν προτέρων οἱ διαλεγόμενοι, ὅτι κάποια στιγμὴ, ὅταν πιά θὰ ἔχει ἀνάψει ἢ κουβέντα θὰ πατηθεῖ τὸ κουμπί καὶ θὰ γράφει γιὰ μισὴ ὥρα. Στὴ συνέχεια ὁ καθένας θ' ἀκούσει χωριστὰ τὴν κασέτα καὶ κατόπιν οἱ δυὸ μαζί.

Εἶναι πολὺ ἐνδεικτικὰ ὅσα ἀποκαλύπτονται μετὰ ἀπὸ τέτοιου τύπου ἀκροάσεις ἢ συν - ακροάσεις. Παρόλο ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν εἶναι πάντοτε ἐξασφαλισμένη ἀπόλυτη ἀντικειμενικότητα, ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νὰ ἐπέλθει κάποια συμφωνία γιὰ τὸ τί λέχτηκε καὶ γιὰ τὸ τί ἀκούστηκε.

Ἡ κασέτα εἶναι ἐδῶ ἀδιάφυστος μάρτυς. Μπορεῖς νὰ τὴ φέρεις πίσω - μπρός, ν' ἀκούσεις τὸν τόνο, τὴν ἔνταση, τίς σιωπές, τίς ἀποσιωπήσεις, τοὺς θορύβους.

Ἡ κασέτα εἶναι ἐδῶ καὶ συνάμα δὲν εἶ-

ν α ι... Γιατί, από κοινοῦ συνακρόαση τῆς κασέτας δὲν σημαίνει καὶ συν-ακρόαση ἐκ μέρους μας τύπου τοῦ τ ρ ί τ ο υ α ὐ τ ι ο ὦ. Για κάτι τέτοιο χρειάζεται εὐλικρινὰ πολλή ἄσκηση καὶ συχνή παράκληση πρὸς τὸν Κύριο πού ἀκούει τίς δεήσεις μας:

«Κύριε... πρόσθεσ μοι ὅτιον ἀκούειν' καὶ ἡ παιδεία κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὄτα» (Ἡσαΐα ν' 4-5).

ΜΝΗΜΕΙΝ ΑΓΕΙΝ ΕΤΑΧΘΗΜΕΝ

Στὸ σημερινό μου ἄρθρο θέλω νὰ καταγράψω τὴν ὁμολογία ἐνὸς φίλου μὲ τὸν ὁποῖο εἶχα πρὶν λίγες ἡμέρες μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα συζήτηση. Θὰ προσπαθήσω νὰ μεταφέρω ὅσο γίνεται πιὸ πιστὰ αὐτὰ πού μοῦ ἐμπιστεύθηκε ἐκεῖνο τὸ βράδυ.

Παιδιά καὶ παιδεία

«Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπημένα μου παιχνίδια, ὅταν ἤμουνα μικρὸς καὶ ἄκουγα τίς ἱστορίες πού μοῦ διηγοῦνταν οἱ μεγάλοι, ἦταν νὰ φαντάζωμαι τὸν ἑαυτό μου στὴν θέση τῶν ἡρώων καὶ νὰ παίζω μὲ τὴ σειρά ὅλα τὰ πρόσωπα πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο προσπαθοῦσα νὰ μπῶ μέσα τους καὶ νὰ ζήσω ἀπὸ τὴ δικιά τους σκοπιὰ τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας. Ἦταν ἓνα παιχνίδι (παιδιά) καταπληκτικό, γιατί πρῶτα - πρῶτα ἀπαιτοῦσε ιδιαίτερη προσοχὴ τὴ στιγμή τῆς διηγήσεως οὕτως ὥστε ν' ἀποτυπωθοῦν στὸ μυαλό μου ὅλες οἱ λεπτομέρειες πού θὰ μὲ βοηθοῦσαν στὴ συνέχεια ν' ἀναπαραστήσω μὲ τὴν ἀπαιτούμενη ἀκρίβεια τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα.

»Ἡ χαρὰ πού αἰσθανόμουνα κατὰ τὴν διήγηση γινόταν πιὸ ἔντονη ὅταν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπανελάμβανα τοὺς διαφόρους ρόλους μόνος μου ἢ ἐπ' ἀκροατηρίῳ. Ἦταν ἓνα εἶδος «πολλαπλασιασμοῦ» τοῦ θεάματος πού μ' ἔτρεφε γιὰ πολὺ καιρό. Ἄν ξέχναγα κάτι, ἐπανερχό-

μου στον πρώτο διδάξαντα, ρωτούσα και ρωτούσα, συμπλήρωνα τα κενά κι επέστρεφα δριμύτερος στις αναπαραστάσεις μου. Με τον καιρό χιτζόταν μέσα μου ένας υπερήρωας που ήθελε να ενσαρκώνει όλες τις πτυχές, καλές και κακές, των επί μέρους ήρώων της ιστορίας. Έπέμενα όμως στην διαφοροποιημένη προβολή των προσώπων. Αυτό απαιτούσε περισσότερη δεξιότητα και προσπάθεια εκ μέρους μου. Θεωρούσα πολύ πιο σημαντικό να δημιουργώ διαφορετικούς ρόλους επί της «φανταστικής» σκηνης που να διαλέγονται μεταξύ τους και να οικοδομούν την παράσταση.

Σύμπτωση... απόψεων

»Η χαρά μου λοιπόν υπήρξε μεγάλη, όταν, στο Δημοτικό σχολείο που φοιτούσα ήρθε κάποια στιγμή ένας φωτισμένος δάσκαλος που είχε ακριβώς την ίδια ιδέα με τη δική μου! Όταν ετοιμάζε μια σχολική γιορτή με θεατρικό έργο επέμενε όλοι να μαθαίνουμε όλους τους ρόλους, να τους παίζουμε εναλλάξ κι όποιος στο τέλος ρόλος μᾶς πήγαινε περισσότερο ή τον αποδίδαμε καλλίτερα αυτόν και θα παίζαμε στην τελική παράσταση.

»Καταλαβαίνετε την έκπληξη των δικών μας, όταν, την ημέρα της γιορτής, αντίκρυζαν επί σκηνης αντί για στρατηγό απλό στρατιώτη ή χωρικό, αντί για βασιλιά, υπήκοο ή δούλο. Ήμεις πάντως το διασκεδάσαμε πολύ στην τάξη, γιατί θγαίναμε πιο εμπλουτισμένοι μέσα από τις δημοκρατικές... αυτές διαδικασίες εναλλαγής των ρόλων. Γλυτώναμε έτσι από μία στατική αναπαραγωγή ενός συστήματος με καθιερωμένες δομές και ιεραρχίες. Έφαρμόζαμε μ' αυτόν τον τρόπο τις ακαδημαϊκές ελευθερίες από το Δημοτικό.

«Βιβλιόδραμα»

»Το παιχνίδι, βέβαια, αυτό μου είχε γίνει έμμονη ιδέα και δεν άφηνα περίπτωση που να μη το παίζω. Το αποκορύφωμα ήταν οι βιβλικές ιστορίες. Μπορώ να ισχυρισθώ ότι την αγάπη μου για την Άγια Γραφή την όφειλω κατά κάποιο περιέργο τρόπο σ' αυτή μου την «ιδιοτροπία». Είχα κατά μία έννοια έναν δικό μου τρόπο να προσεγγίζω τα βιβλικά πρόσωπα, να συνδέωμαι με την τύχη τους, ν' αλλάζω στρατόπεδα, τόπους και χώρους δράσεως, να έρχομαι σ' επικοινωνία με έχθρους και φίλους του Θεού, να μεταμορφώνομαι σε άγγελο, άνθρωπο, ζώο ή δαίμονα, δυνάστη ή δυναστευόμενο, προφήτη ή ιερέα, σαμαρείτη ή Ιουδαίο.

»Η χαρά μου ήταν μεγάλη, όταν τις ιδέες μου αυτές τις συμμεριζόντουσαν οι φίλοι κι ώρες ατέλειωτες μέσα από τα παιχνίδια αυτά μαθαίναμε να διακρίνουμε δειλά - δειλά το μεγάλο «δράμα» της ανθρωπίνης και της θείας ιστορίας που αποτυπωνόταν σ' εκείνες τις ιστορίες. Η Άγια Γραφή έμπεριέχει πραγματικά το μεγαλύτερο και πλουσιότερο δραματολόγιο του παγκοσμίου θεάτρου με απaráμιλλη ποικιλία χαρακτήρων. Έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια από τους πρώτους εκείνους πειραματισμούς για να μάθω, ότι σήμερα, αυτού του τύπου τις προσεγγίσεις τις ονομάζουν «βιβλιόδραμα»· μάλιστα απ' ό,τι ακούω έχει και πολύ μεγάλη πέραση.

»Εγώ, πάντως, όλ' αυτά τα χρόνια δεν έχανα ευκαιρία που να μη δοκιμάζω μόνος μου αλλά και να παροτρύνω οικείους, φίλους, μαθητές, φοιτητές σ' αυτού του τύπου την προσέγγιση των βιβλικών κειμένων. Μόνο όταν ζήσεις από μέσα μία κατάσταση ή ένα πρόσω-

πο μπορείς και να το καταλάβεις και να έμβραθύνεις στο μεγαλείο και στις δυσκολίες του». Έτσι τέλειωνα ο φίλος μου την διήγησή του εκείνο το βράδυ.

Μιά πρόταση προς τους αναγνώστες

Αυτόν τον άπλο τρόπο θέλω να προτείνω στους αγαπητούς μου αναγνώστες για προετοιμασία τους και προετοιμασία του ποιμνίου τους για τα φεινά Χριστούγεννα.

Θά τον ονόμαζα *δ ι α δ ο χ ι κ έ ς τ α υ τ ί σ ε ι ς* με τα πρόσωπα και τα πράγματα που εμπλέκονται στη διήγηση των Χριστουγέννων και σε όλη την περίοδο της νηστείας που μάς προετοιμάζει για' Αυτά. Μεγάλη *β ο ή θ ε ι α* μπορεί να μάς προσφέρει το συναξάριον της Κυριακής προ της Χριστού γεννήσεως κατά την όποια «μνήμην άγειν έτάχθημεν παρά των Άγιων και θεοφόρων Πατέρων ήμών, πάντων των άπ' αιώνος Θεῶν εύαρεστησάντων, άπό 'Αδάμ άχρι και 'Ιωσήφ του μνήστορος της 'Υπεραγίας Θεοτόκου..., όμοίως και των Προφητών και των Προφητίδων». Επίσης χρήσιμο είναι να λάβουμε υπόψη τα δύο πρώτα κεφάλαια του Ευαγγελίου του Ματθαίου με τα παράλληλά τους.

Δέν γνωρίζω κατά πόσον προλαβαίνουμε, στο σύντομο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί άπό τη λήψη του περιοδικού μέχρι την ήμέρα των Χριστουγέννων, ώστε να κάνουμε όλες αυτές τις αναγκαίες ταυτίσεις και να μάθουμε απέξω τους ρόλους μας. «Ο θίος, άλλωστε, βραχύς, ή τέχνη μακρή, ό καιρός όξύς». Άς μή χάσουμε λοιπόν καιρό και άς προτρέψουμε έαυτούς και άλλήλους:

Δεύτε ίδωμεν πιστοί, πού έγεννήθη ό Χριστός·
άκολουθήσωμεν λοιπόν, ένθα όδεύει ό άσής,
μετά των Μάγων 'Ανατολής των Βασιλέων.
Άγγελιο ύμνοῦσιν, άκαταπαύσιως εκεί.

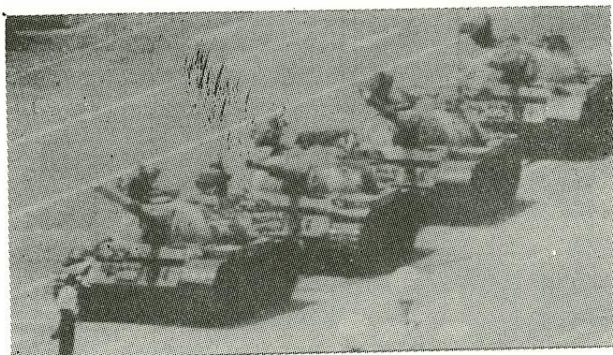
Ποιμένες άγραυλοῦσιν, ώδήν επάξιον,
Δόξα έν ύψίστοις λέγοντες,

ιῶ σήμερον έν Σπηλαίῳ τεχθέντι,
εκ της Παρθένου και Θεοτόκου,
έν Βηθλεέμ της 'Ιουδαίας.

Καλά Χριστούγεννα!

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΗ ΛΕΗΣΗ

ΕΝΑ τὸ χελιδόνι * κι ἡ Ἄνοιξη ἀκριθὴ
Γιὰ νὰ γυρίσει ὁ ἥλιος * θέλει δουλειὰ πολλή
Θέλει νεκροὶ χιλιάδες * νὰ ἴναι σιτοὺς Τροχούς
Θέλει κι οἱ ζωντανοὶ * νὰ δίνουν τὸ αἷμα τους¹.

(¹Ὀδυσσεύς Ἐλύτης)

Τὰ γελαστὰ παιδιά ἀνάμεσα στοὺς δύο στρατοὺς

Στρατιῶτες τοῦ Αυτοκράτορα Κιν Σιχουάνγκ²
σταθεῖτε προσοχὴ ὅσο κι ἂν σᾶς δυσκολεύουν
σωροὶ τὰ χῶματα στοιβαγμένα στὰ πόδια σας
ἀπὸ αἰῶνες.

Σταθεῖτε προσοχὴ ἴππεις μαζί με τ' ἄλογά σας
πάρτε βαθειὰ ἀναπνοή, σταθεῖτε ἀκίνητοι.
Ἐνὸς λεπτοῦ σιγὴ δὲν φτάνει· σιγὴ αἰῶνων
πρέπει στὰ νέα παιδιά, ποὺ στὴν Πλατεία σκότωσαν
συνάδελφοί σας με τὴν κόκκινη κορδέλλα στὸ πηλίκιο.

Λιτανεῖα γιὰ τὴ σφαγὴ τοῦ Πεκίνου.

Σεῖς, πηλίκιοι στρατιῶτες, συνοδοὶ τοῦ Αυτοκράτορα,
καλωσορίστε στὴν οὐράνια γαλήνη τὰ γελαστὰ πρόσωπα,
ποὺ σημάδεψε ἡ ὀδύνη τοῦ ἀπρόσμενου,
νὰ σκοτωθοῦν ἀπὸ ἀνάδελφα χέρια.
Τὰ πρόσωπά τους ἄφησαν σημάδια ἀνεξίτηλα·
οἱ ὀθόνες μας θὰ ἴναι στὸ ἐξῆς παλίμψηστοι κώδικες.

Θά ξύνομε με τὰ νύχια μας τίς εικόνες πού περνοῦν,
ὅπως οἱ πρῶτοι συντρόφοι τῆς Μεγάλης Πορείας
πού ὁδοποιοῦσαν ἕνα διαφορετικὸ μέλλον,
γιὰ νὰ βρῖσκουμε πάλι καὶ πάλι τὰ πρόσωπά τους
καταχωμμένα ἀπὸ τίς καινούριες εικόνες πού φτάνουν
ὅπως τὰ δικά σας τὰ σώματα ἀπὸ τοὺς σωροὺς
τῶν χωμάτων.

Πήλινοι στρατιῶτες, σεῖς, πού ὁ αἰῶνας πρὶν
τεχνίτης πού σᾶς ἔπλασε ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς,
ζητεῖστε ἀπὸ Ἄλλο Τεχνίτη τώρα
νὰ ἐμφυσήσει στὰ πρόσωπά σας πνοὴν ζωῆς
γιατι τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ γελαστὰ παιδιὰ,
πού κατεβαίνουνε σὲ σᾶς, με τοὺς νεκρούς;

Ἐμεῖς, ἔχοντας κεφαλοδέσει με πένθιμες κορδέλλες,
δεόμεθα ἀπὸ τὴν ἔρημη πιά Πλατεία
τῆς Οὐράνιας Ἀναταραχῆς
νὰ λάμψει ἕνα Μεγάλο Φῶς σ' αὐτούς, πού κάθονται
στὴ σκιερὴ χώρα τοῦ Θανάτου
κι ὁ πηλὸς ν' ἀφθαρτοποιηθεῖ.
Αἰωνία ἢ μνήμη σας, Ἀδέλφια τῆς Ἀνατολῆς!

1. Ὀδυσσεά Ἐλύτη, Τὸ ἀξιὸν ἔστι, Τὰ Πάθη, Δ' δ', Ἀ-
θήνα, «Ἰκαρος» 21961, σ. 39. Ἡ φωτογραφία μετὰ τὰ τάνιας
ἀπὸ τὴν «Καθημερινή» τῆς 6.6.1989.

2. Ὁ Κίν Σιχουάνγκ Ντί ὑπῆρξε ὁ πρῶτος αὐτοκράτορας
τῆς Κίνας (259 - 210 π.Χ.). Οἱ πήλινοι στρατιῶτες στοὺς
ὁποίους ἀναφερόμαστε ἦταν φύλακες τοῦ ταφικοῦ τύμβου τοῦ
αὐτοκράτορα πάνω στὸ ὄρος Λί. Ἡ ἱστορία τῆς κατασκευῆς
τοῦ τάφου, πού σύμφωνα μετὰ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς ἄρχισε
λίγο μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στὸ θρόνο, συνδέεται μετὰ ἀνατριχια-
στικά γεγονότα καταπονήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ ταφῆς τῶν
τεχνιτῶν γιὰ νὰ μὴν ἀποκαλύψουν τὸ μυστικόν. Ἀναζητοῦσε
ἐπίμονα τὸ ἐλιξήριο τῆς ἀθανασίας καὶ τὴ Νῆσο τῶν Ἀθανά-
των. Τὸν πήλινο στρατὸ εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ θαυμάσουμε
σὲ ἔκθεση στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη στὴν Ἀθήνα ἀπὸ 26 Μαΐου
ἕως 26 Ἰουνίου 1988. Ἡ ἔκθεση ἀποτελοῦσε ἐλάχιστο ἀσφα-
λῶς δεῖγμα μιᾶς στρατιᾶς 7.000 ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων πού
φρουροῦν παραταγμένοι μαζί μετὰ ἄλογά τους τὸν τάφο τοῦ
αὐτοκράτορα. Βρέθηκαν τυχαία τὸ 1974 κατὰ τὴ διάνοιξη
φρέατος πού θὰ ἐξυπηρετοῦσε τίς ἀνάγκες μιᾶς μικρῆς κοινό-
τητας στὴν ἐπαρχία Σιάν, στὴν Κεντρικὴ Κίνα. Βλ. κατάλογο
τῆς Ἐκθέσεως σὲ ἔκδοση τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης τὸν Μάιο
τοῦ 1988, 67 σ. (Ἡ φωτογραφία ἀπὸ τὴ σ. 13). Ἐπίσης ση-
μείωμα τῆς Μαρίας Καραβία, Φρουροὶ τοῦ κάτω κόσμου, στὴν
«Καθημερινή» τῆς 7.6.1988, σ. 6.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ «ΠΕΡΑΣΜΑ» ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ;

Πώς έγινε τούτο τὸ κακό;

Ἐκεῖ πού χτυπάει ἡ καρδιά τῶν νέων χτυπάει ἡ καρδιά τοῦ κόσμου. Ὄταν, ὅμως, οἱ νέοι κείνται αἰμόφυρτοι γιατί τὸ ἴλεγε ἡ καρδιά τους κι ὄχι «τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι» τότε περνάει τὴ δική μας καρδιά δίστομη ρομφαία καὶ χάνουμε ἀπέλιπδα τὸ σφυγμὸ τῆς ζωῆς. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι δικὰ μας παιδιὰ. Αὐτοὶ οἱ φοιτητὲς μπορεῖ καὶ νὰ ἦταν δικοὶ μας φοιτητὲς. Νέοι πού δυσκοῦν γιὰ ἕναν καλλίτερο κόσμον, πού ἀξιζοῦν μιὰ καλλίτερη μοῖρα καὶ μοιρασιά στὴν καταναμὴ τῶν ἀξιών καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἐξουσίας.

Ὡς πανεπιστημιακοὶ δάσκαλοι δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σφίγγεται ἡ καρδιά μας τοῦτες τίς μέρες, τοῦτες τίς ὥρες, τοῦτες τίς στιγμές, ὅταν ἡ βία ἀνελέγητη ὑψώνει τὸ ἀπρόσωπο πρόσωπό της. Κι ἡ ἀδυναμία μας νὰ ἐπέμβουμε δραστικὰ μᾶς πλημμυρίζει γι' ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ αἰσθήματα μειονεξίας καὶ αὐτοπεριφρόνησης. Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ Κακὸ παγώνεις καὶ σκέπτεσαι τίς δικές σου τίς ὀλιγωρίες πού συντελοῦν μὲ τὸν τρόπο τους νὰ προχωρεῖ τὸ Κακὸ. Αἰσθάνεσαι ἔνοχος καὶ σὺ γι' αὐτοὺς τοὺς θανάτους, γι' αὐτὴ τὴ βία, γι' αὐτὲς τίς ἀθλιότητες.

Ἄν δὲν νοιώσεις αὐτὴ τὴν ἔνοχὴ γιὰ τὴν τόση βία μὲ τὸ ἀδυσώπητο πρόσωπο, τότε εἶσαι ἕνας ἀνάλ-

γητος, ἀναίσθητος ἄνθρωπος, πού δὲν σὲ ἀγγίζει πιά τίποτα. Καὶ τὸ Κακὸ πού γίνεται ἀκόμα καὶ δίπλα σου, στὸ ἴδιο σου τὸ σπίτι, τὴ γειτονιά, τὴ συνοικία, τὴν πόλη, τὸν τόπο σου, μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθεῖς, νὰ μὴ τὸ παρατηρήσεις καὶ νὰ ρωτᾷς ἀπορημένος: «Γιὰ ποιὸ Κακὸ μού μιλάτε»;

Σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι (Β' Τιμόθεον δ' 5)

Στὸν ἀναίσθητο, ὅμως, στὸν ἄνθρωπο πού ἔχει τίς αἰσθήσεις μόνο γιὰ φιγούρα καὶ ἀσύνδετες μὲ νεῦρα πού ὀδηγοῦν στὸν ἐγκέφαλο, ἡ ὀρθόδοξη παράδοση προβάλλει τὸν νηπτικό, αὐτὸν πού νῆφει, πού ἀγρυπνᾷ καὶ δὲν ἀφήνεται ν' ἀποκοιμηθεῖ μὲ τὰ συνθήματα - νανουρίσματα, μὲ τίς ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ διαβεβαιώσεις, μὲ τὴν ὑπάρχουσα τάξη καὶ ἀσφάλεια.

Ὁ νηπτικός δὲν εἶναι ὁ φιλόποπτος, ὁ κινδυνολογῶν εἶναι ἐκεῖνος πού προσπαθεῖ διατηρώντας τὴν ἀκεραιότητά του νὰ μὴν ἀπεκδυθεῖ τὴ φρονημάδα, νὰ ζητάει τὸν φωτισμὸ τῆς ἀπλῆς πεντάδας τῶν αἰσθήσεων γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀντιλαμβάνεται σωστά, νὰ κρίνει καὶ νὰ διακρίνει τὰ συμβαίνοντα. Γνωρίζει ὅτι γι' αὐτὴ του τὴ στάση γίνεται αὐτὸς ὁ ὑποπτος. Οἱ ἄλλοι τὸν κοιτάζουν δῦσπιστα. Δὲν μποροῦν νὰ τὸν ἐμπιστευτοῦν. Ἄναρωτιοῦνται μὲ ποιὸν νὰ εἶναι.

Κι αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὀπαδός. Αὐτὸς θέλει νὰ εἶναι μὲ τὴν ἀλήθεια. Καὶ τὸν ρωτοῦν «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;». Σὰ νὰ μὴ ξέρουν ὅτι σὲ μιὰ κρίση ἀληθινὴ πρέπει νὰ μὴ περιπέσει σὲ λήθη τίποτα (ἀλήθεια), νὰ μὴ ξεχαστεῖ καμιὰ λεπτομέρεια. Γιατί ἡ λεπτομέρεια μετράει. Κι αὐτὸς ζυγίζει τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ μὲ ζύγια ὄχι λιποβαρῆ καὶ κάλπικα, ἀλλὰ μὲ ζύ-

για δικαιοσύνης και φροντίζει κι ή ζυγαριά του άλλου να είναι σωστή, γιατί ή δικαιοσύνη δεν θριαμβεύει με δύο μέτρα και δύο σταθιά. Δεν χρειάζεται, λοιπόν, να χεις ελέγξει μόνο τη δικιά σου ζυγαριά, απαιτείται να ξέρεις ότι κι ο άλλος ζυγίζει σωστά. Άλλιώς πρέπει να τον καταγγείλεις.

Τέτοιου είδους όμως καταγγελίες δεν είναι καθόλου άρεστές και ευχάριστες. Κι οι αποδέκτες αποδεικνύονται προθυμότατοι ν' αποδείξουν πως τίποτε απ' αυτά που καταγγέλλεις δεν ευσταθούν. Είσαι ένας σκέτος συκοφάντης, άσχετα αν μέσα σου λειτουργείς σαν ιεροφάντης.

Αυτά που πιστεύεις, όμως, τα εμπιστεύεσαι σε πιδ γνωστικούς από σένα, σε άλλους πιδ νηπτικούς —γιατί υπάρχουν βαθμίδες στη νήψη καθώς και στον ύπνο— για να ελέγξεις την γνησιότητα των ελατηρίων σου και την ορθότητα της αντιλήψεώς σου.

Ύπαρχεις γάρ καθηγητής ως τα θεία σαφών

Σά δάσκαλος όφείλεις να καθοδηγήσεις συνειδήσεις, δεν άρκεισαι να διεκπεραιώνεις ή να διαχειρίζεσαι ένα διαμετακομιστικό εμπόριο γνώσεων. Οι γνώσεις πρέπει να περνάνε από το νοῦ κι ο νοῦς ν' αναπαύεται στην καρδιά. Κι αυτή ή «καρδιακή γνώση» να σημειώνεται στον «νοῦν ἐν καρδίᾳ» των φοιτητών σου, και μαζί ν' αναζητάτε για τὸ πῶς θά λειτουργήσετε καλλίτερα ως άνθρωποι, ως κοινωνία, ως κόσμος, ως Ἐκκλησία.

Ἐδῶ ἔγκειται κυρίως ή άποστολή ενός πανεπιστημιακού δασκάλου ιδιαίτερα της Θεολογίας. Δεν μπορεί να άρκεσθεί σε μιὰ φιλή μετάδοση γνώσεων ἔστω και

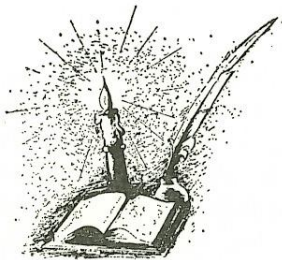
θεολογικῶν. Ἡ θεολογική γνώση δὲν άποτελεῖ μιὰ ξερη άρχαιακή γνώση, μιὰ γνώση για τή γνώση που την άποστηθίζεις και την άναμεταδίδεις. Είναι μιὰ γνώση που πρέπει να περάσει μέσα από την εμπειρία στην πράξη κι ή πράξη να γίνει επίβαση (ὕπόβαθρο) τῆς θεωρίας. Στόχος του καθηγητή όσο και του φοιτητή τῆς Θεολογίας είναι ο «ἐμπρακτος λόγος» και ή «ἐλλόγιμος πράξις», τὸ «πράττε λογικῶς» και τὸ «λέγε πρακτικῶς».

Ὁ πανεπιστημιακός δάσκαλος, που πολὺ τον συνέχει ο λόγος του Κυρίου «μηδὲ κληθήτε καθηγηταί, εἰς γάρ ὑμῶν ἔστιν ο καθηγητής, ο Χριστός» (Ματθαίου κγ' 10), προσπαθεί να ὑπάρξει στο χώρο του καθηγητή, στο μέτρο, όμως, που καθιστά τὰ θεία σαφή και φανερά, ακολουθώντας τὸ παράδειγμα του ι. Χρυσόστομου, στο πρόσωπο του οποίου ή Ἐκκλησία άναγνωρίζει τὸ λειτούργημα του καθηγητοῦ: «ὑπάρχεις γάρ καθηγητής ως τὰ θεία σαφῶν» (Κοντάκιο του Ἁγίου).

Ἡ σαφήνεια, βέβαια, και ή καθαρότητα τῆς ἐξηγήσεως δὲν είναι πάντοτε ἐμφανής· ο καθηγητής χρειάζεται πολλή μαθητεία, φώτιση και νήψη ψυχῆς. Ἡ εὐθύνη του είναι μεγάλη· ή μαρτυρία τῆς ἀλήθειας είναι ἐπώδυνη διακονία, που μόνο όταν ἔχεις ὑψηλὸ αἶσθημα άποστολῆς και εὐαγγελισμοῦ και εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας μπορεί να ἀναλαμβάνεται. Ὁ ὄρκος που δίδουν οι διδάκτορες τῆς Θεολογίας είναι άνασχετικὸς για κάθε ἐπίδειξη εὐκολης ἐπιστημοσύνης. Φόβος και τρόμος σε συνέχει όταν πλησιάζεις τήν ἔδρα και όταν άπευθύνεσαι στους φοιτητές σου που σε παρακολουθοῦν από τὰ ἔδρανα. Οι ψυχές τους ζητάνε Σηματωρὸ και Κήρυκα (Ὁ Ἐλύτης), τὸν άναμνησκοντα (πρόβλ. Β' Βασιλειῶν κ' 24 κ.ά.). Και σὺ βρίσκεσαι στην κό-

φη τοῦ ξυραφιού, σχινοβατείς ἐπιχειρώντας νὰ ἰσορροπήσεις γιὰ νὰ ἰσορροπήσεις τίς ἰσχυρές ἀντιρροπήσεις καὶ πιέσεις ἀπὸ κάθε μεριά.

Εἶναι ὥρες πού θρίσκεσαι ἀβοήθητος. Δὲν ξέρεις τότε τί νὰ πεῖς. Ὁ ἀπευθείας λόγος παθαίνει ἀνακοπή μπροστὰ στή βιαιότητα τῶν γεγονότων πού σέ καταλαμβάνουν. Τί νὰ ποῦμε σέ τέτοιες στιγμές! Ὁ λόγος παγώνει στὸ στόμα κι ἀπεγνωσμένα ψάχνεις γιὰ μιὰ γραφίδα κι ἓνα λευκὸ χαρτί ν' ἀποτυπώσεις τὴν ὀδύνη σου σὲ ἱεροπρεπὲς ἔπος καὶ ν' ἀπευθύνεις τὴν ἰκεσία σου, ἐλάχιστη ἀπότιση φόρου τιμῆς, ὡς ἐπιμνημόσυνη δέηση γι' αὐτὰ τὰ νέα παιδιὰ, τοὺς νέους φοιτητὲς τῆς Πλατείας Τιέν Ἄν Μὲν στὸ Πεκίνο, ὡς ὕστατη ἔκκληση γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ ποτὲ πιά καὶ πουθενά ἓνα νέο Πεκίνο!

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΘΑ ΚΡΑΤΗΘΟΥΝ

Ἐπόσχεσθε

Περίοδος ὑποσχέσεων... Στίς πρακτικὲς τῆς μειοδосίας ἀντιπαραθέτουμε πλειοδοτικὲς ἐπαγγελίες. Αὐτὰ πού παραλείψαμε στὸ παρελθόν καὶ στὸ παρὸν τὰ μεταθέτουμε γιὰ τὸ ἄμεσο ἢ ἕμμεσο μέλλον. Τὰ διασταυρούμενα... θὰ πυροδοτοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ μᾶς κάνουν ἄλλους νὰ διερωτώμεθα στὴν κυριαλεξία τί «μέρος τοῦ λόγου» εἶναι ἄραγε αὐτὰ τὰ θά;

Οἱ ὑποσχέσεις συνήθως γίνονται μὲ τὸ ἀζημίωτο. Θυμᾶμαι τὸν παπὸύ μου πού θυμόσοφα ἔλεγε: «Τὸ τάξιμο, παιδί μου, δὲν χαλάει σπῆτι, τό... δόσιμο χαλάει». Γι' αὐτὸ μετὰ τὸν καιρὸ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀκολουθοῦν συνήθως φειδωλὲς οἱ πραγματοποιήσεις ἢ καὶ καθόλου. «Ἐἶπα, ξεἶπα». Πολλοὶ μάλιστα ξεπάζονται κιόλας γιὰ τὴν μὴ τήρηση τῶν ὑποσχημένων. Τὸ σύνθημα ρίχνεται: «ὑπόσχεσθε, ὑπόσχεσθε, ὑπόσχεσθε... Ὅσο περισσότερα ὑπόσχεσθε, τόσο λιγότερο θὰ θυμοῦνται τί ὑποσχεθήκατε, καὶ θὰ εἶναι καὶ εὐχαριστημένοι γιὰ τὰ λίγα πού θὰ τοὺς δώσετε. Ὅταν μάλιστα ἔχετε νὰ κάγετε μὲ ἀνθρώπους ἐλλειπτικῆς μνήμης τότε τὸ σύνθημα λειτουργεῖ ἀλάνθαστα».

«Διαβολικὴ» ψυχολογία

Ἄν θελήσουμε τώρα νὰ ἐγκύψουμε γιὰ λίγο στὴν ψυχολογία τοῦ πολλὰ ὑποσχομένου καὶ οὐδὲν δίδοντος τελικὰ ἀτόμου θὰ διαπιστώσουμε,

α) κατά πρώτον λόγον την ήθελημένη υποτίμηση που κάνει τής νοημοσύνης του συναθρώπου του και υπερεκτίμηση των δικών του ικανοτήτων. Αυτός είναι πιδ έξυπνος, ο άλλος δέν θά τον καταλάβει και θά καταπιεί ό,τι θά του προσφέρει. "Επειτα,

β) Ξεκινώντας από συγκεκριμένες ανάγκες του συν-ομιλιτή του του εξάπτει την επιθυμία, τον πείθει ότι ο μόνος ικανός να του παράσχει αυτά που του υπόσχεται είναι αυτός και μάλιστα, αυθωρεί και παραχρήμα θά του δώσει ό,τι κανείς άλλος μέχρι τώρα δέν του έχει προσφέρει. Στη συνέχεια,

γ) θέτει εν άμφιβολία τις υποσχέσεις άλλων προ-σώπων. «Έκεινοι σάς κοροϊδεύουν. Έμείς ποτέ. Αυτά που σάς λέγε δέν πρόκειται να τα πραγματοποιήσουν ούδέποτε!» Σε περίπτωση που άθετεί τις υποσχέσεις του,

δ) έχει πάντοτε έτοιμη την δικαιολογία ότι δέν όφείλεται σ' αυτόν ή άθέτηση των υποσχέσεων' άλλοι φταίνε, συγκεκριμένοι επώνυμοι και άνωνυμοι, ιδιαί-τερα άγώνυμοι.

Σ' όλα αυτά τολμώ να υποστηρίξω ότι υποκρύπτε-ται μία δ ι α β ο λ ι κ ή ψυχολογία που την συναγ-τάμε τόσο στο τρίτο κεφάλαιο τής Γενέσεως όπου και ή δοκιμασία και πτώση των πρωτοπλάστων όσο και στην διήγηση για τους πειρασμούς του Κυρίου και τή νίκη Του κατά του διαβόλου (Ματθ. δ' 1-11). Και στις δύο περιπτώσεις ο διάβολος έμφανίζεται σαν πραγματευ-τής χωρίς πραιμάτεια, σαν ξενοδόχος χωρίς ξενοδοχείο. Η τέχνη του συνίσταται στο να εξαπατήσει, να δημιουργήσει άμφιβολίες, να άμφισβητήσει, να υποσχεθεί πολ-λά, να θέσει στην κυκλοφορία νόμισμα χωρίς αντίκρυ-σμα, προτάσεις βραχυπρόθεσμων λύσεων που τελικά

βραχυκυκλώνουν τους πρωτοπλάστους και τους απογό-νους τους ή γίνονται άντιληπτές από τον Ίησού ο δ-ποίος και τις άπο - καλύπτει. Στις μεθοδείες άντιπαρα-θέτει την δρθή εκτίμηση των καταστάσεων και των ά-ναγκών και την άναγωγή τους στην πραγματικότητα με την υπέρβαση των φαντασιώσεων. Άξίζει πραγμα-τικά μία μελέτη των δύο κομματιών τής Άγίας Γρα-φής που άναφέραμε κάτω από το πρίσμα των άπατη-λών υποσχέσεων και τής ο ρ θ η ς ά ν τ ι σ τ ά σ ε ω ς σ' αυτές.

Άντιδράσεις

Γιατί, κάποτε οι άνθρωποι, άπογοητευμένοι από την κοροϊδία και την μη άνταπόκριση υποσχέσεων και τηρήσεως, άγανακτούν, άντιστέκονται και άντιδρούν. Οι άντιδράσεις τους μπορεί να ποικίλουν.

Μία π ρ ώ τ η δξεία άντίδραση είναι να τιμω-ρήσουν όταν μπορούν όλους εκείνους που υποσχέθηκαν και δέν τήρησαν τον λόγο τους. Κάτι τέτοιο έχουν πολ-λές ευκαιρίες να το κάνουν, σε πολλά επίπεδα και με-ρικές φορές πολύ επιθετικά.

Μία δ ε ύ τ ε ρ η άντίδραση συνίσταται στο κι αυτοί να δίνουν υποσχέσεις και να μη τις τηρούν. Μι-μούμενοι τους τα πρώτα φέροντας, άκαλουθούν το κακό παράδειγμα τους. «Έτσι το είπα, έσύ το πίστεψες;» άκουμε να λέγεται συχνά. Η άντι - αγωγή σε πλήρη δόξα.

Παλιότερα γνωρίζαμε, ότι το πάν στη σχέση γο-νέων - παιδιών ήταν να μπορέσει ο γονιός να άπο-σπάσει την υπόσχεση του παιδιού ότι δέν θά κάνει κάτι κακό ή ότι θά κάνει κάτι καλό. Το παιδί δεσμευόταν και υποχρεωνόταν να τηρήσει την υπόσχεσή του. Το

ίδιο όμως δεσμευόταν κι ο γονιός, έστω κι αν αυτή ή υπόσχεση στην διαπραγματέυσή του με τὸ παιδί πρό- διδε ένα είδος συναλλαγής.

«Ήξερα, ότι άμα υποσχόταν κάτι, θα τὸ έκανε, έστω κι αν αυτό μπορεί φαινομενικά νά φαινόταν μειω- τικό του κύρους της», μου έμπιστευόταν φίλος, όταν θυμόταν, μεγάλος παιά, τή σχέση του με τή μητέρα του.

«Άρκει νά τὸ υποσχεθεί, τότε θα τὸ κάνει σίγουρα. Δέν έχω καμιά άμφιβολία. Ὁ λόγος του είναι συμ- βόλαιο», μου έμπιστευόταν ένας φίλος για τὸ φίλο του. «Αν δέν τό κάνει, αυτό σημαίνει ότι πραγματικά θρί- σκεται σέ άδυναμία». Ὅπου υπάρχει ειλικρινής πρό- θεση εκ μέρους τοῦ επαγγειλαμένου, σέ περίπτωση ά- δυναμίας του νά εκπληρώσει τήν υπόσχεση, ὁ δεχθείς τήν υπόσχεση έχει τήν διάθεση νά δείξει κατανόηση και νά τοῦ παραχωρήσει περίοδο χάριτος.

Αυτή ή άμοιβαία έμπιστοσύνη οικοδομεί τις σχέσεις τῶν ανθρώπων. Ἀπεναντίας ή διάψευση τῶν υποσχέ- σεων όχι μόνο απογοητεύει αλλά οδηγεί στην αντα- πόδοση τῶν ἴσων και μεγαλύτερων και μάλιστα πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση και όχι μόνο πρὸς τήν ένοχη πλευ- ρά. Ὁ άπαξ ή πολλάκις εξαπατηθείς εξαπατᾶ και ὁ ἴδιος κατ' εξακολούθηση. Οἱ ανθρώπινες και οἱ κοινω- νικές σχέσεις τινάζονται τότε στὸν αέρα.

Ὁ τρίτος τρόπος

Γι' αυτό και ὀρισμένοι, παρὰ τήν δίκαιη ὀργή και άγανάκτηση αντιδρῶν μ' έναν τρίτο διαφορετικό τρόπο. Αυτό πὸς υποσχονται θα τὸ τηρήσουν. Γνωρί- ζοντας τή διασάλευση τῶν σχέσεων από τή μη τήρηση τῶν υποσχέσεων διακινδυνεύουν αυτοί μόνοι, με συνέ- πεια ακόμα και νά τούς εἰρωνεύτοῦν γι' αυτό, νά κρα-

τᾶνε τις υποσχέσεις τους. Παίρνουν όμως κάποια «ά- σφαλιστικά» μέτρα, αν μπορούμε νά τὰ ὀνομάσουμε έτσι.

Δέν υποσχονται άφειδῶς, ειδικά- ρως - άκαιρως, άριστερά - δεξιά. Αυτό όμως πὸς θα υποσχεθοῦν θα τὸ τηρήσουν. Πριν όμως υποσχεθοῦν κάτι ὀπολογίζονται τις συνέπειες. Μπορώ ή δέν μπορώ νά φέρω εις πέρας τήν υπόσχεσή μου; Τὸν λόγο πὸς θα δώσω μπορώ νά τὸν τηρήσω; Ὅταν δίνω τὸ χέρι μου στὸν άλλο, χειρονομία δηλωτική τῆς συμφωνίας, συλλογίζομαι αν θα μπορώ νά δίνω χεἶρα βοηθείας ή θα σηκώνω σέ λίγο και τὰ δυὸ μου χέρια ψηλά, ση- μάδι άδυναμίας νά ολοκληρώσω τήν συμφωνία μου;

Τοῦς διακρίνει ή διακρίση προ- σῶπων και καταστάσεων. Θέτουν μία σειρά έρωτημά- των στά ὁποῖα είναι ὀποχρεωμένοι νά άπαντήσουν εκ τῶν προτέρων.

Πότε ὀπόσχομαι; Σέ ποιὸν ὀπόσχομαι; Τί ὀπόσχο- μαι; Πὸς θα εκπληρώσω τήν υπόσχεσή μου; Γιατί τὸ ὀπόσχομαι; Και άλλα παρόμοια έρωτήματα.

Ξεκινῶν από μία συναίσθηση εὐθύνης ὅτι αυτό πὸς υποσχονται πρέπει και νά τὸ εκπληρώ- σουν. Δέν θεωροῦν αὐτοῦτο ὅτι μποροῦν νά τὰ κάνουν ὅλα. Κινῶνται στά ὄριά τους πὸς φροντίζουν νά τὰ γνωρίζουν. Ἡ αὐτογνωσία άποτελεἰ κανόνα άπαραβάτο για νά λειτουργήσει τὸ διώνυμο υπόσχεση - τήρηση και νά μάθουμε τὰ μέτρα μας: γιατί άλλως θα ὀποσχωμάστε τὰ πάντα με κίνδυνο ν' απογοητεύ- σουμε τούς πάντες. Γνωρίζουν εν τούτοις ὅτι ὀποιαδή- ποτε υπόσχεση για νά τηρηθεί έχει ανάγκη από κά- ποιες έγγυήσεις και από βοήθεια.

Τὸ Πρότυπο πού δὲν ἀπογοητεύει

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὸ ὕψος τῶν ὑποσχέσεων. Μόνον Ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ ὑπόσχεται καὶ νὰ τηρεῖ, νὰ ὑπόσχεται καὶ νὰ ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὴν τήρηση τῶν ἐπαγγελιῶν Του. «Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος» (διότι εἶναι πιστὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὰς ὑποσχέσεις, Ἑβραῖους ι' 23). Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας ὑποσχόμενος Θεός, ἕνας Θεὸς τῶν ὑποσχέσεων, ὑποσχέσεων πού τηρεῖ. Ἐμεῖς μποροῦμε μὲ τὴν πίστη νὰ πετυχαίνομε τὴν πραγματοποίηση τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεοῦ («διὰ πίσεως... ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν», Ἑβραῖους ια' 33).

Μποροῦμε ἀκόμα μὲ τὴ δική Του δύναμη καὶ βοήθεια νὰ τηροῦμε ὑποσχέσεις πού δίνουμε καὶ οἱ ὁποῖες εἶναι σύμφωνες μὲ τὸ θέλημά Του. Ἄν ἔχουμε ἀνάγκη τὴ δύναμή Του καὶ τὴ βοήθειά Του γιὰ νὰ φέρομε εἰς πέρας τὶς ὑποσχέσεις μας, πολὺ περισσότερο ἔχουμε ἀνάγκη τὸ Παράδειγμα Του, παράδειγμα ἐνδὸς Θεοῦ πού ὑπόσχεται καὶ κρατᾷ τὸ λόγο Του, τηρεῖ τὶς ὑποσχέσεις Του.

Ἀξίζει πραγματικὰ τὸν κόπο μιὰ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὑπ' αὐτὴν τὴν ὀπτική γωνία*. Τὶ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς καὶ δὲν πραγματοποιήθηκε ἢ δὲν θὰ πραγματοποιηθεῖ; Μὲ διαδοχικὲς προσεγγίσεις πλησιάζουμε τὶς ἐπαγγελίες Του.

Τὶς μέρες αὐτὲς ξαναζοῦμε μὲ χαρὰ τὴν ἀποστολὴ στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πατρὸς ἐκ μέρους τοῦ Ἀναστάντος καὶ Ἀναληφθέντος Κυρίου μας, τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε» (Ἰουδα κδ' 49, Πράξεις β' 33). Μόνον πού χρειάζεται τὰ μάτια μας νὰ

βλέπουν καὶ τ' αὐτιά μας ν' ἀκούνε. Γι' αὐτοὺς πού ξέρουν νὰ βλέπουν καὶ ν' ἀκούνε ἡ ἐπαγγελία ἔγινε δωρεὰ. Χρειάζεται, λοιπόν, ἔχι μόνον νὰ βλέπουμε τὶς ἀθετημένους ὑποσχέσεις πού μᾶς ἀπογοήτευσαν καὶ μᾶς ἀπογοητεύουν ἀλλὰ καὶ ὅσες πραγματοποιήθηκαν ἤδη καὶ μᾶς χαροποιοῦν!

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἡ ὑπόσχεση τοῦ Πατέρα.
Σχέδιο τοῦ Κώστα Μαργέλη.

* Συνιστῶ στοὺς ἀναγνώστες νὰ μελετήσουν μὲ πολλὴ προσοχὴ τὸ λήμμα «ἐπαγγελίες» στὸ Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας, ἔκδοση τοῦ «Βιβλικοῦ Κέντρου Ἄρτος Ζωῆς», Ἀθήνα 1980, στήλες 380 - 385. Θὰ ἔχουν μιὰ πανοραμικὴ διαχρονικὴ σύνθεση τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγίας Γραφῆς πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ὑπόσχομαι... ὅτι ἡ ὠφέλειά τους θὰ εἶναι μεγάλη ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι αὐτῆ.

ΠΟΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΡΕΙΕΣ

Ἐπίκαιροι προβληματισμοί

Ἡ πορεία και τὰ χαρακτηριστικά της

Ἡ ἐποχή μας, κατεξοχήν ἐποχή μαχητικῶν διεκδικήσεων τῶν ὀποιωνδήποτε δικαιωμάτων, χρησιμοποιεῖ ποικιλία τρόπων προβολῆς τους και διαμαρτυρίας. Συγκεντρώσεις μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων, καταλήψεις χώρων, πορείες κ.τ.τ. Χαρακτηριστική, ὅμως, ἐκδήλωση εἶναι ἡ πορεία.

Πορεία, ἀπὸ κάποιο σημεῖο πὸ ἔχει ὀρισθεῖ ὡς ἀφετηρία ἐκκινήσεως στὸ ὁποῖο δίδονται οἱ κατάλληλες ὁδηγίες, μέσῳ μιᾶς καθορισμένης διαδρομῆς, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ στὸ τέρμα και ἀκολουθεῖ ἢ διάλυση ἀφοῦ ἐπιδοθοῦν σὲ συγκεκριμένο παραλήπτη ψηφίσματα, αἰτήματα. Ὑπουργεῖα, Βουλὴ, Πρεσβεῖες, Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, πλατεῖες, εἶναι συνήθως τέρματα ἢ και ἀφετηρίες τέτοιων πορειῶν. Κάθε κατηγορία πολιτῶν, ἐργάτες, ὑπάλληλοι, φοιτητές, χρησιμοποιοῦν τὸ πρόσφορο αὐτὸ μέσο προβολῆς τῶν αἰτημάτων τους γιὰ νὰ καταστήσουν σαφῆ τὴ βούλησή τους γιὰ τὴ συνέχιση και τὴ δικαίωση τοῦ ἀγῶνα τους.

Ἡ πορεία δείχνει μία δυναμικὴ κατάσταση. Δὲν εἶναι στατική. Οἱ ἄνθρωποι πὸ τὴν ἀπαρτίζουν θέλουν νὰ φανερώσουν ὅτι δὲν εἶναι σὲ προθέσεις τους μιὰ παθητικὴ στάση ἢ και ἀντίσταση. Ἦδη ξεκινοῦν ἐνεργητικά γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῶν στόχων τους. Κινοῦν τὰ πόδια τους σὲ πορεία, ἀλλὰ και τὰ χέρια τους εἴτε μόνον τους σὲ διάφορα σχήματα και μορφές εἴτε ἀνεμίζοντας σημαῖες, πανῶ μὲ συνθήματα οὕτως ὥστε οἱ παραπορευόμενοι νὰ θαυμάζουν τὴν ζωντάνια τοῦ μετακινουμένου πλήθους. Γιατὶ σὲς ἐκδηλώσεις αὐτὲς λαμβάνει μέρος κόσμος και λαός. Ἀσφαλῶς ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἀρκοῦνται στὰ γραπτὰ πὸ περιφέρουν, χρησιμοποιοῦν προφορικὰ συνθήματα, κραυγὲς ρυθμικὰ ἐπαναλαμβανόμενες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν.

Ἡ ὅλη εἰκόνα πὸ δημιουργεῖται θέλει νὰ πείσει γιὰ τὴ δυναμικὴ, ἐνεργητικὴ, ἐπίμονη διεκδίκηση τῶν αἰτημάτων. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἐντύπωση πὸ δίδεται ἢ πορεία θὰ χαρακτηριστεῖ μετὰ ταῦτα ὡς ἔντονη, χλιαρὴ, ὑποτονικὴ, μαζικὴ, ὀλιγάριθμη. Οἱ ἐκτιμήσεις πάντως ποικίλουν και διχάζονται. Οἱ διοργανωτές, οἱ ἀποδέκτες, τὰ ὄργανα τῆς Τάξεως, ὁ φιλικὰ ἢ ἐχθρικὰ προσκεῖμενος Τύπος δὲν συμφωνοῦν πάντοτε ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴ και τὸν παλμό. Πολλὲς φορὲς ἢ πορεία διασπᾶται ἀπὸ ἀντίπαλες ὀμάδες, τερματίζει εἰρηρικὰ ἢ ἐκτρέπεται σὲ ἀσχημίες πὸ ἀποδίδονται σὲ ἐγκάθετους, ἢ και ἀναρχικούς, πὸ οἱ ὀμάδες περιφρούρησης δὲν μπόρεσαν νὰ συγκρατήσουν ἢ και οἱ ἴδιοι πὸ συμμετεῖχαν δὲν μπόρεσαν ν' αὐτοσυγκρατηθοῦν.

Σὲ ὅλους μας εἶναι λίγο πολὺ γνωστὰ αὐτὰ πὸ ἀνέφερα πιὸ πάνω, ἄλλοι ἐγκρίνουμε, ἐπιδοκιμάζουμε ἢ ἀποδοκιμάζουμε, συνιστοῦμε ἢ ἀποτρέπουμε, παίρνουμε θέση ἢ ἀποφεύγουμε νὰ διατυπώσουμε τὴν γνώμη μας. Συμφωνοῦμε μὲ τὴν σκοπιμότητα ἢ ἀμφισβητοῦμε τὴν χρησιμότητά τους.

Ταυτίσεις ιδιότυπες

Ἄλλες φορές, σὲ ὥρες πιδ ἤσυχες, ὥρες περισυλλογῆς, ὁ νοῦς μας, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ποικίλα ἐρεθίσματα ξεμακραίνει, παίρνει ἀπόσταση, παρασύρεται καὶ ἐπιχειρεῖ μὲ τρόπο συνειρμικὸ ἰδιότυπες ταυτίσεις. Ἡ φαντασία στήνει καὶ αὐτὴ ἓνα ἀνάλογο σκηνικό. Σὲ περιπτώσεις μάλιστα, πού ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος ζώντας ἰδιόμορφες καταστάσεις πού ἀφοροῦν στὰ πιδ θαθεῖα ὑπαρξιακά του αἰτήματα θέλει νὰ μεταγράψει στὴν καθημερινότητα αὐτὰ πού ζεῖ σὲ ἐξαιρετικές στιγμὲς σχόλης καὶ ἀδολεσχίας. Ἔτσι ὀρθὸς στὸ κλίτος τοῦ ναοῦ, βιώνοντας τὴν μυσταγωγία τῆς Θείας Λειτουργίας εἰκονίζοντας τὰ Χερουθεῖμ, ἄδοντας τὸν τρισάγιο ὕμνο στὴν ζωοποιὸ Τριάδα, παρατηρεῖ καὶ συμμετέχει σὲ μία μοναδικὴ πορεία. Ἡ Μεγάλῃ Εἰσοδος τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ μία μεγαλειώδη πορεία προβολῆς αἰτημάτων;

Μὲ ἀφορμὴ τὴν προσκόμιση, δωροφορία τῶν τιμίων δώρων στὸ θυσιαστήριο, χωρὶς καμιά «δικαιωματικὴ» διεκδίκηση δικαιωμάτων —γιατί αὐτὰ πού μεταφέρονται εἶναι «σὰ ἐκ τῶν σῶν»—, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς, παίρνουν τὸν δρόμο γιὰ τὴ Βασιλεία, νὰ φτάσουν ὅσο γίνεται πιδ σύντομα στὶς πύλες Τῆς καὶ νὰ ἀποθέσουν τὰ αἰτήματα, ἢ μάλλον τὸ μοναδικὸ αἶτημα, νὰ μᾶς θυμηθεῖ Κύριος ὁ Θεὸς στὴ Βασιλεία Του. Πρότυπο, λοιπόν, «πορείας» ἢ Μεγάλῃ Εἰσοδος!

Μετέχουν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ δωροφοροῦντες, ὁ λαὸς δορυφορεῖ καὶ ὑποδέχεται, ὁ Βασιλέας δορυφορεῖται, Τὸν ὑποδέχονται καὶ ὑποδέχεται ὁ Ἰδιος. Τὰ τιμια δῶρα πού προσκομίζονται εἶναι ἢ θεμελίωση, τὸ

στήριγμα τοῦ αἰτήματος. Βάσει τοῦ καταγγελομένου θανάτου καὶ τῆς ὁμολογουμένης ἀναστάσεως τολμοῦμε καὶ προβάλλουμε τὰ αἰτήματά μας σὲ τόνο ζωηρό: «πάντων ὑμῶν μνησθεῖη Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Ἔβρουμε πού στηρίζομαστε, ἢ πορεία μας ὑποστηρίζεται ἀπὸ δυνατὸ προστάτη. Τὸ «Ἀμήν» λέγεται εὐκτικὰ («γένοιτο»), ἀλλὰ καὶ μὲ κρυφὴ θεβαιότητα. Ἡ ἐπιτυχία τῆς πορείας εἶναι δεδομένη, δὲν πρόκειται νὰ διαταραχθεῖ ἀπὸ ἑτερόκλητα παρεμβαίνοντα στοιχεία. Οἱ στιγμὲς εἶναι συγκλονιστικές. Παρὰ τὸ ἱεροτελεστικὸν τῶν κινήσεων, ὁ θηματισμὸς δὲν χάνει τὴν ζωηρότητά του, ἢ φωνὴ ὑψώνεται: «πάντων ὑμῶν μνησθεῖη...», ἢ κραυγὴ πρέπει νὰ φθάσει ὑψηλά. Ὅταν ἢ «πορεία» καταλήγει μπροστὰ στὸ Ἱερὸ Βῆμα, ἐκεῖ ἐκτίθενται καὶ ἄλλα πιδ λεπτομερειακά αἰτήματα.

Συγκρίσεις

Ἀπὸ τότε πού συνειδητοποίησα τὴ Μ. Εἰσοδο ὡς μιὰ πορεία παράλληλη (!) πρὸς ἄλλες πορείες, διαβλέπω ἀκόμα πιδ πολὺ τὴ σοβαρότητα τοῦ ἐγχειρήματος μιᾶς πορείας καὶ ἐπισημαίνω τί θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει μιὰ πορεία στὸν τύπο τῆς Μ. Εἰσοδου. Παρὰ λάσσοντας μάλιστα μιὰ φράση, πού λίγες μέρες μόλις πρὶν ἀκούστηκε στὸν εὐρωπαϊκὸ ὀρίζοντα καὶ ἔδωσε τόσες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον, διερωτῶμαι καὶ ἐγὼ «γιατί ἐκεῖ πού μπορεῖ νὰ ὑπάρχει φῶς θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει σκοτάδι;» Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς ἀνάμεσά τους, δὲν ὑπάρχει τέλεια ἀντιστοιχία.

Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ζητᾶμε νὰ μὴ ξεχάσουν τὰ αἰτήματά μας. Στὴ μί α ἢ στάση εἶναι ἀπαιτητική. Στὴν ἄ λ η εὐκτήρια - παρακλητική. Στὴ

μία υπάρχουν έγγραφοι, υποσχέσεις που θα τηρηθούν. Στην άλλη επικρατεί άβεβαιότητα. Στη μία υπάρχει παρά την ανησυχία, ειρήνη. Στην άλλη επιθετική διεκδίκηση που δεν αποκρύπτει πάντοτε και κάποια στοιχεία εκδίκησης. Στη μία υπάρχει ελεύθερη συμμετοχή και ακολουθία («εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν», Ματθαίου ιστ' 24)!. Στην άλλη πολλές φορές την ανάγκη φιλοτιμίας ποιούμενοι τρέχουμε αναγκαστικά και υπό πίεση.

Με τις πάρα πάνω διαπιστώσεις δεν θεωρούμε ότι εξαντλούμε τὰ περιθώρια συγκρίσεων. Έχουμε ακόμα μέσα μας ένα αίσθημα μετάδοσης σέ... άλλο γένος. Μπορεί μία πολιτική, πολιτιστική, συνδικαλιστική, ειρηνιστική ή άλλη πορεία να συγκρίνεται με την Μεγάλη Εξοδό; Κι αυτή να «τυποποιεί» κάθε άλλου είδους πορεία; Έκ πρώτης όψεως ή απάντηση που θα δίναμε μπορεί να ήταν και αρνητική. Άν τὸ καλοσκεφθοῦμε, όμως, γιατί να μη μπορεί να είναι και θετική; Ὁ Κύριός μας δεν είναι τύπος και υπογραμμιστός «ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ» (Α' Πέτρου θ' 21); Ὁ Κύριός μας δεν ἐνηθρώπησε για να δείξει την εικόνα τοῦ «κατ' εἰκόνα» (Εἰρηναῖος Λουγδοῦνου)! Δὲν κατέστησε σαφές ὅτι ἡ ἀκολουθία Του συνεπάγεται την ἄρση σταυροῦ (Ματθαίου ιστ' 24, Μάρκου η' 34, Λουκά θ' 23)!

Μία πορεία στὸν τύπο τῆς Μ. Εξοδου είναι πορεία θυσίας, θυμίζει την πορεία τοῦ Γολγοθά, ἕνα δέον. «Ὁὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ» (Λουκά κδ' 26)! Μία πορεία τύπου Μ. Εξοδου δὲν είναι μόνο προβολή τοῦ αἰτήματος να μᾶς θυμηθεῖ ὁ Θεὸς στὴν Βασιλεία του ἀλλὰ πρόκληση να θυμηθοῦμε ἢ να θυμώμαστε καὶ μεῖς τί ἔχει κάνει ὁ

Θεὸς μέχρι τώρα για μᾶς καὶ τί ἔχει ὑποσχεθεῖ να κάνει καὶ τί ἔχουμε ἐμεῖς ὑποσχεθεῖ να κάνουμε!

Στις συνηθισμένες πορείες ξεχνᾶμε τις δικές μας υποσχέσεις, ὑποχρεώσεις. Ἔνα καὶ μόνο αἶτημα πρωταγεῖ. Τί πρέπει να κερδίσουμε ἢ ἀκόμα τί πρέπει να διεκδικήσουμε ἐπίμονα που μᾶς ἔταξαν καὶ δὲν μᾶς τὸ ἔδωσαν. Προβάλλουμε τις δικές μας ἀπαιτήσεις, τις ὑποχρεώσεις τῶν ἄλλων. Χάγεται ἡ ἀμοιβαιότητα, μειώνεται πολλές φορές καὶ ἡ ὑπευθυνότητα.

Ἀπαραίτητη διευκρίνηση

Γιὰ να γίνουν ὅμως ὅλα τὰ πὶν πάνω κατανοητὰ καὶ να μὴ θεωρηθεῖ ὅτι ἀντι-παρερχόμεθα τὰ προβλήματα μεταθέτοντας σὲ ἄλλο ἐπίπεδο τὴ λύση τους — με διάθεση μάλιστα, ἂν ὄχι καὶ ἐσκεμμένη... πρόθεση χρονοτριβῆς, ἀναβολῆς καὶ ματαίωσης — είναι ἀνάγκη να ἀντιληφθοῦμε τὴ βαθειὰ σχέση που ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ἑορταστικὸ καὶ τὸ καθημερινό, ἀνάμεσα στὸ λειτουργικὸ καὶ τὸ πραγματικὸ. Συνήθως ἀντιπαράθετουμε αὐτὰ τὰ δύο ὡς ἀντίθετα. Δὲν είναι ὅμως ἀντίθετα, οὔτε καὶ ἐπέρχεται ἀπλῶς κάποια «σύμπτωση τῶν ἀντιθέσεων» στὴ Θ. Λειτουργία, στὸν λειτουργικὸ χρόνο, σὰν ἡ σύμπτωση αὐτὴ να ἦταν μιὰ ἀπλὴ «εἰρηνικὴ συνύπαρξη» χωρὶς βαθύτερη οὐσιαστικὴ σχέση. Ὁχι, δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Ἐκεῖνο που γίνεται είναι ὅτι τὸ καθημερινὸ μπορεί καὶ ἀποκαλύπτεται στὴν μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωση που ἤδη ἔχει ὑποστεί, ἀπο-καλύπτεται «ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ» (πρὸλ. Μάρκου ιστ' 12)!. Λειτουργεῖ δηλαδὴ στὸν τύπο ἢ σύμφωνα με τοὺς τύπους που ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰσήγαγε με τὴν «Μικρὴ» ἢ τὴν «Μεγάλῃ» ἐξοδό Του στὸν κόσμο. Οἱ μικρὲς ἢ μεγά-

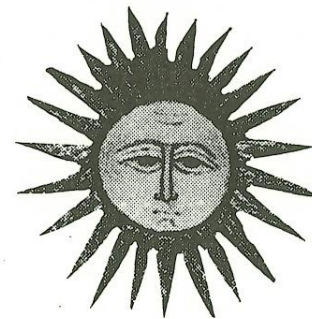
λες εἴσοδοι (ἢ καί... ἔξοδοι) στήν Λειτουργία ἐπαναλαμβάνουν τίς δικές Του ἐπίγειες εἰσόδους. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι κατ' αὐτές προπορεύεται τὸ Εὐαγγέλιο καί τὰ τίμια δῶρα πού σέ λίγο θά μεταβληθοῦν σέ τίμιο σῶμα καί σέ τίμιο αἷμα Του.

Οἱ πιστοὶ συμμετέχοντας σ' αὐτές παραδειγματίζονται γιά τὸ πῶς πρέπει νά ζοῦν τίς ὅποιες πορεῖες τους, τίς ὅποιες εἰσόδους καί ἐξόδους τους. Ἡ Θ. Λειτουργία ἀναλαμβάνοντας τὸ καθημερινό, τὸ προσλαμβάνει μεταμορφώνοντάς το καί μᾶς ὑποδεικνύει τίς μεταμορφώσεις πού πρέπει νά ἀκολουθήσουν στή ζωή μας. Ἡ Θ. Λειτουργία καί ὁ κατ' αὐτήν θιούμενος λειτουργικός χρόνος εἶναι ἡ προναμιούχος ἐκείνη στιγμή πού μᾶς δείχνει τί μπορεί νά συμβεῖ ὅταν λάβουμε σὰ σοβαρὰ υπόψη αὐτὰ πού διαδραματίζονται ἐκεῖ μέσα. Τὸ ἐκεῖ καί τότε, ἔχοντας γίνει ἐδῶ καί τώρα, παρ' ὅλους τοὺς ὑφιστάμενους περιορισμούς μπορεί νά μεταφερθεῖ καί νά μετατεθεῖ. Ἐδῶ δὲν ἰσχύει τὸ ἀμετάθετον... Ὅχι χωρὶς λόγο στὸ τέλος τῆς Θ. Λειτουργίας ὁ χορὸς ψάλλει: «**Εἰ δ ο μ ε ν** τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, **ἐ λ ἄ θ ο μ ε ν** πνεῦμα ἐπουράνιον, **ε ὕ ρ ο μ ε ν** πίστιν ἀληθῆ». Αὐτὰ δὲν ἐπιτελοῦνται στὸ χῶρο τοῦ φανταστικοῦ. Εἶναι πραγματικά, εἶναι ἀληθινά. Ἡ Θ. Λειτουργία τὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν λήθη, μᾶς τὰ θύμισε. Ἀπὸ ἐδῶ καί πέρα, δική μας ἡ εὐθύνη. Ἡ μετάπλαση στίς ποικίλες καταστάσεις τοῦ καθημερινοῦ δὲν εἶναι εὐκόλη. «**Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν**».

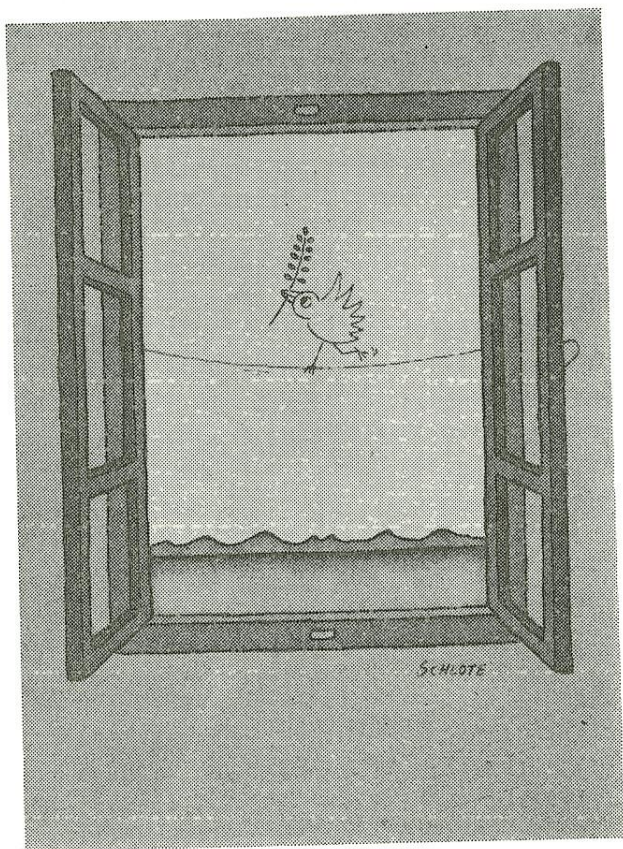
Ἡ ἔξοδος εἶναι ἀναγκαία. Ἀναγκαία ὅσο καί ἡ εἴσοδος. Ἡ ζωή μας ἄλλωστε εἶναι **ἐ ν α σ υ ν ε χ ἔ ς** εἰσόδων καί ἐξόδων, ἐξόδων καί εἰσόδων, πού τὸ διαμορφώνουν διάφορα γεγονότα. Πορεῖες καί στάσεις, ἀναμονές καί ἐκπληρώσεις προσδοκιῶν ὅταν ἔρχε-

ται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Ἄς ἐξέλθουμε, λοιπόν, τώρα καί ἄς ἀναμείνουμε τὴν ἔλευση καί ἐπιδημία τοῦ «**νέου παιδίου**» πρὸς ἡμᾶς. Πρὸς τὸ σημεῖο ἐκείνο δὲν πορευόμαστε μόνοι. Ὑπάρχει διασταύρωση πορειῶν, μάγοι μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι, ἄγγελοι κατέρχονται καί δοξολογοῦν, ποιμένες ἔρχονται σπεύδοντες. «**Ἐγκαίρως σπεύσωμεν ἐν σπουδῇ...**» καί ὅλοι ἡμεῖς.

Καλὰ Χριστούγεννα!

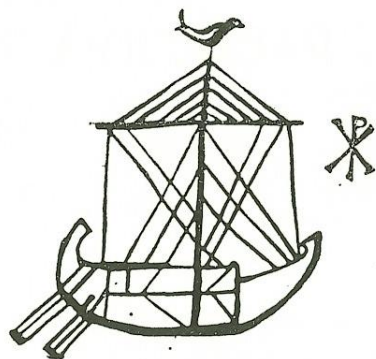

Ὁ «ἥλιος» προέρχεται ἀπὸ καρτοβλα τοῦ Μουσείου Μπενάκη (κέντημα 19ου αἰώνα).

«Και ἐπὶ γῆς εἰρήνη!»
Σκίτσο τοῦ W. Schlote γιὰ τὸν Oxfam.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συνεργασίας μου μὲ τὸ περιοδικὸ θεώρησα τὴν στήλη ἀπὸ τὴν ὁποία ἀρθρογραφῶ ὡς ἓνα ἔθιμα ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς σεβαστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς ἐφημερίους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀναγνώστες τοῦ «Ἐφημερίου». Πολὺ συχνά, μὲ ἀφορμὴ διάφορα θέματα τῆς πομπαντικῆς ἐπικαιρότητας ἢ ἀναγκαιότητας ἔκανα ἔκκληση γιὰ ἀνταπόκριση καὶ συμβολὴ τους ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς μαχαμένης πομπαντικῆς πράξεως. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ἀνταποκρίθηκαν σ' αὐτές μας τίς προσκλήσεις. Ἀπαντήσεις τους ἢ συνεργασίες τους δημοσιεύσαμε κατὰ καιροὺς εἴτε μὲ ἀφορμὴ τίς ἔρευνες «Σχεδιάγραμμα πνευματικῆς γεωγραφίας», «Πρεσβυτέρους τοῦ καιροῦ μας», «Ἑβδομάδα ἱερατικῶν κλήσεων» εἴτε μὲ ἄλλες εὐκαιρίες (πομπαντικὲς ἐπισκέψεις κλπ.).

Σήμερα θὰ ἤθελα νὰ κάνω λόγο γιὰ μιὰ ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία ποὺ συντελέστηκε μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐννοια τοῦ «θεραπευτικὸ τοῦρισμοῦ» ποὺ προβάλλαμε τελευταία*. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω, ἡ ἰδέα αὐτή, ποὺ καλλιεργεῖται ἐντατικὰ σὲ πολλὲς Ἰ. Μητροπόλεις καὶ Ἐνορίες, βρῆκε εὐμενῆ ἀπήχηση ὡς πρὸς μιὰ συστηματικότερη ἀντιμετώπισή της.

Ἡ πομπαντικὴ τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, ὁ προσκυνηματικὸς θεραπευτικὸς τοῦρισμός, τὰ προσκυνηματικά

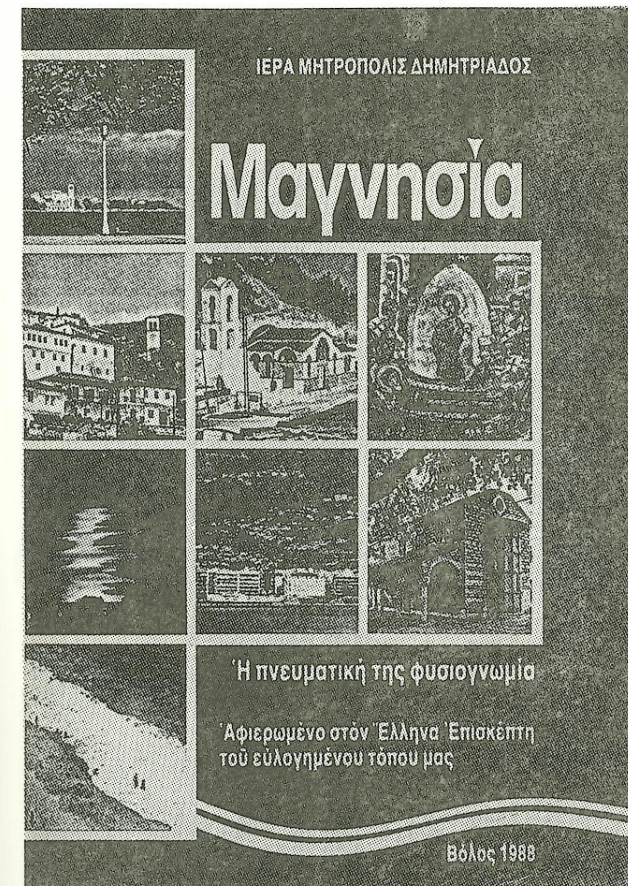
ταξίδια ή οι ιερές αποδημίες απασχολούν έντονα μεμονωμένους ποιμένες και την διοικούσα Έκκλησία. Στις σύγχρονες ανάγκες προσπαθούν ν' ανταποκριθούν προβάλλοντας παραδοσιακούς θησαυρούς με επίκαιρο τρόπο. Μέρимνά τους δὲν εἶναι μία «μουσειακή» συντήρηση ἀλλὰ μία ζωντανή ἐνεργοποίηση καὶ προβολή ἐκείνου τοῦ ὁποῖου αἰσθάνονται ὡς ἄγρυπνοι θεματοφύλακες.

Ἕνα πρῶτο παράδειγμα

Ὁραῖο παράδειγμα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση θεωρῶ τὴν ἔκδοση τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δημητριάδος «Μαγνησία: Ἡ πνευματικὴ τῆς φυσιογνωμίας» Βόλος 1988, 32 σ. Πρόκειται γιὰ ἕνα τεῦχος «ἀφιερωμένο στὸν Ἑλληνα Ἐπισκέπτη τοῦ εὐλογημένου τόπου μας». Ὑλοποιεῖ τὴν ἰδέα ἐνός «τ ο π ο λ ο γ ί ο υ» ὅπως εἴχαμε χαρακτηρίσει τοὺς τοπικοὺς ὁδηγούς γιὰ τὶς ἐπὶ μέρους Ἱ. Μητροπόλεις ποὺ θρῖσκονται στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια.

Μὲ κείμενα τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χρῆστο Ὁδύλοῦ καὶ ἐπιμέλεια ἐκδόσεως τοῦ ὑπευθύνου τοῦ Γραφείου Ποιμαντικῆς Παραθεριστῶν Πρωτοπρεσβυτέρου π. Θωμᾶ Συνοδινῶ καλωσορίζει τὸν ἑλληνα ἐπισκέπτη στὴν Μαγνησία. Τὸν εἰσάγει στοὺς μυθικοὺς καὶ προϊστορικοὺς χρόνους (σ. 4 - 5), τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους καὶ ἀναφέρεται στὰ κατοπιναῖα χρόνια (σ. 7). Μιλᾷ γιὰ τὴν ἑλληνορθόδοξη παράδοση (σ. 8), τὰ μοναστήρια (σ. 9 - 11), τὰ ἱερά προσκυνήματα (σ. 12), τὶς πλησιορίτικες Ἐκκλησίες (σ. 13 - 15), τὰ γραφικὰ ἐκκλησάκια (σ. 15), τοὺς τοπικοὺς ἁγίους (σ. 16 - 17). Στὴ συνέχεια κάνει λόγο γιὰ μορφές ποὺ ἐγέννησεν ὁ τόπος (σ. 18 - 19), γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὸ Βόλο

(σ. 20 - 25) γιὰ τὶς Ἐκκλησίες τοῦ Βόλου (σ. 26 - 28) καὶ γιὰ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς (σ. 29). Στὸ τέλος προσκαλεῖ τὸν ἐπισκέπτη ν' ἀξιοποιήσει τὶς πνευματικὲς εὐκαιρίες ποὺ τοῦ προσφέρονται τὸ καλοκαίρι καὶ

δίδει χρήσιμες διευθύνσεις και ωράρια λειτουργίας υπηρεσιών και αρχαιολογικών χώρων.

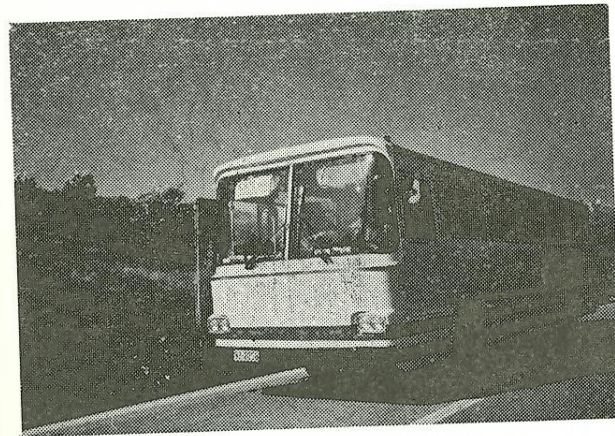
Πλούσια εικονογραφημένο και όμορφα έκτυπωμένο προδιαθέτει τον παραλήπτη για μια επιτόπια άπλανη περιπλάνηση στην Μαγνησία που τον προσελκύει ως μαγνήτης να την επισκεφθεί. Εύχομαι πολύ σύντομα να πλουτισθεί ή διδλοιογραφία μας με τέτοια «τοπολόγια» όλων των Ίερων Μητροπόλεων, τις οποίες και παρακαλούμε να μας γνωστοποιούν τα προϊόντα του κόπου τους.

Ένα άλλο παράδειγμα

Έάν το παράδειγμα που μόλις αναφέραμε ανάγεται στην προετοιμασία που πρέπει να έχουμε κάνει για να υποδεχθούμε τους επισκέπτες μας, ή μεγάλη στιγμή είναι όταν μια ομάδα ξεκινάει για την επίσκεψη με συνείδηση ή και όχι του θεραπευτικού σκοπού. Τι θα συμβεί εκεί, τι καθ' όδόν, τι στην επιστροφή; Όταν θγείς στον πηγαϊμό... δεν γνωρίζεις πάντα τι θα προκύψει. Πολλά μπορεί να προκύψουν. "Αν και σε πολλές περιπτώσεις ο στίχος του ποιητή «ή Ελλάδα όπου και να ταξιδέψεις σε πληγώνει» ευσταθεί, είναι φορές που σε θεραπεύει κιόλας μ' όλα τα θεραπευτικά μέσα που διαθέτει. Όταν μάλιστα κατάλληλος οδηγός μπορεί να οδηγήσει τα βήματά σου προς τα εκεί. Υπάρχουν ευτυχώς πολλές εμπειρίες αυτού του τύπου.

Μια τέτοια εμπειρία μας κατέγραψε σε επιστολή του παλιός μας φοιτητής που υπηρετεί ως έφημέριος στον Ί. Ν. Αγίου Αλεξάνδρου Παλαιού Φαλήρου, ό π. Α θ α ν ά σ ι ο ς Κ α λ ο γ ή ρ ο υ. Μας περιγράφει έναν τρόπο διακονίας και διαποιμάν-

σεως των ένοριτών του τη βοήθεια ενός... πούλμαν που ταξιδεύει και μεταφέρει τους επιβάτες του σ' άλλη γή σ' άλλα μέρη. Η εικόνα της Έκκλησίας που χαρακτηρίζεται από την παράδοση ως «εύπλους ναύς», και «ως κιβωτός σωτηρίας», τηρουμένων των αναλογιών, μετατρέπεται σε ένα πορθμείο (φέρρου - μπώτ) ..., που μεταφέρει όλα αυτά τα πούλμαν που μας φέρνουν έγγύτερα στην θεραπεία και την σωτηρία. Παραθέτουμε δλόκληρο το κείμενο της επιστολής του.

«Οί το φέρον σε φέρε φέρου και φέρε...!»

Ένα πούλμαν που ταξιδεύει...

Προβληματισμένος από τις προτάσεις του επίκουρου καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου για τον θεραπευτικό τουρισμό, που διάβασα στον «Έφημέριο», και τις πολύτιμες ευεργεσίες που παρέχει σε κείνους που ξεκινάνε με πάθος και λαχτάρα, άτομικά ή

ομαδικά, σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, για να γευτούν «της γῆς τὸ χρυσάφι», τίς εὐλογίες πού ἔχουν ἀπομείνει στήν ἔμορφη πατρίδα, θά ἤθελα νά ἀναφέρω μερικά ἀληθινὰ περιστατικά καί συγκεκριμένες ἀποκαλύψεις ἀνθρώπων πού ἔγιναν μετὰ ἀπὸ τέτοια τουριστικά «θεραπευτικά» ταξίδια.

Εἶμαι σέ μιὰ ἐνορία τῆς Ἀθήνας κάπως μεγάλη σέ ἀριθμὸ ἐνοριτῶν. Ἐκκλησιάζονται ὡς συνήθως ἓνα ποσοστὸ γύρω στὸ 30) οἰκάθε Κυριακή. Αὐτὸ εἶναι διαπιστωμένο ὕστερα ἀπὸ ἔρευνα πού ἔγινε στήν ἐνορία μας. Προσέλευση καί μεγάλους ἀριθμούς ἐνοριτῶν ἔχουμε τὰ Χριστούγεννα καί τὸ Πάσχα, «γιατὸ καλὸ». Μάλιστα κοινωνᾶνε κιόλας τῇ Μ. Πέμπτῃ γιατί ἔτσι συνηθίζεται. Ὅλοι ὅσοι ἔρχονται στήν Ἐκκλησία, καί αὐτὸ διαπιστωμένο, εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοί. Πολὺ σπάνια νά γνωρίζονται πέντε ἄνθρωποι μεταξύ τους.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαπίστωση σκέφτηκα πῶς μπορεῖ ἓνας ἱερέας σήμερα νά βοηθήσει νά ἔρθουν περισσότεροί ἄνθρωποι καί νά γνωριστοῦνε μεταξύ τους, νά γίνουν ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ, χριστιανοὶ ἐνοριῖτες.

Χρησιμοποίησα ἀρκετοὺς τρόπους. Δημιούργησα ἓνα κέντρο συναντήσεως μὲ νέους, τελοῦσα ἀκολουθίες κατανυκτικῆς καί συγκέντρωμα κυρίως ἄτομα ἴδιας ἡλικίας κ.τ.τ.

Ἐκεῖνο πού θρῆκα σὰν τὴν καλλίτερη λύση εἶναι ἕνα πούλιμα. Ἐνα αὐτοκίνητο μὲ τέσσερις τροχοὺς καί πενήντα ἀνθρώπους νά πηγαίνει. Ἐνα πούλιμα πού πάει νά συναντήσει τὸ Θεὸ κάπου ἄλλου, ἔξω ἀπ' τὸ γνωστὸ χῶρο, σέ κάποιο ξωκλήσι, σέ κάποιο μοναστηράκι, σέ κάποια Παναγιά, γιὰ μιὰ σύντομη ἀγρυπνία, γιὰ ἓνα κατανυκτικὸ ἑσπερινό, γιὰ μιὰ παράκληση. Αὐτὸ τὸ πούλιμα γίνεται ὁ μέγας πυ-

ρήνας, γίνεται ἡφαίστειο πού θγάζει φωτιές. Ἐκεῖ μέσα γίνεται τὸ θαῦμα, ξεχνιοῦνται τὰ ἐπώνυμα, ξεχνιέται ἡ καταγωγή, ἡ κοινωνικὴ τάξη, ἡ πνευματικὴ διαφορά. Ὅλοι εἶναι ἓνα σῶμα, μιὰ ψυχὴ, ὅλοι νιώθουν ἀδελφωμένοι, χαρούμενοι, εὐτυχημένοι. Ὅλοι τραγουδᾶνε, ὅλοι ψέλνουνε, ὅλοι κοιτᾶνε μπροστὰ καί ἀδημονοῦν νά φτάσουν στὸν προορισμό, στὸν «κρυφὸ τὸν στοχασμό». Βιάζονται νά δοῦνε αὐτὸ πού πολλές φορὲς συναντοῦσαν καθημερινὰ καί δὲν τοῦ ἔδιναν σημασία. Μέσα σέ ἓνα πούλιμα ὅλα εἶναι ὅπως στήν πρώτη Ἐκκλησία. Κανένας δὲν πεινάει, κανένας δὲν διψᾶει, κανένας δὲν κρυώνει. Ὅλοι εἶναι ἀδελφία.

Μερικὲς σκέψεις ἀποτυπωμένες σέ λίγο χαρτί στὸ τέλος μιᾶς πρόσφατης ἐκδρομῆς στήν Παναγία τὴν Προυσιώτισσα ἀπὸ τοὺς ἐκδρομεῖς εἶναι ἡ καλλίτερη ἀπόδειξη:

«Δὲν θρίσκω λόγια νά περιγράψω τὸ πόσο ἔμορφα ἔνωσα καί τὸ πόσο ὠφελήθηκα ἀπὸ τὸ ἱερὸ προσκύνημα στήν Παναγιά Μητέρα μας. Σᾶς εὐχαριστῶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου γιὰ τὴν εὐκαιρία πού μοῦ δώσατε».

«Αἰσθάνομαι φοβερὴ ἀγαλλίαση πού δὲν ἐκφράζεται μὲ λόγια».

«Στέκομαι μὲ δέος μπρὸς τὴ μεγάλη πνευματικότητα, οἰκειότητα καί ἀπλότητα ἐνὸς ἱερέως πρὸς τὸ ποίμνιό του. Εἶναι τὸ καλλίτερο μέσο μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖ ἓνας πνευματικὸς νά προσελκύσει, νά δώσει θάρρος στὸ ποίμνιό του, νά ἀνοίξει τὴν καρδιά του, νά τὸ νοθεύσει καί νά τὸ ὀδηγήσει καί νά μείνει κοντὰ στὸν Χριστό».

«Ἦταν ὅλα τόσα ὠραῖα, μεστὰ καί ψυχωφέλιμα,

άπλᾶ, ἀπέριττα, ὅσα χρειάζóταν ἡ κουρασμένη μου ψυχὴ».

«Σεβαστέ μου πάτερ... Μᾶς παρεκάλεσες σὲ ἕνα ἄπλῳ χαρτί νὰ γράψουμε τὶς ἐντυπώσεις μας, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ γράψω περισσότερα. Ἄρχίζω μὲ παρατηρήσεις. Δὲν μπορεῖς μόνος σου νὰ καταστρώσεις τὸ πρόγραμμα καὶ νὰ προσπαθεῖς νὰ τὸ φέρεις εἰς πέρας. Δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις τὸν κληρικό, τὸν ἱεροκήρυκα, τὸν ξενοδόχο. Χώρισε τὶς δουλειές, θάλε μας καὶ μᾶς νὰ δουλεύουμε, ἐσὺ ἔχεις αὐριο πάλι λειτουργία. Θέλουμε καὶ ἐμεῖς νὰ συμμετέχουμε δουλεύοντας. Φώναξέ μας ἀπὸ καιρὸ νὰ ἔρθουμε νὰ ὀργανώσουμε μαζὶ τὴν ἐκδρομὴ. Ὅρισε κάποιον νὰ μᾶς ξεναγεῖ, κάποιον ἄλλον νὰ διακονεῖ, ἄλλον νὰ μᾶς ψυχαγωγεῖ. Ὅλοι μαζὶ νὰ ἔχουμε μιὰ ἔγνοια».

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀποκαλύψεις καὶ τὶς ἐκμυστηρεύσεις συντελοῦνται καὶ ἄλλα θαυμαστά. Τὸ βασικότερο εἶναι ἡ εὐκαιρία γιὰ προσωπικὴ συμμετοχὴ στὰ μυστήρια τῆς Ἁγίας μας Ἐκκλησίας. Πάρα πολλοὶ ἀδελφοὶ ἀνοίγονται, ἀνοίγουν τὴν καρδιά τους καὶ ἐξομολογοῦνται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τους καὶ ἄλλοι γιὰ πρώτη φορὰ κοινωνοῦν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. «Στὶς 26.10... γεννήθηκα....., στὶς 12.11... τὸ Πάσχα ἦρθε πιδ νωρὶς ἐφέτος», λόγια κάποιας ψυχῆς πού γιὰ πρώτη φορὰ ἐξομολογήθηκε καὶ κοινωνήσε Σώματος καὶ Αἵματος Χριστοῦ.

Ἵστερα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν εὐλογία, νομίζω πὼς ἀξίζει νὰ δοῦμε, νὰ δοκιμάσουμε καὶ αὐτὸν τὸν τρόπο διακονίας καὶ διαποιμάνσεως τῶν ἐνοριτῶν μας, γιὰ τὸ ἕνα πούλμαν γίνεται πολλὰ, ὅλη ἡ ἐνορία ἕνα κάραδι γίνεται, μιὰ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πού πορεύεται γιὰ τὴ μεγάλη συνάντηση.

Μὲ τὴ χαρὰ στὰ πρόσωπα...

* Τὰ ἄρθρα αὐτὰ σὲ ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ἐφημέριο» δημοσιεύτηκαν μὲ τὸν τίτλο «Θεραπευτικὸς τουρισμὸς» στὶς σ. 55-72 τοῦ τόμου Σύγχρονοι ποιμαντικὸι προβληματισμοί, Ἀθήνα 1988.

Ὁ Προσφοράρης Παντελεήμων

ΤΟΥ π. ΒΙΡΓΚΙΑ ΓΚΕΩΡΓΚΙΟΥ*

—Γιατί με κυνηγᾶς ἂν εἶσαι καλόγερος;

—Δὲν σὲ κυνηγῶ, ἀδελφέ.

—Τί κάνεις ἐδῶ, καὶ γυρνᾶς μιὰ ὥρα γύρω μου; Αὐτὸ δὲν εἶναι κυνήγι;

—Μαζεύω στάχια, ἀδελφέ. Βλέπεις πὼς μαζεύω στάχια στὸ χωράφι.

—Στάχια; Ὁ Πανσέληγος σφίγγει τὸν λαιμὸ τοῦ ἀνθρώπου πὺν ἰσχυρίζεται πὼς εἶναι καλόγερος... Δὲν μπορεῖς νὰ θρεῖς λιγότερο χοντρά ψέματα; Τί νὰ τὰ κάνεις τὰ στάχια; Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς με κυνηγᾶς γιὰ νὰ κερδίσεις ἓνα ἑκατομμύριο.

—Μαζεύω στάχια ἀδελφέ, σὲ βεβαιώνω.

—Γιὰ νὰ τὰ κάνεις τί; Κάνεις δὲν μαζεύει στάχια. Σοῦ χρειάζονται τουλάχιστον τρεῖς μέρες γιὰ νὰ μαζέψεις ἓνα κιλό. Ἄν εἶσαι φτωχὸς μπορεῖς νὰ ζητιανέψεις γιὰ τοὺς σπόρους. Κοστίζουν τρεῖς δεκάρες. Καὶ ὁ πιὸ φτωχὸς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς θὰ σοῦ τίς δώσει. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παιδεύεσαι τρεῖς καὶ τέσσερες μέρες γιὰ κάτι τέτοιο. Λὲς ψέματα.

—Μαζεύω στάχια γιὰ τίς Προσφορές, ἀδελφέ μου, γιὰ τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν. Εἶμαι ὁ μοναχὸς Παντελεήμων, ὁ προσφοράρης στὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας.

—Τὸ μοναστήρι τῆς ἁγίας Παρθένου δὲν ἔχει τρεῖς δεκάρες καὶ πρέπει νὰ στέλνει ἕναν καλόγερο νὰ μα-

ζεύει στάχια στὰ χωράφια ὅπως κάνουν τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ; Λὲς ψέματα καὶ θὰ σὲ σκοτώσω. Γιατί εἶσαι ἐδῶ γιὰ νὰ κερδίσεις τὸ ἑκατομμύριο πὺν δίνουν γιὰ τὸ κεφάλι μου. Ὁμολόγησέ το τουλάχιστον δειλέ! Ὁμολόγησέ το προτοῦ πεθάνεις!

Ὁ Πανσέληγος μιλάει, ἀπειλεῖ καὶ καυχιέται. Σὰν κτῆνος. Γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὸν ἄνθρωπο πὺν εἶναι στὸ ἔλεός του. Τοῦ σφίγγει τὸν λαιμὸ. Ἐχοντας συνείδηση τῆς εὐχαρίστησης πὺν βρίσκει ἀπειλώντας. Ἀπότομα νοιώθει ντροπὴ γιὰ λογαριασμὸ του. Δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι κακός. Νὰ νοιώθει χαρὰ ἐνῶ ἀπειλεῖ με θάνατο ἕναν ἄνθρωπο.

—Πέες μὲν τὴν ἱστορία σου, διατάζει ὁ Πανσέληγος. Σ' ἀκούω. Γιατί θέλω νὰ εἶμαι καλὸς καὶ δίκαιος. Ἀλλὰ ἂν πεῖς ψέματα σὲ σκότωσα. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ πὺν σὲ στείλανε;

—Κάνεις δὲν μ' ἔστειλε ἀδελφέ, λέει ὁ μοναχὸς Παντελεήμων.

—Οἱ χωροφύλακες σ' ἔστειλαν ἢ οἱ χωρικοί; Ποῦ κρύβονται; Πὼς ξέρουν πὼς εἶμαι κρυμμένος στὸ χωράφι; Μὲ εἶδαν; Ἀπάντησε γρήγορα γιατί ἀπὸ τὴν ἀπάντησή σου ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ σου.

—Κάνεις δὲν τὸ ξέρεῖ πὼς εἶσαι ἐδῶ ἀδελφέ. Ἀκόμα κι ἐγὼ δὲν τὸ ἤξερα. Ἦρθα γιὰ νὰ μαζέψω σιταρόσπορους γιὰ τίς προσφορὲς τοῦ μοναστηριοῦ.

—Γιατί δὲν ζητιανεύεις τὸ σιτάρι γιὰ τίς προσφορές, γιὰ τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν μιὰ καὶ στὸ μοναστήρι εἶσατε τόσο φτωχοὶ πὺν δὲν ἔχετε με τί νὰ τὸ ἀγοράσετε. Εἶμασθε ὁ σιτοβολῶνας τῆς Εὐρώπης. Κάνεις δὲν θὰ ἀρνηθεῖ μερικὰ κιλὰ σιτάρι.

—Ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστό, ἀδελφέ. Τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν τοῦ μοναστηριοῦ τὸν φτιάχνουμε μόνοι

μας. Πάντα με στάχυα πού ἐμείς —οἱ μοναχοὶ— μαζεύουμε ἕνα - ἕνα στὰ χωράφια καὶ στοὺς δρόμους... Γιατὶ ἔχει εἰπωθεῖ πὼς τὰ στάχυα τὰ σκορπισμένα στὸν κόσμον, πρέπει νὰ συλλέγονται γιὰ νὰ γίνουν ἕνα μέσα στὸν ἄρτο πού εἶναι ὁ Χριστός. Εἶναι ἡ πολλαπλότητα πού γίνεται ἐνότητα. Εἶναι παράδοση τοῦ μοναστηριοῦ μας νὰ συλλέγουμε τὰ στάχυα γιὰ τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν καὶ νὰ προσευχόμεστε ταυτόχρονα γιὰ νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τοῦ κόσμου σὲ μιὰ καὶ μὴν ἐκκλησία... Ἀκριβῶς σὰν τὰ στάχυα πού μαζεύουμε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων, μέσα στὰ χωράφια, παντοῦ, καὶ πού γίνονται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ στὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν καὶ στὴν ἁγία Τράπεζα. Βλέπεις πὼς δὲν ἦρθα γιὰ σένα. Πρέπει νὰ μὲ πιστέψεις, ἀδελφέ μου.

—Μεγάλωσα σ' ἕνα πρεσβυτέριο, λέει ὁ Πανσέληνος. Δὲν ἄκουσα ποτὲ νὰ λένε πὼς ἔφτιαχναν τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν μὲ στάχυα μαζεμένα ἀπὸ τὰ χωράφια καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους.

—Εἶναι ἀπὸ πλεόνασμα εὐσέβειας καὶ ἀγάπης γιὰ τὸ Χριστό. Ἐνεργοῦμε ἔτσι γιατί καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες μας ἔκαναν τὸ ἴδιο.

—Ἐέρεις ποιὸς εἶμαι ἐγώ; ρωτάει ὁ Πανσέληνος.

—Τὸ ξέρω, ἀπαντᾷ ὁ προσφοράρης Παντελεήμων. Φυσικὰ καὶ τὸ ξέρω. Εἶσαι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Εἶσαι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶσαι ἄνθρωπος. Εἶσαι ἀδελφός μου. Κοιτώντας ἕναν ἄνθρωπο βλέπεις τὸν Θεό... Ὅπως βλέπεις ξέρω τὰ πάντα γιὰ σένα... Τὰ πάντα.

—Καὶ κοιτάζοντας ἐμένα βλέπεις τὸν Θεό, ἔτσι;

—Καὶ θέβαια ἀδελφέ, ὅταν κοιτάζω ἕναν ἄνθρωπο βλέπω τὸν Θεό. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

—Ἐ λοιπόν, δὲν εἶναι ἀλήθεια! λέει ὁ Πανσέληνος (...).

—Ἀκολούθησέ με ἀδελφέ. Ἔλα. Ἄς ἀφήσουμε τίς ὑποφίτες. Εἶναι ἔργο τοῦ διαβόλου.

Ὁ Παντελεήμων, ὁ καλόγερος ὁ προσφοράρης σηκώνει τὸ δεμάτι μὲ τὰ στάχυα πού τῶχε ἀφημένο λίγο πιὸ πέρα. Σκύβει καὶ μαζεύει κάθε στάχυ πού βλέπει μπροστά του. Βρίσκει τὸ δεύτερο δεμάτι ποῦχε μαζέψει τὸ πρῶτ. Προχωράει, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Πανσέληνο καὶ τραγουδάει «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλό».

—Εἶσαι πολὺ φορτωμένος καλόγερε, λέει ὁ Πανσέληνος. Ἄσε με νὰ σὲ βοηθήσω. Θὰ μεταφέρω κι ἐγὼ σιτάρι γιὰ τὰ πρόσφορα, γιὰ τὸν ἄρτο τῶν εὐχαριστιῶν τοῦ μοναστηριοῦ σας. Θὰ γράψετε καὶ τὸ ὄνομά μου στὸ δίπτυχο τῶν νεκρῶν.

—Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλό, λέει ὁ καλόγερος.

Τὰ λόγια του εἶναι σὲ ἄρμονία μὲ τὸν ρυθμὸ τῆς περπατησιᾶς του, μὲ τὴν ἀναπνοή του καὶ μὲ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς του. Εἶναι παλιὰ συνήθεια τῶν μοναχῶν τῆς Ἀνατολῆς νὰ ἐναρμονίζουσαν τὴν προσευχή τους μὲ τίς κινήσεις τοῦ σώματός τους, κυρίως μὲ τὴν ἀναπνοή καὶ τὴν καρδιά, τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὅταν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς στα-

ματούν, μοιάζει να συνεχίζονται από τους χτύπους της καρδιάς και από την πνοή της ανάσας που συνεχίζει να επαναλαμβάνει «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλό». Ἀκόμα κι ὅταν οἱ καλόγεροι κοιμούνται, ἡ ἀνάσα τους καὶ ἡ καρδιά τους επαναλαμβάνουν συνέχεια: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλό»!

Ὅσο προχωροῦν φορτώνουν στοὺς ὄμους τους τὰ δεμάτια πού ὁ μοναχὸς Παντελεήμων ἔχει μαζέψει στὴ διάρκεια τῆς μέρας. Κι ἐκεῖνος καὶ ὁ Πανσέληνος εἶναι φορτωμένοι σὰν τοὺς γαϊδάρους. Ὁ Πανσέληνος εἶναι πολὺ κουρασμένος. Ἀλλὰ βαδίζει μὲ ἱκανοποίηση. Ποτέ, σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, δὲν δούλεψε μὲ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Ἀπὸ πρακτικῆς πλευρᾶς πρόκειται γιὰ μιὰ δουλειὰ μὲ πενιχρότατη ἀμοιβή. Μὲ λίγες δεκάρες ἀγοράζει κανεὶς ὅλο τὸ σιτάρι πού μπορεί νὰ βγάλει ἀπ' αὐτὰ τὰ δεμάτια. Εἶναι παράλογο νὰ δουλεύεις ὅλη μέρα, τρέχοντας μέσα στὰ χωράφια, σκύβοντας καὶ μαζεύοντας κάθε στάχυ καὶ μεταφέροντας ὕστερα τὰ δεμάτια στὴν πλάτη σου σὲ ἀπόσταση χιλιομέτρων. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς πραγματικότητας καὶ τῆς χρησιμότητας, αὐτὴ ἡ ἀπασχόληση εἶναι σκέτη τρέλλα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Πανσέληνος εἶναι πανευτυχῆς πού τὴν κάνει. Ἡ δουλειὰ πού κάνει ὁ προσφορὰρης μοναχὸς καὶ τὸ φορτίο πού σηκώνει μὲ τὴ θέλησή του ὁ Πανσέληνος ἔχουν μιὰ σημασία πού πηγαίνει πολὺ πέρα ἀπ' τὸ χρήσιμο. Ἡ κάθε χειρονομία τοῦ προσφορὰρη πού σκύβει χιλιάδες φορές γιὰ νὰ μαζέψει τὰ παραπεταμένα καὶ ποδοπατημένα στάχυα στοὺς δρόμους καὶ στὰ χωράφια, ἐναρμονίζεται μὲ τὶς κινήσεις τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τοῦ κόσμου ὁλόκληρου. Πρόκειται γιὰ

χειρονομίες λειτουργικῆς. Καὶ ἡ λειτουργικὴ χειρονομία εἶναι ἡ ὑπέριστη πράξη τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Μὲ τὴν λειτουργικὴν πράξη ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐκπληρώνει ἀπλῶς ἓνα χρήσιμο σκοπὸ, δὲν ἐργάζεται ἀπομονωμένος ἢ σὲ κλειστὲς ὁμάδες ἀλλὰ ἐνσωματώνει ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ τὶς κινήσεις του μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὶς κινήσεις τοῦ σύμπαντος.

—Εἶναι μακριὰ ἀκόμα τὸ μοναστήρι σας; ρωτᾷ ὁ Πανσέληνος.

—Ὅχι πολὺ μακριὰ. Ὅσο νὰ πεῖς δέκα φορές τὸ σύμβολο τῆς Πίστεως καὶ φτάσαμε, ἀπαντᾷ ὁ προσφορὰρης.

—Μὲ τὶς προσευχὲς μετράτε τὶς ἀποστάσεις;

Προσπαθεῖ νὰ ὑπολογίσει τὰ χιλιόμετρα πού ἀντιστοιχοῦν στὰ δέκα Πιστεῦ.

—Ὅχι μονάχα τὶς ἀποστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνο μετράμε μὲ τὶς προσευχὲς. Ὅλη μας τὴ ζωὴ τὴν κάνουμε προσευχή... Προσευχόμαστε μέρα καὶ νύχτα. Δὲν ἀφήνουμε ποτὲ τὴν προσευχὴ νὰ σβήσει στὸ κονάκι μας. Γιὰ νὰ μένει καὶ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ἀδιάκοπα ἀνοιχτὸ πάνω μας. Στὸ ἱερὸ μοναστήρι μας, δὲν ἔχει διακοπὴ ποτὲ ἡ προσευχή, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ, ἐδῶ καὶ αἰῶνες. Προσευχόμαστε μέρα καὶ νύχτα. Εἴμαστε σὲ τούτη τὴ γῆ οἱ φύλακες τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας. Χάρη στὶς προσευχὲς τῶν ἀνθρώπων μένει ὁ Θεὸς παρὼν πάνω στὴ γῆ. Καὶ προσευχόμαστε γιὰ ὅλους ὅσοι δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ προσευχηθοῦν, γιὰ κείνους πού δὲν μποροῦν, γιὰ κείνους πού δὲν θέλουν... Αὐτὸ εἶναι τὸ καθήκον μας. Καὶ ἡ δόξα μας. Χάρη στὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ δὲν χάνεται ποτὲ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴ γῆ.

Ὁ Παντελεήμων, ὁ καλόγερος ὁ προσφορὰρης εἶναι

χαρούμενος. Τὸ ὄνομά του τοῦ πηγαίνει θαυμάσια. Εἶ-
ναι ἓνα ὄνομα ποῦ ταιριάζει μὲ τις πράξεις του, μὲ τὴν
ζωή του καὶ μὲ τὰ λόγια του.

Ὁ Πανσέληνος δὲν καταλαβαίνει πολὺ καλὰ τὸ
νόημα τῶν λόγων τοῦ καλόγερου. Ἀκούγοντας τις λέ-
ξεις «φύλακες τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας» ποῦ προσεῦ-
χονται γιὰ νὰ μὴν σθῆσουν τὰ φῶτα τοῦ Πνεύματος,
ὁ Πανσέληνος σκέφτεται κυρίως τοὺς νυχτοφύλακες
τῶν τραπεζῶν ποῦ φυλάνε —τὴν ὥρα ποῦ οἱ ἄλλοι κοι-
μοῦνται— τοὺς θησαυροὺς τῶν χρηματοκιβωτίων, τοὺς
ὕλικους θησαυροὺς... Οἱ καλόγεροι φυλάνε τὴ φλόγα
τοῦ Πνεύματος.

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Βιργίλι Γκεωρ-
γκίου, Ὁ δερμάτινος χιτώνας, σὲ μετάφρα-
ση Βάσως Γουνελᾶ, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀκρίτας», 1985, σ. 323-
325, 329-331.

Ὁ Ἐπαίτης τῆς Χάριτος

ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ ΚΑΤΣΟΥ - ΚΑΝΤΑΝΗ

I.

Τὸ παιδικό του τ' ὄνειρο εἶχε γίνει πραγματι-
κότητα. Πάει καιρὸς ποῦ τὸν ἀξίωσε ὁ Θεὸς τὸ μυ-
στήριο τῆς ἱερωσύνης. Συγκινημένος τὸ δέχτηκε γλυκὰ
μὰ καὶ βαρὺ στοὺς ὤμους του. Ἡ ἐνορία, τὸ ποίμνιον...
καὶ αὐτὸς ἀκούρατος τσοπάνος σὲ βράχια καὶ σ'
ἀνηφοριᾶς νὰ μελετᾷ τὸ λυτρωμὸ τῶν ψυχῶν, νὰ φά-
χει τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον...

Γλυκὸ τ' ὄνειρο, δύσκολος ὁ δρόμος. Εἶχε τε-
λειώσει τὸν ἑσπερινό. Ἐξω ἔβρεχε καὶ ἡ σκοτεινὴ
ἐκκλησιά μὲ τις ἀστραπὲς λουζόταν πότε-πότε στὸ
φῶς. Χειμῶνας βαρὺς, συλλογιζόταν, καθὼς ἔβγαινε
ἀπὸ τὸ ἱερό νὰ δώσει τὴν εὐχή του στὶς γριούλες ποῦ
τὸν περίμεναν. «Πορεύεσθαι εἰς εἰρήνην... πορεύεσθαι
εἰς εἰρήνην...», ἀκούγονταν γλυκὰ, ὄλο βάλσαμο τὰ
λόγια του.

Ἐκανε νὰ φύγει κι αὐτός, οἱ ἀνάγκες τῆς ἐνο-
ρίας τὸν κνηγοῦσαν, ὅταν ἀντίκρισε ἓνα μεσόκοπο
ἄνδρα, ψηλὸ, γεροδεμένο, μ' αὐλακιὲς στὸ πρόσωπο
κι ὀρθάνοιχτα γουρλωτὰ μάτια νὰ τὸν κοιτάζει. Τα-
ράχτηκε... Πρῶτη φορὰ τὸν ἔβλεπε. Δὲν ἦταν ἐνο-
ρίτης. Τὸν πλησίασε μὲ καλωσύνη καὶ μ' ἀπορία.

—«Καλῶς τον... ἔλα εὐλογημένε», τοῦ ψιθύρισε,
«σὲ τί μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω;»

Τοῦ ἄγνωστου τὰ μάτια ἔλαμψαν. Πέταξαν φωτιά. Σβήστηκαν οἱ ρυτίδες.

—«Πάτερ μου, θέλω νὰ σᾶς δῶ, θέλω νὰ μιλήσουμε», τοῦ εἶπε ἀποφασιστικά. «Θέλω νὰ ἐξομολογηθῶ».

Σάστισε ὁ π. Παναγιώτης. Naί, ἦταν ἱερέας, ἦταν λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ, ἤθελε νὰ ὑπηρετήσῃ, νὰ γίνῃ δοῦλος τῶν ἀνθρώπων, νὰ γίνῃ ὁδηγὸς ἀνθρώπων εἰς Χριστόν.

II.

—«Μά...», κόμπιασε ὁ ταπεινὸς λευίτης.

«Μὰ δὲν εἶμαι ἐξομολόγος, δὲν μοῦ ἔχει δοθεῖ αὐτὴ ἡ χάρις», εἶπε σκεπτικὸς.

Τὰ μάτια του θόλωσαν, ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά. Μιὰ μυστικὴ προσευχὴ ψιθύρισε στὸν Ἐσταυρωμένο, ποὺ στεκόταν ἀκοίμητος πάνω στὴν Ἁγία Τράπεζα, καὶ στὴν Κυρία τῶν ἀγγέλων. Τί μποροῦσε νὰ κάνει;

Ἀπλώθηκε γιὰ λίγο σιωπὴ. Τί ἔπρεπε νὰ κάνει; Ὁρθωσε τὰ μάτια καὶ εἶδε τὸν ἄγνωστο ἐπαίτη νὰ τοῦ ζητᾶ βοήθεια, τοῦ φάνηκε πὼς σὰν μικρὸ παιδὶ ζητοῦσε ἓνα χέρι, ἓναν ὁδηγό. Νὰ τὸν ἔστελνε ποῦ; Ναναγὸ ἔξω ἀπὸ τὸ σωστικὸ λιμάνι τῆς Ἐκκλησίας; Ποιὸς ξέρει τί κρίματα καὶ πόνους ἔκρυβε μέσα τῆς ἡφρωχὴ του ψυχῆ.

Προσπαθοῦσε νὰ ζυγιάσει, νὰ κρίνει, νὰ ἀποφασίσῃ. «Κόριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με, συγχώρησόν με», μουρμούρισε. «Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε, τὸ φῶς τῆς ἐσκοτισμένης μου ψυχῆς, ἡ ἐλπίς, ἡ σκέπη, ἡ καταφυγή, ἡ παραμυθία, τὸ ἀγαλλιάμα μου, γενοῦ μοι βοηθός...». Εἶναι γλυκὸ μὰ καὶ βαρὺ τ' ὄνειρο τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ ἐπαίτης τὸν κοιτοῦσε ἀκόμη.

—«Πάτερ, θέλω νὰ ἐξομολογηθῶ, μὴν μ' ἀρνηθεῖς», πρόφτασε νὰ πεῖ κι ἓνας λυγμὸς βαθὺς ἔπνιξε τὴ φωνή του.

Μάταια προσπάθησε ὁ π. Παναγιώτης νὰ τοῦ ἐξηγήσει. Μιὰ ἀστραπὴ φώτισε μὲ μιᾶς τὴν ἐκκλησία κι εἶδε πὺδ καθαρὰ τὸν Ἐσταυρωμένο Ἰησοῦ μ' ἀνοιχτὲς τὶς παλάμες, μ' ἀνοιχτὴ τὴν ἀγκάλη Του, νὰ ζητᾶ νὰ τοὺς κλείσει μέσα του. Τοῦ φάνηκε πὼς ἀκουσε τὴ φωνή του: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

Ἐκανε στὸν ἄγνωστο ἓνα νεῦμα νὰ περιμένει. Ποιὸς γιατρὸς ἀρνεῖται τὴν γιατροειά του; Πρέπει νὰ τὸν ἀκούσει. Σὰ σκύβει μέσα στὴν ψυχὴ του, νὰ τῆς ἀπαλύνῃ τὸν πόνο, πρέπει νὰ τείνει «οὗς εὐήκοον» στοὺς χτύπους τῆς καρδιάς του.

Προχώρησε στὸ ἱερό. Πῆγε στὴν Ἁγία Τράπεζα, κάτω ἀπ' τὴν ἀκοίμητη κανδήλα τοῦ Ἐσταυρωμένου. Γονάτισε, προσευχήθηκε, ἔκλαψε. Ἐνιωθε τόσο ἀνάξιος κάτω ἀπὸ τὸν Ἐσταυρωμένο Ἀρχιερέα. Ὁ νοῦς του φωτίστηκε, ἡ καρδιά του ἄνοιξε, ἔνωσε τὴν παρουσία τοῦ Ποιμενάρχη τους. Naί, βρισκόταν ἐκεῖ πλάι του. Ἀκουμποῦσε τὸ χέρι πάνω του καὶ τὸν ἐδλογοῦσε. Ἄκουσε τὰ λόγια του.

«Ἡ μετριότης ἡμῶν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος, προχειρίζεται σε τὸν ἐδλαβέστατον π. Παναγιώτην Πνευματικόν, εἰς τὸ τῆς πνευματικῆς πατρότητος λειτουργήμα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

Ἐνιωθε τὸ θαῦμα, ἔνιωθε τὴν παράξενη κλήση. Σηκώθηκε ἀργά, ἀσπάστηκὴ τὸ Ἐπιτραχήλιον, τὸ

φόρεσε και προχώρησε με σιγρὰ βήματα στὸ ἔξομολογητήριο. Ὁ ἐπαίτης τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ ἀκολούθησε σκυφτὸς συντετριμένος.

Ἔνα ἀπολωλὸς πρόβατον εἶχε πέσει στὴν ἀγκάλη του. Ἐπρεπε νὰ τὸ κρατήσει, νὰ τὸ ὀδηγήσει στὸ κοπάδι, νὰ φέρει τὰ βήματά του στὴν Ἐκκλησία.

Εἶναι γλυκὸ μὰ καὶ βαρὺ τ' ὄνειρο τῆς ἱερωσύνης, Κόριε.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΑΓΤΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ	9
Πάντες τρέχουσι	11
Κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι	17
Τὸ ἀντίθετο τῆς ἀγάπης	24
Χαρὰ καὶ ἐργασία	31
Ἐορταστικά καὶ καθημερινὰ	37
Ποιμαντικὴ ἀγρανάπαυση	41
Ἀπὸ τὰ ἔσχατα στὰ πρωταρχικά	51
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	57
Ἐπίπαρξω, ἄρα... δὲν ὑπάρχεις!	59
Ἡ συνακρόαση	63
Μνήμην ἀγειν ἐτάχθημεν	69
Ἐπιμνημόσυνη δέηση	74
Ἡ Θεολογία «πέρασμα» στὸν κόσμο;	78
Ἐπιοσχέσεις ποὺ θὰ κρατηθοῦν	83
Πορεῖες καὶ πορεῖες (ἐπίκαιροι παραλληλισμοί)	90
	121

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	99
Θεραπευτικός τουρισμός	101
Βιογκιλ Γκεωργίου, Ὁ προσφοράρης Παν- τελεγγίων	110
Σταυρούλας Κάισου - Κανιάνη, Ὁ ἐπαίτης τῆς Χάριτος	117
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	121

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

σὲ ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ἐφημέριο»

1. Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, τ. 1. Ἀθήνα 1983, 176 σ.
2. Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, τ. 2. Ἀθήνα 1984, 168 σ.
3. Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, τ. 3. Ἀθήνα 1985, 184 σ.
4. Μορφές ποιμαντικῆς διακονίας. Ἀθήνα 1986, 168 σ.
5. Σύγχρονοι ποιμαντικοὶ προβληματισμοί. Ἀθήνα 1988, 133 σ.
6. Ἡ θρησκευτικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ (ψυχολογικὴ προσέγγιση). Ἀθήνα 1988, 28 σ.
7. Ἀνάπτυξη (νέες προοπτικὲς - θεολογικὴ προσέγγιση). Ἀθήνα 1988, 20 σ.
8. Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη. Πρόσωπα καὶ κείμενα (βιβλιογραφικὸς ὁδηγὸς ἐρευνητικῶν γυμνασιμάτων). Σὲ συνεργασία Βαρβάρας Γιαννακοπούλου. Ἀθήνα, Σειρὰ «Πνευματικὴ Γεωγραφία», 1988, 53 σ.
9. Θεραπευτικὴ διακονία. Ἀθήνα 1989, 122 σ.

10. Στόν πηγαμιό για τήν Εὐρώπη (ή εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας για τήν εὐρωπαϊκή ἐνοποίηση). Ἀθήνα 1989, 24 σ.
11. Ἡ Πληροφορική στή ζωή μας (προβληματισμοί και ἐφαρμογές στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο). Ἀθήνα 1989, 44 σ.
12. Χάος και δημιουργικότητα (μιὰ ποιμαντική σύ-σχεψη στήν Ἀσσιζή). Ἀθήνα 1989, 28 σ.

«Αἱ μέλισσαι οὐτε ἅπαι-
τοῖς ἄνθεσι παραπλησί-
ως ἐπέρχονται, οὐτε μήν-
οἱς ἄν ἐπιπύωσιν δλα
φέρειν ἐπιχειροῦσιν,

ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτή-
δειον πρὸς τήν ἐργασίαν
λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαί-
ρειν ἀφήκαν».

(Μ. Βασίλειος).